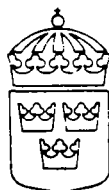

Riksdagens protokoll

1989/90:81

Torsdagen den 8 mars

Kl. 12.00–17.25

Protokoll
1989/90:81

Högtidlighållande av internationella kvinnodagen

I högtidligheten, som leddes av förste vice talman Ingegerd Troedsson, medverkade chefen för statens delegation för rymdverksamhet professor Kerstin Fredga samt klasserna 6b och 6c från Adolf Fredriks musikklasser under ledning av Cecilia Magnusson.

Först sjöng barnen två folkvisor. "Tidigt en morgon" från England och "Toinella" från Italien.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Ärade ledamöter! År 1980 proklamerade FN den 8 mars som den internationella kvinnodagen. Dagen hade firats tidigare, redan i slutet av 1910-talet, främst av olika vänstergrupper. I och med FN:s proklamation upphöjdes dagen till att firas oberoende av politisk uppfattning.

Denna internationella kvinnodag firar således i år sitt tioårsjubileum. Det är en av anledningarna till att vi också, för första gången, firar dagen här i Sverigs riksdag.

Även om mycket har gjorts kvarstår alltjämt svåra problem för stora grupper kvinnor, framför allt i utvecklingsländerna. Men också i vårt land är det långt kvar innan de traditionellt kvinnliga arbetsområdena, särskilt de som gäller vård och omsorg, värderas lika högt som de traditionellt manliga. I dag kan vi t.o.m. läsa att löneklyftorna ökar. Detta försvårar naturligtvis möjligheterna för både kvinnor och män att fritt välja yrke och verksamhet oberoende av kön. Arbetet för en verklig jämställdhet måste fortsätta.

Efter ännu några sånger av Adolf Fredriks musikklasser, och efter anförandet av professor Kerstin Fredga, chef för statens delegation för rymdverksamhet, kommer kammaren också att behandla arbetsmarknadsutskottets betänkande om jämställdhet.

Härefter följde två svenska folkvisor, "Kräkan" och "Till Österland".

Professor KERSTIN FREDGA:

Fru talman, ärade kammarledamöter! I filmen "Döda poeters sällskap" uppmanar läraren sina elever under en lektion i en mycket traditionsbunden internatskola att ställa sig ovanpå sina pulpeter. Han vill därmed visa dem

hur betydelsefull en ny utsiktspunkt eller ett nytt synsätt kan vara. Han vill ge eleverna ett nytt perspektiv.

Nya perspektiv av detta slag möter vi ständigt. Sverige ser litet annorlunda ut om vi betraktar det som en del av Europa, och Europa får en speciell roll när vi ser det som en del av världen. För att få det verkligt globala perspektivet måste vi dock ta rymdtekniken till hjälp och bege oss ut i rymden. Att blicka ner på vår jord uppifrån ger verkligen ett nytt perspektiv. Det ger en överblick och sammanhang – sammanhang som vi inte insett tidigare.

Men jorden själv då som en planet bland flera andra i vårt solsystem? Hur ser våra grannar bland planeterna ut? På ena sidan, närmare solen, har vi Venus, ständigt molnbedäckt med ett enormt tryck vid ytan, ca 100 gånger atmosfärstrycket här på jorden. Det tjocka molntäcket ger upphov till en växthuseffekt, som ger en temperatur vid ytan av nära 500°C. Här finns inget vatten, inget liv. På andra sidan har vi Mars, som i dag är en karg och torr planet med ett rödbrunt ökenliknande landskap. Atmosfären är tunn, men kraftiga vindar drar fram över ytan och kan lätt piska upp globala sandstormar. Vatten finns bara i frusen form vid polerna eller som ständig tjäle långt under ytan. Inget liv har kunnat konstateras.

Våra grannar i rymden är verkligen ogästvänliga ställen, men mitt emellan Venus och Mars ligger jorden med kontinenter och hav, växter och djurliv. Vi kan bara dra en slutsats, jorden är unik. Det finns inget liknande på ljusårs avstånd, och detta är *vår* planet. Det är här vi bor och kommer att bo under överskådlig framtid. Att flytta ut i rymden är ingen lösning på jordens problem. Det är allas vårt ansvar att sörja för jorden och därmed för vår egen överlevnad. Det spelar ingen roll om vi är svarta eller vita, kvinnor eller män. Jorden är vårt gemensamma hem, och vi har ett gemensamt ansvar.

Vad kan vi då göra för att på bästa sätt bevara vår planet? Alla insatser behövs från lokal till global nivå. Från rymdsidan kan vi bidra med den globala överblicken. Under de senaste 25 åren har vi kunnat observera jorden från satelliter, följa väder, vindar och havsströmmar, avbilda land, is och vatten.

1992 planeras ett internationellt rymdår under temat "Mission to Planet Earth" som vi översatt till "Uppdrag Jorden". Bakom rubriken döljer sig den hittills största samordnade internationella insatsen för att övervaka tillståndet på vår jord och dess närmaste omgivning. Det gäller att med hjälp av s.k. jordobservationssatelliter fortlöpande registrera förändringar i jordens tillstånd, att samla in data som kan hjälpa forskarna att klarlägga beroendet mellan vatten, vegetation och atmosfär och försöka förutse konsekvenserna för livsbetingelserna på vår jord av obalanser i detta system – obalanser oftast förorsakade av oss människor.

Med satellitteknik kan översiktlig information snabbt erhållas om exempelvis oljeutsläpp, ökenutbredning, skogsdöd och kalhuggning, vattenkvalitet m.m.

Kunde man nu inte nå samma resultat med konventionell teknik? frågar sig kanske någon. Svaret är nej. Man kan inte samla in så stora mängder data över så stora områden och med tätt återkommande intervall om man inte har satelliter till hjälp.

Sverige har fört en mycket framsynt politik när det gäller att skaffa sig tek-

nisk kompetens att ta emot och analysera data från fjärranalyssatelliter. Detta har tillsammans med vårt fördelaktiga läge långt norrut nära polen, som är en av knutpunkterna i dessa satelliters omloppsbanor, gjort oss till en intressant samarbetspartner. Sverige har i dag en tätplats när det gäller kunskap, erfarenhet och kapacitet att nyttiggöra satellitdata, dvs. att ta emot, analysera, bearbeta, presentera och distribuera information från satelliter.

Nyligen har en forskningspolitisk proposition överlämnats till Sveriges riksdag där utbildning och forskning står i centrum. Särskild tonvikt läggs också vid miljö och internationellt samarbete. Härigenom skapas ytterligare möjligheter för oss att bidra till bevarandet av vår planet. Vi kommer att behöva all vår kunskap, teknik och uppfinningsförmåga. Endast en högteknologisk ansats har chansen att på sikt lösa problemen. Det finns, som jag ser det, ingen annan utväg.

Till de unga kvinnorna, så här på internationella kvinnodagen, skulle jag vilja rikta uppmaningen: Tag chansen, utbilda er även inom tekniska yrken, gå in i debatten med insikt och kunskap även när det gäller högteknologiska frågor. Just era perspektiv behövs. Fältet är öppet, det finns ingen ursäkt, det duger inte att lämna ansvaret till andra. Skyll inte på männen för att världen ser ut som den gör. Vårt ansvar är gemensamt. Till industriledare och beslutsfattare ute på fältet skulle jag vilja säga: Släpp in de kvinnliga forskarna och ingenjörerna för uppgifter som de är utbildade för. Just deras perspektiv behövs.

Genom att nämna "Uppdrag Jorden" har jag velat ge ett exempel på hur visioner och drömmar om rymden som följt mänskligheten under hela hennes existens kan ta sig högst konkreta och jordnära uttryck.

Men låt oss vidga perspektivet ytterligare ut mot universum. Låt oss aldrig glömma att vi lever på en liten planet som cirklar runt en medelmåttig stjärna i utkanten av en högst ordinär galax, undangömd i ett hörn av universum som innehåller miljarder och åter miljarder galaxer.

Det som gör livet på vår planet meningsfullt är modet hos oss människor att ställa de stora frågorna och vår ständiga strävan att nå djup i våra svar, det är våra drömmar och visioner om det vi kan se och ana men inte vet och förstår. Detta är den jordmån i vilken vi utvecklar vårt tänkande, vårt medvetande, vår kultur.

Efter professor Fredgas anförande sjöng barnen den svenska folkvisan "Uti vår hage" och en folkvisa från Finland, "Koivistupolska".

Förste vice talmannen föreslog en varm applåd som tack till de medverkande och förklarade härefter ceremonin avslutad.

1 § Förlängd ledighet

Förste vice talmannen meddelade att ansökan om ytterligare ledighet på grund av sjukdom inkommit från *Sonja Rembo* (m) för tiden den 12–23 mars.

Kammaren biföll denna framställning.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

Anslag till
jämställdhet

Förste vice talmannen anmälde att *John Rignell* (m) även i fortsättningen skulle tjänstgöra som ersättare för Sonja Rembo.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1989/90:114 till finansutskottet

Förslag
1989/90:9 till bostadsutskottet

Motion
1989/90:U7 till utrikesutskottet

3 § Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att arbetsmarknadsutskottets betänkande AU9 och kulturutskottets betänkande KrU13 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Anslag till jämställdhet

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU9 Anslag till jämställdhet (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 1 KERSTI JOHANSSON (c):

Fru talman! Inledningsvis vill jag säga att jag tycker att det var ett fint initiativ att på detta sätt lyfta fram internationella kvinnodagen också i riksdagen. Vi har fått lyssna till ett mycket intressant anförande och till njutbar sång.

Som vi hörde av förste vice talmannen var det FN som proklamerade den 8 mars som den internationella kvinnodagen. Därmed förlorade dagen sin tidigare främst socialistiska och kommunistiska prägel. Nu har alltså, sedan 1981, alla kvinnoorganisationer och många andra möjligheter att gemensamt uppmärksamma eller fira denna speciella dag.

I det kvinnoförbund som jag själv tillhör, centerkvinnorna, talar vi ofta om att kvinnors gemenskap är gränslös. Vi har i vår organisation och vårt parti mångåriga traditioner i internationellt solidaritetsarbete. Vi har arbetat för och tillsammans med kvinnor i t.ex. Bako i Etiopien i en gemensam hus-hållsskola, i Botswana, i Polen, i Namibia.

Det har varit naturligt för oss att ställa upp för kvinnor i andra länder som

har behövt stöd och hjälp. Det har också lärt oss väldigt mycket.

Så har invandringen till Sverige gjort att många kvinnor har flyttat hit. Våra medsystrar finns plötsligt i vår vardag. Verksamhet som knyter kontakt mellan svenska kvinnor och invandrarkvinnor – har vi funnit – är ett sätt att utveckla kvinnogemenskap. Vi har som exempel här vår s.k. semesterverksamhet, där centerkvinnor på sommaren och vid helger i sina hem tar emot invandrarfamiljer under några dagar – en vecka eller mer. Det är en verksamhet som ger mycket i utbyte både för värdfamiljen och för dem som får och tar emot dessa inbjudningar.

Jag kan ge ett annat exempel. Förra året tog vi emot elva Swapo-kvinnor, som var här i tre veckor för att informera sig om hur man arbetar i ett flerpartisystem, hur ett val går till och hur man genomför en valörelse. Enligt rapporter som vi har fått hade man konkret nytta av detta i samband med frigörelseprocessen och valet i Namibia.

Kvinnogemenskap – behöver vi den? Ja, jag tror att vi behöver den, både mellan kvinnor världen över och i vårt eget land. Här tror jag också att kvinnoorganisationerna spelar en viktig roll för både gemenskapen och engagemanget för förändring.

I det betänkande som vi här skall behandla, Anslag till jämslällldhet, betonas kvinnoorganisationernas verksamhet. Ett anslag på 3 154 000 kr. anvisas också till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet.

Vi i centerpartiet anser att kvinnoorganisationernas betydelsefulla roll i samhället motiverar att stödet ökas, utöver vad regeringen har föreslagit. Därför har vi förordat en ökning med ytterligare 1 milj.kr. Vi vill också föra över dit 3 214 000 kr. från anslaget gällande projektverksamhet i syfte att öka kvinnorepresentationen i statliga organ. Det innebär att bidraget till kvinnoorganisationerna i centerns förslag totalt blir 7 368 000 kr. Då finns ändå kvar mer än 9,5 milj.kr. att använda för särskilda jämslällldhetsåtgärder – för projektverksamhet som syftar till att främja jämslällldhet mellan kvinnor och män, till att förbättra villkoren på arbetsmarknaden osv.

Också den verksamheten är viktig. Arbetsmarknaden är könsuppdelad, och löneskillnaderna mellan kvinnor och män är stora och t.o.m. växande. Yrkesområden där kvinnor utgör huvuddelen av de anställda har haft en mycket svagare löneutveckling än områden där män utgör det dominerande antalet anställda. Det har vi kunnat höra om i radioprogram i dag på morgonen.

Av tradition värderas arbeten inom vård- och servicesektorn lägre än arbeten inom t.ex. yrken med teknisk inriktning. Samtidigt har omsorg, vård och service en central betydelse för möjligheterna att främja en positiv samhällsekonomisk utveckling.

Jämslällldhet handlar mycket om att förändra attityder, inom utbildningen inte minst och i hemmet. De traditionella könsrollerna grundläggs tidigt. Inom utbildningen, forskningen, på arbetsmarknaden, i regionalpolitiken, i samhällsplaneringen – ja, inom alla samhällsområden behöver vi beakta jämslällldhetsaspekterna.

Här måste jag få säga att jag tycker att det känns fel att bryta sönder frågorna på det sätt som vi har börjat att göra det senaste året, att ta anslagen för sig och övriga frågor i propositioner och motioner för sig, i en annan debatt vid ett annat tillfälle. Det blir inget helt med detta. Vi får dubbla debatter. Det går väl kanske an – många frågor behöver debatteras ofta. Men som det nu är ger det ingen helhetsbild.

När det gäller jämställdhetsfrågorna behövde vi också diskutera barnomsorg, utbildning, forskning, arbetsmarknad, regionalpolitikens och näringspolitikens betydelse i arbetet för jämställdheten och för kvinnors och mäns möjligheter och villkor, men dessa frågor behandlas i ett betänkande som vi skall diskutera vid ett senare tillfälle.

För att återknyta till kvinnoorganisationerna vill jag slå fast att de är viktiga. Frivilligt och utan att i dag ha särskilt mycket pengar att röra sig med lägger de ner ett enormt arbete för att engagera människor och mobilisera den kraft till förändring som finns hos många människor och som också är nödvändig för att få en förändring till stånd – inte minst på jämställdhetsområdet.

Med ett, som vi föreslagit, kraftigt förhöjt anslag kan kvinnoorganisationerna göra ytterligare insatser för jämställdhetsarbetet i samhället. Kvinnoorganisationerna är pådrivande på många olika samhällsområden och i en mängd frågor, bl.a. ökad kvinnorepresentation.

De gör betydande insatser när det gäller utbildning av kvinnorna bl.a. för att stimulera dem att engagera sig i samhällsutvecklingen och i beslutande organ. Detta gäller alla nivåer – i organisationer i kommuner och landsting samt på länsnivå och inom statlig verksamhet. Erfarenheterna visar ju också att kvinnor som är aktiva i kvinnoorganisationer oftare aktiverar sig även i annan föreningsverksamhet och i de politiska partierna. På det sättet blir kvinnoorganisationerna en viktig rekryteringsbas till olika samhällsinsatser.

Ett bra och fungerande samhälle förutsätter att både kvinnors och mäns erfarenheter och värderingar kommer till uttryck på skilda områden i samhällsarbetet. Det ger ett breddat och bättre underlag för beslutsfattandet. Det är bra om detta får växa fram ur folkdjupet och på frivillig väg.

I centern anser vi att kvinnoorganisationerna gör ett bra arbete som är av stor betydelse både för att stärka kvinnornas ställning, alltså för att stödja denna, och i arbetet för ökad jämställdhet. Därför är det viktigt att det statliga stödet förstärks så att arbetet kan fortsätta. Insatser för jämställdhetsarbetet i samhället kommer att behövas länge än.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till centerns båda reservationer i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 2 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande om anslag till jämställdhet behandlar endast två motioner. På den internationella kvinnodagen finns det anledning att först något bredare behandla frågorna om jämställdhet.

Våren 1988 behandlade riksdagen regeringens förslag om jämställdhet inför 1990-talet. Riksdagen ställde sig i allt väsentligt bakom förslagen. Jag tror att det är viktigt att erinra om detta även i dagens debatt.

Regeringens handlingsplan koncentrerades till fem olika områden, nämligen:

- kvinnornas roll i ekonomin,
- jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden,
- jämställdhet i utbildningen,
- jämställdhet i familjen, samt
- kvinnors inflytande i samhället.

Tyngdpunkten ligger på insatser inom arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken.

I den allmänna debatten om de långsiktiga målen för jämställdhet råder oftast en bred politisk enighet, vilket är bra. I det avseendet har vi kommit längre i vårt land än vad många andra länder i västvärlden har gjort. Men om diskussionen förs litet djupare märker man ganska snart att det förekommer olika uttolkningar av jämställdhetsmålet.

Skillnaderna framträder helt naturligt tydligare när vi framlägger förslag till konkreta åtgärder.

Praktisk politik är ju prioritering. Vi prioriterar olika beroende på vilka politiska uppfattningar och värderingar vi har. Jag tror att det är viktigt att redovisa detta. Vi är överens om mycket, men det är helt naturligt att det finns olika uppfattningar om hur jämställdhetspolitiken praktiskt skall utformas. Det måste gälla i detta fall lika väl som på många andra områden. Enligt socialdemokratiens uppfattning måste jämställdhetspolitiken ligga i linje med den allmänna politiken för jämlikhet. Jämställdhetsmålet skall alltså nås genom en aktiv fördelningspolitik som har till syfte att minska inte enbart skillnaden mellan kvinnor och män utan också den som råder mellan olika kvinnogrupper.

Skillnaden mellan en socialdemokratisk och en borgerlig jämställdhetspolitik är att de åtgärder och reformer som vi föreslår skall syfta till att också minska klasskillnaderna i samhället.

Det är naturligt att konstatera att utan krav på social utjämning blir jämställdskravet bara ett krav på jämställdhet mellan kvinnor och män på olika nivåer, dvs. inom olika sociala grupper – inte mellan dem.

En sådan jämställdhetspolitik kommer snarare att vidga än att utjämna klasskillnaderna. Vi får på det sättet *en* jämställdhetspolitik för välbärgade, *en* för mellanskiktet och längst ner *en* för de lågavlönade.

Socialdemokratiens jämställdhetsmål sträcker sig därför betydligt längre än den borgerliga synen på jämställdhet och är naturligtvis därför svårare att uppnå.

Vi socialdemokrater har prioriterat den fulla sysselsättningen i den ekonomiska politiken. Detta är något som statsministern på nytt slog fast i gårdagens regeringsförklaring.

Sverige har i dag den lägsta arbetslösheten i västvärlden. Den aktiva arbetsmarknadspolitiken, som tidvis har kritiserats hårt av de borgerliga partierna, har bildat en av grundpelarna i vårt jämställdhetsarbete.

En viktigt jämställdhetsmål har vi i stort sett uppnått: i dag finns nästan lika många kvinnor som män på arbetsmarknaden. Målet arbete åt alla gäller

*Anslag till
jämsköldhet*

i vårt land både kvinnor och män. Men det är ingen självklarhet i andra länder.

Arbete och egen inkomst är en grundläggande förutsättning för jämsköldheten. Ökad arbetslöshet medför genast risk för att jämsköldhetsarbetet bromsas upp eller begränsas. Men även om vi kan vara stolta över den höga kvinnliga förvärvsfrekvensen vet vi alla att det fortfarande råder stora skillnader mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknaden är starkt könsuppdelad. Nästan hälften av alla kvinnor arbetar deltid. Många gör det ofrivilligt. Cirka 50 000 kvinnor är deltidsarbetslösa. Många av dem arbetar inom vård och barnomsorg.

Deltidsarbetet är huvudorsaken till kvinnors lägre inkomster än mäns och därmed också lägre pension.

Även kvinnor som arbetar heltid har lägre lön än männen. Marknadskrafternas utveckling under 1980-talet har för första gången sedan andra världskriget ökat lönespridningen mellan kvinnor och män, vilket kanske är något att tänka på för dem som alltid – och i alla sammanhang – hyllar marknadskrafterna.

Kvinnorna finns ofta också i underordnade arbetsuppgifter. Cheferna är män – förhållandet är detsamma i den privata och den offentliga sektorn.

Många kvinnor arbetar i dåliga arbetsmiljöer. Det krävs tunga lyft inom vård och omsorg. De har ensidiga och monotona jobb inom industrin och handeln och har små möjligheter att byta till annat arbete.

Resultatet av dåliga arbetsmiljöer ser vi i antalet arbetsskador, försäknings-skador, som nu är större bland kvinnor än bland män. I detta läge föreslår man från borgerligt håll att arbetsskadeförsäkringen skall avskaffas! Det är ett exempel på borgerlig prioritering, och det tycker jag att kvinnorna bör observera.

Vi har en arbetsorganisation som är uppbyggd på männens villkor. Kompetenskraven har ofta skapats av män, likaså arbetsvärderingssystemen – de få som i dag finns på arbetsmarknaden. Avtalsfrågorna domineras fortfarande av männen.

Vad vi kan konstatera med denna korta och ofullständiga uppräknings är att vi har många stora uppgifter framför oss i jämsköldhetsarbetet – inte minst på arbetsmarknaden.

Ett annat viktigt mål har vi uppnått. Flickor och pojkar skaffar sig lika lång utbildning. Flickor i gymnasieskolan uppnår också bättre resultat mätt i betyg än pojkar. I högskolans grundutbildning är kvinnorna i majoritet. Det är ett resultat som vi kan vara glada över.

Men samtidigt vet vi att utbildningsvalen är mycket traditionella, även om flickorna har gjort en del inbrytningar på områden där pojkar dominerat. Det gäller de naturvetenskapliga och tekniska gymnasieutbildningarna.

Alltför många flickor som valt otraditionella utbildningar avbryter sina studier, och många av dem som fullföljer sin utbildning har svårt att få jobb på de områden som de är utbildade för.

Trots de framgångar vi uppnått både på arbetsmarknaden och inom utbildningspolitiken i fråga om jämsköldhet mellan kvinnor och män återstår alltså mycket när det gäller jämsköldhet.

I handlingsplanen för jämsköldhetspolitiken inför 90-talet anslags resurser

för projektverksamhet för att pröva nya former i jämställdhetsarbetet, något som nu också behandlas i arbetsmarknadsutskottets betänkande.

En del medel har anslagits tidigare i samband med propositionen om kvinnors villkor på arbetsmarknaden. Denna projektverksamhet skall utvärderas efter en treårsperiod.

Men redan nu finns vissa fakta om verksamheten. De flesta projekten har rört skola och arbetsliv. Senare projektverksamhet har vidgats till fler områden, vilket ligger i linje med handlingsplanen. Det gäller mansrollen, kulturområdet, våld mot kvinnor, pappaledighet samt kvinnlig representation i olika avseenden. Utan att gå in på enstaka projekt kan man ta fram vissa intressanta fakta och synpunkter på den här projektverksamheten när det gäller arbetsmarknaden.

I början var argumentet för flickornas breda yrkesval hotbilden om arbetslöshet. Numera gäller det arbetskraftsbristen och att kvinnorna bör komma in på expansiva delar av arbetsmarknaden, inte minst inom teknik och naturvetenskap.

Kvinnor inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena kommer naturligtvis att prioritera andra delar av teknikutvecklingen än de traditionella, vilket jag tror kommer att öka mångfalden och också ge vårt land nya konkurrensfördelar.

Det är naturligtvis viktigt att utgå från områden i tekniken som anknyter till flickornas intresseområden och föreställningsvärld. Hittills har ju tekniken utgått helt från den manliga intressesfären. Det betyder att skolans undervisning måste anpassas och ändras. Särskilda flickgrupper är en metod för att förändra den tekniska och naturvetenskapliga undervisningen.

Andra projekt har gått ut på att stödja flickor i otraditionella yrkesval. Det gäller t.ex. att skapa kontakter med företag och med förebilder i form av kvinnliga tekniker. Det gäller att göra en genomgång av kritiska punkter i själva utbildningen såsom kursavsnitt och olika miljöfaktorer, att motverka tendensen till avhopp, att skapa ett "nätverk" för flickorna som finns i skolan, i kommunen eller i regionen.

Här kan man tala om en radikalt förändrad undervisningsprocess när det gäller både *formerna* – arbetssättet och organisationen – och *innehållet*. Det gäller även läromedlen. Man kan konstatera att det finns både dåliga och bra läroböcker ur flicksynpunkt. Även här slår förmodligen den manliga dominansen igenom – det är männen som skapar läroböckerna – liksom marknaden, dvs. förlagens möjligheter att sälja dessa läromedel.

Enstaka projekt har också påverkat föräldrarna vid exempelvis föräldramöten. Andra projekt gäller fortbildning av lärarna, studiecirklar för lärare. Vi fann att man hade lättare att engagera de kommunala skolpolitikerna för dessa frågor än skoltjänstemännen.

Det finns alltså en mängd erfarenheter i projektverksamheten som är av allmänt intresse och användbara på många områden.

Någon motsvarande sammanfattning när det gäller arbetslivsprojekten finns inte ännu, men de kommer. Många av slutsatserna från skolprojekten är emellertid giltiga även på arbetslivets område. Det gäller exempelvis slutsatsen att ensamma kvinnor har svårigheter i en helt mansdominerad värld. Det finns behov av återkommande personalutbildning från jämställdhets-

synpunkt, vidareutbildning av kvinnor på samma villkor som gäller för männen. Arbetsledarna har en nyckelroll.

Arbetsmiljöproblem och förslitningsskador för kvinnor beror kanske mer på arbetsorganisation och könsdiskriminering än på kvinnors rent fysiska förutsättningar. Det är män som har utformat kvinnornas arbetsplatser. Det är män som har utformat chefsrollen. Det är alltså fråga om att förändra maktstrukturen – den maktstruktur som håller tillbaka kvinnorna.

Slutsatsen blir att kvinnorna måste få större inflytande i hela arbetslivet.

Några projekt har t.ex. fått facket att ta upp sådana frågor på dagordningen. Det gäller bl.a. metall-, fabriks- och målarförbunden, och även ett flertal TCO-förbund.

Fru talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande berörs just frågorna om projektverksamheten. Redan nu kan vi konstatera att arbetet varit mycket värdefullt. Det har givit en rad uppslag i jämfällldhetsarbetet.

Jag blir därför något förvånad över centerns reservation, där man vill ta pengar från denna verksamhet. Det är ju inte så att det finns för mycket pengar i projektverksamheten, snarare tvärtom. Därför borde man kanske ha haft ett annat förslag än att minska på den här delen.

Om vi blickar framåt inför 90-talet, finner vi många positiva faktorer som kan underlätta jämfällldhetssträvandena. Vi kommer att ha stor efterfrågan på arbetskraft och en måttlig ökning av arbetskraftsutbudet. Andelen medelålders och äldre ökar. Därför måste vi bättre tillvarata den arbetskraft vi har. Strängt taget kommer vi kanske att ha den arbetskraft som vi har i dag. Vi kan inte räkna med någon stor arbetskraftsinvandring. Vi kommer att få hård konkurrens om arbetskraften, framför allt i de expansiva delarna av landet.

Även om den offentliga sektorn inte förutsätts öka så mycket, kommer man att behöva rekrytera ny arbetskraft för att ersätta avgångarna, som blir stora. Det kommer att vara mellan 20 000 och 30 000 människor om året som skall ersättas.

Det finns alltså stora möjligheter att i dessa förändringar bedriva ett målmedvetet jämfällldhetsarbete.

Men det finns samtidigt faror. Avgörande för att de ovan nämnda positiva faktorerna skall bli verklighet är att vi för en ekonomisk politik som innebär att den fulla sysselsättningen upprätthålls. Sker inte detta drabbas vi av arbetslöshet. Den offentliga sektorn kommer att drabbas av försämringar, och kvinnorna kommer att drabbas dubbelt om den offentliga sektorn minskar.

Jämfällldheten är inte bara en attitydfråga, som några fortfarande försöker hävda. Självklart finns det attityder och fördomar som vi måste bekämpa, men det avgörande är fördelningsfrågorna. Det gäller att synliggöra maktstrukturerna i samhället. Det gäller att omfördela makt och inflytande, att fördela resurserna jämnare.

Fru talman! Jämfällldhetsarbetet kan därför inte ses isolerat från övriga politikområden.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande om anslag till jämfällldhet och avslag på de två reservationerna.

Anf. 3 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det låter på Gustav Persson som om han vill nedvärdera den borgerliga jämfästllldhetspolitiken, och han talar mycket om socialdemokraternas vilja att skapa rättvisa. Jag kan som exempel nämna regionalpolitiken. I fråga om den blir vi i centerpartiet gång på gång överkörda av socialdemokraterna när vi vill skapa rättvisa mellan olika landsdelar och därmed också bättre möjligheter för både kvinnor och män att få arbete på sin hemort. Det är mycket ord när det gäller socialdemokraternas tal om jämfästllldhetspolitik och rättvisa, men inte så mycket praktiskt handlande.

Jag kan nämna en annan fråga som vi behandlade i arbetsmarknadsutskottet så sent som i tisdags. Denna fråga handlade om att man skulle ge de svenska animalieproducenterna litet mer rättvisa. Det handlade om att man skulle sträcka sig så långt som att bara föra ett samtal med lantbrukarnas organisationer om en utökning av den lilla semesterledighet som lantbrukarna har möjlighet till. Den är i genomsnitt 22 dagar per år, vilket skiljer sig mycket från vad andra människor har. Men inte heller i fråga om detta var socialdemokraterna intresserade. Men detta är ju också en jämfästllldhets- och jämlikhetsfråga.

När det gäller att utjämna förmögenhetsskillnader och löneskillnader så har väl förmögenhetsskillnaderna eller löneskillnaderna aldrig ökat så mycket som under 80-talet. Det har aldrig varit så stora skillnader som i dag när det gäller löner och när det gäller spännvidden mellan kvinnors och mäns löner. Och vem är det som har regeringsmakten? Jo, det är Gustav Perssons parti socialdemokraterna.

Gustav Persson talade om att han tycker att det är fel när vi i centern vill ta av dessa projektpengar för att föra över dem till kvinnoorganisationerna. Jag sade tidigare att kvinnoorganisationerna är pådrivande på många olika samhällsområden och i en mängd frågor, och de gör ett mycket fint arbete. Vi nedvärderade därför inte denna projektverksamhet, men det finns ändå ganska mycket pengar kvar i denna pott.

Det skulle även vara intressant att få en utvärdering av denna projektverksamhet. En del av dessa projekt har ju ganska mycket pengar. Och vi vet ju att en del av dessa projektpengar går direkt in i den ordinarie verksamheten på ett eller annat sätt. En riktig utvärdering i detta sammanhang är vi i centern faktiskt intresserade av att få till stånd.

Anf. 4 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill ta upp två saker. Först tycker jag att det är märkligt att Kersti Johansson tar upp och diskuterar ett ojusterat betänkande från arbetsmarknadsutskottet, nämligen det om animalieproducenterna. Det brukar man inte göra.

Det andra jag vill ta upp gäller anslaget till kvinnoorganisationerna. Jag har förståelse för att man vill höja anslaget till kvinnoorganisationerna. Alla vi som arbetar inom organisationerna vill ha ökade anslag till vår verksamhet. Men med tanke på de värdefulla projekt som jag har redovisat tycker jag det är märkligt att man skall överföra pengar från dessa till kvinnoorganisationerna. Jag tror att det vore mycket olyckligt om man på det sättet försöker få mer pengar till folkrörelseorganisationerna. Man skall inte ta pengar

från den ena bra verksamheten för att ge till den andra. Det är i högsta grad tvivelaktigt.

Sedan säger Kersti Johansson att det inte finns olikheter mellan borgerligt jämställdhetsarbete och socialdemokratiskt. Det är väl helt naturligt eftersom kvinnorna utgör hälften av befolkningen. Och om vi skall lösa de stora kvinnogruppernas problem måste vi ha en fördelningspolitik av ett helt annat slag. Debatten får inte bara, som nu i hög grad sker, handla om de kvinnor som har det relativt hyggligt. Debatten måste, liksom på männens område, handla om hur vi skall klara fördelningsfrågorna för de breda grupperna i samhället. Jämställdhetsfrågan är också en jämlikhetsfråga och en fördelningspolitisk fråga.

Anf. 5 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill än en gång slå fast kvinnoorganisationernas oerhört viktiga arbete och alla de insatser som dessa organisationer gör på olika samhällsområden, inte minst när det gäller arbetet att få fler kvinnor engagerade i det politiska arbetet.

Som jag tidigare sade är det oerhört viktigt att både män och kvinnor deltar i de beslutsfattande organen, så att deras värderingar och synpunkter kommer till uttryck i olika frågor. På det sättet får vi ett mer jämställt samhälle.

Det skulle inte skada om Gustav Persson försökte informera sig litet om hur oegennyttigt dessa kvinnoorganisationer arbetar och hur små medel de har till sitt förfogande. Det mesta arbetet sker på frivillig basis. Och det är mycket arbete som läggs ned. Jag tycker att socialdemokraterna skulle sätta litet mer värde på detta. Det kan de göra genom att öka anslaget från staten till kvinnoorganisationerna och deras verksamhet.

Anf. 6 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Jämställdheten är, som redan framgått, ämnet för dagens debatt. Som grund för denna ligger egentligen ett tämligen tunt betänkande från arbetsmarknadsutskottet, nämligen AU 1989/90:9. Där behandlas anslag till JämO, till särskilda jämställdhetsåtgärder och till bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Om dessa anslag har vi moderater inte haft någon avvikande mening gentemot utskottets majoritet. Mitt yrkande är därför bifall till utskottets förslag.

Med den nya uppdelningen av ärendehantering, där anslagsfrågorna skiljs ut från övriga frågor, skulle därför inte mycket mer vara att säga. Men jag skall ändå ta tillfället i akt, eftersom en särskild jämställdhetsdebatt har pålysts mot bakgrund av den internationella kvinnodagen. Jag vill då begränsa mitt inlägg till två områden.

Kvinnors arbetsmarknad är i fokus även av jämställdhetsskäl. Förödande för kvinnorna är att de som arbetar inom den offentliga sektorn i huvudsak befinner sig inom en monopoliserad värld. Här återfinns fem à sex av tio kvinnor. Här saknas konkurrens, och här saknas möjligheter till att starta eget. Ändå är det just på vård- och omsorgsområdena som kvinnorna gör erkänt uppskattade insatser. Samtidigt är det dessa områden som bär krisstämpeln.

Det finns helt klart både utrymme och växtkraft för en betydligt större privat tjänstesektor. En SCB-undersökning har visat att två tredjedelar av de tillfrågade vill underlätta för offentliganställda att starta eget just inom sektorn för offentliga monopol. Det skall sägas att det trots allt och trots socialdemokratiskt motstånd finns vissa privata etableringar inom vård- och servicesektorn. Det är välkomna initiativ. Här finns en stor framtida resurs, som ger utrymme för kvinnlig kreativitet och yrkestillfredsställelse. Men socialdemokraterna fortsätter än så länge sitt motstånd mot uppkomsten av enskilda servicealternativ. Det sker med hot om lagstiftning eller hindrande statsbidragsregler. Det finns dock en och annan insiktsfull socialdemokrat som börjat ge efter för verklighetens och kvinnornas krav. Här finns ju en verklig chans att utveckla de yrkesområden som domineras av kvinnor. I stället är dessa områden i dag de hårdast reglerade på svensk arbetsmarknad.

Om denna arbetsmarknad finge breddas med nya och enskilda alternativ, skulle de nya företagarna och de löntagare, som äntligen fick chansen att välja arbetsgivare, både bana väg för en bättre lönebildning och utöva en större attraktionskraft också på männen. Hela serviceområdet skulle alltså gagnas av en sådan omstrukturering och ge en jämnare fördelning mellan kvinnor och män. Ökad valfrihet vidgar utvecklingsmöjligheterna och främjar samtidigt jämställdhetssträvandena.

Fru talman! Riksdagen har velat uppmärksamma den internationella kvinnodagen med dagens debatt. Min andra punkt skall därför anknyta just till den internationella utvecklingen alldeles i vår närhet vad gäller jämställdhetsfrågorna.

Jag hade förra veckan nöjet att med talmanskonferensens goda minne besöka EG-parlamentet. Där, i Europas hjärta, pågår ett intensivt integrationsarbete inför 1992 – inte bara vad gäller frågor om ekonomi och näringsliv, miljö och kultur, utbildning och forskning utan just också på jämställdhetsområdet. Den frågan har uppenbarligen försvunnit i vår egen EG-debatt. Ja, man kan t.o.m. höra påståenden om att hanteringen av våra jämställdhetsfrågor skulle menligt påverkas, om vi närmade oss EG.

Därför vill jag passa på att relatera några fakta som visar att vi i Sverige tvärtom skulle kunna få ett stort och viktigt ömsesidigt utbyte genom ett närmare EG-samarbete på jämställdhetsområdet. Vi har själva förvisso en del att bjuda på, men vi har också mycket att lära.

Frågan om lika rättigheter för kvinnor och män fanns med redan i Romfördraget 1957, alltså för mer än 30 år sedan. Vår egen lagstiftning är bara drygt tio år gammal. I artikel 119 läggs de grundläggande rättigheterna fast: "Varje medlemsstat skall i det första skedet garantera och därefter upprätthålla principen, att män och kvinnor skall erhålla lika lön för lika arbete."

Men inom EG liksom i Sverige har under åren därefter betydande skillnader i lön mellan män och kvinnor alltjämt kvarstått. Därför har EG-kommisionen initierat och ministerrådet beslutat om en rad ytterligare direktiv.

1975 antogs ett direktiv som förpliktar medlemsstaterna att ändra sina lagar, så att all könsdiskriminering tas bort. Vi minns kanske hur kvinnliga anställda hade dragit företaget Danfoss inför domstol. Deras löner låg 7 % un-

*Anslag till
jämsällldhet*

der männens. I EG-domstolen ogillades Danfoss argument. EG-lagstiftningen skärptes, och bevisbördan i dylika mål har gått över på arbetsgivarna.

1976 antogs ett annat viktigt EG-direktiv. Enligt detta har män och kvinnor samma rättigheter till arbete, fortbildning i yrket och befordran. Utsätts man för diskriminering, finns rätten att gå till domstol utan risk för uppsägning från jobbet. EG-domstolen har det slutliga avgörandet.

1978 tillkom ett direktiv som olagligförklarar all diskriminering i obligatoriska socialförsäkringssystem såsom sjukförsäkring, arbetsskadeförsäkring, pensionssystem, arbetslöshetsförsäkring och barnbidrag.

1986 antogs direktiv om att all diskriminering i tjänstepensionssystem måste vara utrensad före 1993. Samma år tillkom direktiv om lika villkor och jämsällldhet för kvinnor som är fria yrkesutövare.

Fru talman! I Europaparlamentet har jämsällldhetsfrågan länge stått i centrum. Sedan 1984 finns i parlamentet ett särskilt utskott för kvinnors rättigheter.

Utöver arbetet med direktiven, som ju är lagligt bindande också i de aktuella jämsällldhetsfrågorna, bedriver EG-kommissionen kontinuerligt fleråriga aktionsprogram. Det innevarande aktionsprogrammet ger framför allt prioritet åt kvinnor i arbetslivet. Ett av flera områden inom detta program gäller t.ex. ändrad skattelagstiftning i syfte att ta bort tröskeeffekter för gifta kvinnor som vill ut i förvärvslivet.

EG-kommissionen har till sin hjälp en rådgivande europeisk jämsällldhetskommitté. Utöver denna existerar en rad expertgrupper inom EG-kommissionen. De skall se till att EG-beslutet följs, men de skall också föreslå nya insatser på jämsällldhetsområdet. De har t.ex. tagit upp just frågan med kvinnor i den offentliga sektorn. De har föreslagit olika pilotprojekt till stöd för kvinnliga företagare. De ser på hur man kan vidga kvinnors yrkesval osv. För närvarande riktas kommissionens intresse mot grunden till könsdiskriminering: att skolan vidarebefordrar en föräldrad syn på könsroller. 1985 antog EG:s ministerråd en resolution, där det fastslogs att jämsällldhetsmålet också skall gälla i utbildningens innehåll.

Ytterligare en viktig funktion, som främjar jämsällldhetsarbetet inom EG, förtjänar att nämnas. Det är den rådgivningsfunktion som EG håller på att inrätta i avsikten att stärka såväl kvinnors som mäns ställning. En jurist med uppgiften att informera om den enskildes rättigheter återfinns i EG-kommissionens informationskontor. Denne skall också ge råd om hur den enskilde skall bete sig för att rätt kunna utnyttja sina rättigheter. Det kan t.ex. gälla de sociala rättigheter man har, om man vill flytta från ett EG-land till ett annat, liksom vilka rättigheter man har enligt EG:s lagstiftning på jämsällldhetsområdet.

Fru talman! Vad jag velat säga med detta är att jämsällldhetspolitiken i Sverige och inom EG har såväl likheter som olikheter. EG:s lagstiftning på jämsällldhetsområdet är emellertid mycket långtgående och i vissa avseenden mera långtgående än den svenska. I två avseenden ger EG:s regler kvinnan en starkare ställning än den svenska motsvarigheten, nämligen i diskrimineringsfrågan och vad gäller den omvända bevisföringen.

Hela detta jämsällldhetskapitel inom EG presenteras närmare i en moderat rapport, som Margaretha af Ugglas sammanställt och i dag haft presskon-

ferens omkring. Vi vill understryka att Sverige behöver EG-samarbetet även vad gäller jämställdhetsarbetet. Därför bör regeringen i de pågående EG-EFTA-förhandlingarna ta upp frågan om samarbete också på jämställdhetsområdet. Om så sker, kan svenska kvinnor och män få fördel av EG:s utvecklade och långtgående lagstiftning vad gäller jämställdhet. Vi avser att återkomma i denna fråga.

Anf. 7 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Just det anförande som Mona Saint Cyr höll visar vilken stor skillnad det finns i uppfattning mellan moderaterna och socialdemokraterna i jämställdhetsfrågan.

Först om EG: Det är naturligtvis värdefullt att man inom EG gjort alla de insatser som Mona Saint Cyr nämner. Hon säger att dessa i vissa sammanhang kan ge en starkare ställning för kvinnorna inom EG än i Sverige. Men hon glömmer samtidigt bort att erinra om att många av dessa länder har 10 % arbetslöshet. Om man har det vet vi att det främst är kvinnorna och de svaga som drabbas. Vad är det då annat än formella rättigheter som dessa kvinnor har? De kan inte utnyttja sina rättigheter. De har ingen valfrihet. Det tycker jag att man ändå borde ta med när man diskuterar EG-frågan. Vi i Sverige säger att grunden för jämställdhet är att vi har den fulla sysselsättningen, att alla kommer ut på arbetsmarknaden. Men det nämns inte ens av Mona Saint Cyr.

Den andra frågan är lika belysande. Mona Saint Cyr tar endast upp privatiseringen när hon talar om jämställdheten i Sverige. Det viktigaste är att man kan starta eget och att man kan privatisera den offentliga sektorn. Är det på det sättet vi skall nå en lösning i jämställdhetsfrågorna? Det kommer då förmodligen bara att röra sig om att kvinnorna i karriären, de starka kvinnorna, skall kunna starta eget.

Min fråga blir: Hur berör detta de stora grupperna av kvinnor, de kvinnor som har arbeten med en dålig arbetsmiljö, förlitningar och en arbetsorganisation som inte passar dem alls? Inte kommer väl problemen hos dessa stora grupper av kvinnor att lösas genom att vi privatiserar en del av den offentliga sektorn. Jag tycker inte att denna diskussion hör hemma här i jämställdhetsdebatten.

Anf. 8 MONA SAINT CYR (m) replik:

Fru talman! Gustav Persson föredrar att se allting ur ett inkrökt, självbepeglande perspektiv. Jag tycker att han borde ha lyssnat bättre på vår föredragshållare i dag, Kerstin Fredga, när hon talade om att förse sig med nya, litet större och vidare perspektiv.

Det är nämligen just det som det handlar om när det gäller dessa frågor, både i vad gäller att vidga vår egen arbetsmarknad och i fråga om att etablera ett gott samarbete med det Europa som vi är en del av. Vi måste ta oss ur vår inkrökta inställning, och det gäller speciellt Gustav Persson och hans parti i det här fallet. Vi måste öppna oss för att ge och ta, eftersom vi på så sätt hittar de bästa lösningarna.

Gustav Persson talar om de starka kvinnorna. Det finns starka män och starka kvinnor; det finns starka människor – och dem skall vi naturligtvis

använda oss av. De är nämligen spjutspetsarna som banar väg för alla andra. Vill vi uppnå någoting i sak skall vi naturligtvis använda alla goda krafter och speciellt dem som så att säga är en kraft att räkna med när det gäller att bana väg för andra. Detta har alla nytta av, det rör sig här om ett gemensamt intresse. Detta är i högsta grad frågor som rör jämfästllldheten.

Anf. 9 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag uppfattar det inte som ett inkrökt perspektiv att hävda den fulla sysselsättningen, att bekämpa arbetslösheten. Jag har inte sagt att vi inte på något sätt samarbeta med EG, men jag konstaterar att man glömmet de väsentligaste förutsättningarna för kvinnor när man inte ens nämner de problem som finns.

Anf. 10 MONA SAINT CYR (m) replik:

Fru talman! Gustav Persson återkommer till sysselsättningen, och han nämnde i sitt förra inlägg den höga arbetslösheten i Europa. Den är ju delvis hög, det vet vi.

Det finns emellertid även en annan mycket intressant fråga, som Gustav Persson kanske kunde ge mig någon upplysning om. Jag fick häromdagen, i ett sammanhang som jag tror är trovärdigt, en upplysning om att den höga sjukskrivningsfrekvensen vi har här i Sverige, frånvaron som kommer sig av alla ledighetslagar som vi har instiftat här i Sveriges riksdag, gör att arbetsgivarna måste ha en överanställning av personal. Vid många studiebesök som jag har gjort hos företagare har denna överanställning visat sig vara uppe i en tredjedel av arbetskraften. Om alla skulle komma till jobbet skulle man inte kunna ta emot dem. Denna överanställning motsvarar enligt uppgift en 7-procentig arbetslöshet.

Det vore intressant att få en kommentar till detta, eftersom vi då direkt skulle kunna jämföra oss med Europa.

Förste vice talmannen anmälde att Gustav Persson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 11 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Fru talman! I dag, på internationella kvinnodagen, uppmärksammar vi här i riksdagen Kerstin Hesselgren med att ge ut ett vykort med hennes porträtt. När Kerstin Hesselgren 1922 som första kvinna valdes in i riksdagen var det en seger för oss liberaler. Ingen politisk rörelse har så konsekvent arbetat för kvinnors rätt och för ökad jämfästllldhet mellan kvinnor och män som liberalismen har gjort. Sedan förra seklet har liberaler, frisinna och sedermera folkpartister i flera generationer varit med och avskaffat lagar som behandlat kvinnor som andra klassens medborgare. På senare år har folkpartiet mer envetet än något annat parti kämpat för jämfästllldheten och drivit fram sociala förändringar.

Låt mig ge några exempel.

På 50-talet var folkpartiets riksdagsledamot Ruth Hamrin-Thorell den främsta i arbetet för lagfäst rätt till lika lön för lika arbete. Socialdemokraterna var motståndare.

På 60-talet ställde folkpartiet krav på utbyggnad av barnomsorgen och arbetade för allmän föräldrautbildning, med socialdemokraterna som motståndare. Folkpartiet drev på för att genomföra särbeskattningen.

Den första motionen i riksdagen gällande pappors rätt till föräldraförsäkring väcktes av folkpartister 1969. Partiet arbetade också för att den som vårdar barn i hemmet skall få ATP-poäng.

Under de borgerliga regeringsåren medverkade folkpartiet till att en rad jämställdhetsreformer genomfördes. Bl.a. genomfördes lagen om jämställdhet i arbetslivet, i strid med socialdemokraterna.

Under 80-talet har folkpartiet fortsatt sin strävan att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. Men ännu är det lång väg kvar att gå innan duglighet, intresse och eget val, oberoende av kön, avgör hur människor lever sina liv.

Kvinnorna tar fortfarande det allt överskuggande ansvaret för barn och hem. De tar t.ex. ut 95 % av all föräldraledighet.

Studieval och yrkesval är alltså mycket könsbundet. 80 % av kvinnorna arbetar i typiska kvinnoyrken med lägre lön, lägre status och mindre inflytande.

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är påtagliga. Män dominerar så gott som överallt där det finns makt och inflytande, från politikernas sammanträdesrum till organisationernas, från förvaltningarnas ledningsgrupper till företagens, från de formella hierarkierna till de informella nätverken och maktstrukturerna. Varhelst det finns makt, finns det män.

Fru talman! Jag tror att det är dags för en ny jämställdhetsoffensiv. Vi riskerar annars att pendeln svänger tillbaka. Löneskillnaden mellan kvinnor och män ökar igen. Den lilla andelen föräldraledighet som tas ut av män har minskat de senaste åren. Vi riskerar att förlora mark vi redan vunnit. Det är dags att i stället erövra ny terräng.

Det återstår mer av jämställdhetskampen än attityder. Det finns en lång rad konkreta åtgärder som kan och måste vidtas, både i politiken och i arbetslivet.

Man kan fråga sig varför det skall vara så trögt att förändra arbetsförhållandena inom vård, omsorg och utbildning. Och varför är lönerna så påtagligt låga inom dessa områden? Det är svårt att komma ifrån känslan att den viktigaste orsaken är att yrkesområdena domineras av kvinnor på alla nivåer utom på de beslutande.

Kvinnornas löner år 1985 var 78 % av manslönerna. Det enda rimliga är att arbeta för att höja kvinnolönerna. Med det vinner man två saker. För det första vinner man större rättvisa för många kvinnor. För det andra blir de s.k. kvinnoyrkena mer intressanta för männen. Hur skall vi göra för att nå dithän?

Vi måste till att börja med undersöka hur dessa arbeten diskrimineras. Ett sätt att få reda på det är att införa en arbetsvärdering. Det är viktigt med lika lön för lika arbete. Det är dock en ganska teoretisk princip, eftersom kvinnor och män oftast utför olika typer av arbeten. Därför måste den andra vägen som föreslås i jämställdhetslagen som ett sätt att komma åt lönediskrimineringen vara mer intressant. Det föreskrivs att lika lön skall utgå för arbete som är likvärdigt enligt en överenskommen arbetsvärdering. Den metoden

skulle göra det möjligt att komma fram till att lika lön skall betalas för helt olika arbeten om de är likvärdiga. Hitintills har den metoden nästan inte använts. Anledningen är att det är ganska ont om arbetsvärderingsinstrument i Sverige. Det finns inte ett enda som har kommit till enbart i syfte att jämföra kvinno- och mansdominerade jobb.

I Storbritannien har man för några år sedan infört en tredje metod. Saknas arbetsvärderingssystem kan det överlätas åt en oberoende expert att göra en arbetsvärdering åt domstolen.

Ett arbetsvärderingssystem kan innehålla ett antal värderingsfaktorer, dvs. olika för arbetets karakteristiska drag, som man försöker mäta. Mätningen sker genom att man t.ex. för varje faktor använder en skala med ett visst poängtal. Arbetsvärderingens syfte är ju att lönerna skall kunna sättas rättvist.

Ett arbetsvärderingssystem kan vara mycket detaljerat och komplicerat men kan också vara ganska enkelt och innehålla fyra faktorer med en poängskala 1-4. Med så enkla system har man i Storbritannien t.ex. jämfört ett traditionellt kvinnojobb, kokerskans, med ett typiskt mansjobb, målarens, kommit fram till att kvinnojobbet var undervärderat och fått till stånd en uppvärdering.

Det sägs att arbetsvärderingssystem används på ca 30 % av arbetsplatserna inom I.O-området. På den privata tjänstemannasidan finns befattningsnomenklaturer. Meningarna är dock delade om huruvida de verkligen är användbara i detta sammanhang. Inom den offentliga sektorn finns det över huvud taget inte något arbetsvärderingssystem.

Det finns ytterligare en anledning att se till att ett arbetsvärderingssystem tas fram. Enligt jämställdhetslagen åligger det arbetsgivaren att bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. Jämställdhetslagen och jämställdhetsavtal som slutits i anslutning till lagen ger stöd för att kräva att arbetsgivarna kartlägger arbetsplatserna även från lönesynpunkt och vid behov uppvärderar kvinnoarbeten.

Alla de tre stora centrala jämställdhetsavtalen tar upp lika lön för arbete med lika värde som ett av målen för jämställdhetsarbetet. Också här skulle ett arbetsvärderingssystem möjliggöra en kartläggning. Det gäller då hela kategorier av arbetstagare, inte enstaka individer.

Jämställdhetsministern ägnar frågan om arbetsvärdering och lönediskriminering ökad uppmärksamhet, men av det har inte setts särskilt mycket. När kommer egentligen regeringens förslag om arbetsvärderingsinstrument? Varför är man inte intresserad av en utredning, och vad gör egentligen regeringen åt den ökade lönediskrimineringen av kvinnorna?

De anställda inom vården, men också inom andra typiska kvinnoyrken, måste få större ansvar och inflytande över verksamheten. Vad det handlar om är att uppvärdera traditionellt kvinnliga arbeten och bättre ta till vara kvinnokraften.

Professionalismen måste erkännas också inom omvårdnads- och omsorgsyrkena. Större resurser måste satsas på fortbildning och vidareutveckling. Mer decentraliserade arbetsorganisationer måste byggas upp, inte minst inom vården. Då kan vi bättre fånga upp och ta till vara varje medarbetares kunskaper och erfarenheter.

Ledarskapet måste uppvärderas. Det måste ges tid och möjlighet till målformulering, till beröm och uppmuntran, till hjälp och stöd.

Förskollärare, sjuksköterskor och andra måste få möjlighet att göra karriär. Deras kompetens och erfarenhet behövs på chefsposter och i administrationen och planeringen av verksamheten.

Och inte minst: förskollärare, sjuksköterskor, sjukgymnaster, lärare och andra måste få rätt att starta eget. Det måste bli stopp för det kvinnliga näringsförbud som hindrar att idéer om en bättre barnomsorg, omvårdnad eller utbildning förverkligas.

Fru talman! Varför skall man få utveckla idéer om och tjäna pengar på att göra skruvar, pistoler och bilreparationer men inte på det som kvinnor traditionellt har sin kompetens för och erfarenhet av? Om vi släpper loss den kvinnliga entreprenörsandan skulle hundratusentals kvinnor kunna få fler arbetsgivare att välja mellan, vilket skulle ge dem en starkare position, inte minst när det gäller att få inflytande och förbättra arbetsvillkoren.

Utän tvivel har enskilda arbetsgivare inom vårdområden runt om i landet bättre än de offentliga lyckats ta vara på kvinnokraften. Det är pinsamt, inte minst för oss politiker som är i ledningen för den offentliga vården. Men det är inte för sent att lära. Om vi öppnar vård- och omsorgsmonopolen och tillåter litet arbetsgivarkonkurrens, är jag säker på att kvinnokraften kommer att få sitt rätta värde.

Jämställdhetsminister Margot Wallström vill gärna betona att jämställdhet också handlar om jämlikhet. I socialdemokraternas tidning *Aktuellt* i politiken säger hon:

Det är farligt om jämställdhetsdebatten blir en lyxdebatt för de kvinnor som har höga inkomster och som vill högre upp på karriärstegen. Om den stora grupp kvinnor som har de lågt betalda arbetena, sämre arbetsmiljö och villkor talas det mindre.

Jag håller med Margot Wallström om detta. Men sanningen är ju att det är hennes eget parti som slår vakt om vård- och omsorgsmonopolen, där så väldigt många av kvinnorna med "de lågt betalda arbetena, sämre arbetsmiljö och villkor" finns.

Det är socialdemokratin som hängivet och engagerat drivit tanken att de som jobbar med vård och omsorg måste hållas i det allmännas tukt och förmaning; annars menar socialdemokratin att de inte kan vara mänskliga.

Det är socialdemokratin som med näbbar och klor kämpar för att vård- och omsorgspersonal skall vara fullständigt beroende av den ende Arbetsgivaren, med dålig personalpolitik och låga löner som följd.

Det är socialdemokratin som bedriver klappjakt på de kvinnor som, trots socialdemokraternas bannor, startat ett eget dagis eller valt att jobba på en privat läkarmottagning eller på ett enskilt vårdhem.

Fru talman! För oss i folkpartiet är det självklart att arbeta för alla kvinnors jämställdhet; för att kvinnor skall välja yrke efter fallenhet och intresse; för att kvinnor när de valt yrke skall mötas av den respekt och den uppskattning de är värda; för att det som kvinnor traditionellt behärskar skall vara lika mycket värt som männens traditionella kunskaper.

Den viktigaste uppgiften för oss liberaler i dag är därför att, i hård politisk strid med socialdemokratin, riva de offentliga vård- och omsorgsmonopolen.

Sänkta marginalskatter är gynnsamt för jämställdheten. Hittills har de samlade marginaleffekterna avskräckt många lågavlönade och deltidsarbetande från att öka sin arbetstid. Om skattereformen genomförs blir det väsentligt mer kvar av en inkomstökning.

Jämställdhet mellan kvinnor och män handlar om yrkeslivet, men det handlar också om mycket mer.

Utbyggnaden av barnomsorgen har varit av fundamental betydelse för den ökade jämställdheten mellan kvinnor och män. Den har självklart varit viktig för både kvinnor och män, men framför allt är det kvinnorna som genom den fått större valfrihet och möjlighet till självförverkligande och oberoende. Just därför är det så allvarligt att vi fortfarande inte kan erbjuda alla som vill ha det en plats i barnomsorgen.

Ett problem inom barnomsorgen är att många förskollärare flyr yrket. Ett av skälen är avsaknaden av alternativ till den kommunala barnomsorgen. Skall vi klara målet är det viktigt att alla goda krafter tas till vara, och då måste också enskilda alternativ uppmuntras. Den lag som i praktiken stoppar sådana alternativ, den s.k. lex Pysslingen, måste omedelbart avskaffas.

Hur skall vi män få mer tid för barnen? Här krävs i sanning attitydförändringar. Det krävs fler hanbrytande män, som vågar ta sin rätt att vara föräldralediga, vara hemma när ett barn är sjukt, lämna ett sammanträde för att hämta barn på dagis och se till att arbetet organiseras också med hänsyn till småbarnsföräldrars situation. Och det krävs arbetsgivare och, inte minst, arbetskamrater som accepterar att det är så.

På samma sätt som utlandsjobb, föreningserfarenhet och initiativförmåga är meriter i arbetslivet måste det värdesättas att ta ansvar för sina barn. Ja, t.o.m. modet hos en man som gör det borde i sig vara meriterande.

Vi vill från folkpartiets sida bygga ut pappaledigheten till 20 dagar. Förhoppningsvis är det också en väg att locka fler män att ta en större del av föräldraledigheten. Så arbetar liberaler. Vi vill uppmuntra ett positivt beteende, vi vill bygga vidare på en lyckad jämställdhetsreform.

Många kvinnor i vårt samhälle utsätts för våldshandlingar. Ett stort problem är våldet i hemmen. Misshandel av kvinnor innanför hemmets fyra väggar är alltför vanlig. Den hjälp som samhället erbjuder dessa kvinnor är tyvärr ganska dålig. Det är inte acceptabelt att kvinnor i vårt land misshandlas och lever i ständig skräck. Samhället har ett ansvar för att kvinnor skall kunna leva utan att ständigt frukta att bli slagna och förnedrade. Skyddet måste bli bättre; det åtgärdsprogram som nu utarbetas måste mynna ut i både förebyggande och skyddande åtgärder. Därtill måste stödet till kvinnojourer och mansjourer förstärkas.

Runt om i landet finns kvinnojourer som i många fall har varit till ovärderlig hjälp för dessa kvinnor. Många kan vara hjälpta med ett telefonsamtal med en förstående medsystem. Många kvinnojourer har också möjlighet att under en kortare tid låta misshandlade kvinnor få skydd. Behovet av kvinnojourer har varit större än någon trott. Inte minst socialjour och polis vet detta, eftersom de har ett nära samarbete med kvinnojourerna.

Samhällets stöd till kvinnojourerna är mycket litet. Det finns för närvarande ca 110 kvinnojourer i landet. Sedan några år tillbaka är de flesta av dessa anslutna till Riksorganisationen kvinnojourer i Sverige, ROKS. Större

delen av det statliga stödet till kvinnojourerna utgår också till ROKS. Det kommunala stödet till jourerna varierar mycket. Riksdagen har givit regeringen till känna att en utvärdering bör göras av bl.a. kvinnojourernas verksamhet. Utvärderingen skulle omfatta en kartläggning av samhällets totala ekonomiska stöd. Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att genomföra utvärderingen, som skall redovisas senast den 1 juni 1990.

Vi anser att man inte kan avvakta utfallet av utvärderingen, utan menar att det statliga stödet till ROKS omedelbart måste förstärkas. ROKS kansli har i dag varken de personella eller de ekonomiska resurser som krävs för att kunna erbjuda det stöd som skulle behövas, i form av t.ex. juridisk hjälp och fortbildning. Folkpartiet anser att det är synnerligen angeläget att ROKS får ekonomiska möjligheter att bli en väl fungerande riksorganisation som kan stödja kvinnoorganisationerna runt om i landet. Vi kommer därför att i årets riksdagsbehandling kräva ett rejält ökat bidrag till ROKS.

Fru talman! Utan tvivel är det dags att ta nya tag i striden för jämfästllldhet. Vi måste slå vakt om de segrar vi vunnit. Vi måste vinna ny terräng och erövra nya jämfästllldhetsmål.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 12 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar i mångt och mycket de synpunkter som Kjell-Arne Welin har anförat, men jag vill något beröra två frågor.

Jag tror för det första inte att man skall låta enbart staten ta hand om arbetsvärderingen. Arbetsvärderingen är oerhört viktig för att vi skall komma vidare med jämfästllldhetsfrågorna och för att skapa en jämnare lönestruktur på arbetsmarknaden, men den måste också vara en uppgift för arbetsmarknadens parter. I annat fall kommer vi inte att nå ända fram.

Vi har från LO, som jag själv kommer från, startat en solidarisk lönepolitik, och på det sättet har vi kunnat närma mäns och kvinnors löner till varandra. Jag tror att man nu måste arbeta på samma sätt med arbetsvärderingen. Jag medger att detta är svårt, eftersom de mer privilegierade grupperna kommer att göra ett visst motstånd när arbetsvärderingen skall genomföras. Men det är, som jag ser det, viktigt att arbetsmarknadens parter får ta sitt ansvar också här. Det betyder inte att vi inte kan ha även en statlig utredning, men jag vill betona att det är väsentligt att parterna får ha huvudansvaret, för att vi skall kunna komma vidare.

För det andra menade Kjell-Arne Welin att en privatisering skulle lösa en del av de här problemen. Jag menar att det är en myt att, som man ofta säger, den anställde inom den offentliga sektorn bara har en enda arbetsgivare och inte kan byta sådan. Det är ju inte så, det vet vi. Den offentliga sektorn är den störste arbetsgivaren, men den består av stat, landsting och kommuner, och de anställda har stora möjligheter att byta arbete inom de områdena.

Anf. 13 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skulle kunna instämma i mycket av det som Kjell-Arne Welin sade, inte minst i talet om arbetsvärdering. Vi tror också i centerpartiet att det är nödvändigt att få till stånd en arbetsvärdering inom olika yrkes-

*Anslag till
jämfästllldhet*

sektorer för att man skall kunna kartlägga skillnader och analysera bakgrunden till att kvinnodominerade yrken värderas så mycket lägre. Inom EG har man en sådan arbetsvärdering, och så skulle det kunna bli också i Sverige.

Men när Kjell-Arne Welin sedan sade att skattereformen skulle utjämna orättvisor mellan kvinnor och män och även skulle leda till att det kommer att löna sig att arbeta mer, blev jag inte lika övertygad. Reformen finansieras med höjda avgifter på energin, boendet och maten, och då får de som har de lägsta inkomsterna betala en alltför stor del av de ökade kostnaderna. Deras skattesänkning blir därför inte så stor, och för en del blir det ingen alls, inte ens om de går upp några timmar i arbetstid. Därmed är läget varken när det gäller rättvisa, jämfästllldhet eller jämlikhet förbättrat. Om skattereformen skall vara till fördel för dem som har de lägsta lönerna, måste den alltså få en annan finansiering.

Anf. 14 KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Fru talman! Först några ord till Gustav Persson. Jag tycker att Mona Saint Cyr i sin replik till Gustav Persson gick igenom monopolfrågan så pass väl att jag kan nöja mig med att instämma i det som Mona Saint Cyr sade.

Vad gäller arbetsvärderingen tycker jag att Gustav Persson gör det alldeles för lätt för sig. Det kan hända att socialdemokraterna litet grand vill se det så, att om man låter bli att göra någonting, slipper man också att hamna i svårlösta problemställningar. Om vi inte får en arbetsvärdering där arbete ställs mot arbete, kommer vi aldrig att få ett rättvisare lönesystem.

Det är inte en tillfällighet att sjukvårdspersonal och omsorgspersonal i dag är de lägst betalda grupperna i vårt samhälle. Det beror på att de är typiska kvinnoyrken. Det kommer i dessa yrken heller aldrig att bli något större mansinslag, eftersom det är näst intill omöjligt att försörja en familj på de löner som man i dag betalar till sjuksköterskor, till undersköterskor, till sjukgymnaster och till övriga inom de här områdena.

Man måste ställa en sjuksköterskas lön mot t.ex. en murares lön för att kunna se om lönesättningen är relevant. Jag tror inte att Gustav Persson vill hävda att en sjuksköterskas arbetsinsatser är mindre viktiga för samhället än t.ex. en murares, men det är en ofantlig skillnad mellan dessa två arbetsgruppers löner, och det tycker jag är mycket otillfredsställande. Hela det område som domineras av kvinnorna är utomordentligt mycket lägre betalt än de traditionella mansyrkena.

Som jag sade i mitt anförande är kvinnornas löner i dag 78 % av männens, och det tycker vi i folkpartiet är mycket otillfredsställande. För att komma till rätta med det krävs att man gör upp ett arbetsvärderingssystem.

Fru talman! Till Kersti Johansson vill jag säga att jag tycker att alla de diskussioner som vi har fört om skattereformen visar att vi har tagit ett ansvar för finansieringen av skattereformen. Centern har velat ställa sig bakom alla de delar av skattereformen som verkar utjämmande, men har inte velat ställa sig bakom finansieringen av den. Innan centerpartiet fullt ut vill finansiera den skattereform man delvis velat vara med om att genomföra tycker jag inte att man bör kritisera andra partiers finansieringsförutsättningar.

Anf. 15 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar Kjell-Arnes Welins uppfattning att kvinnornas arbetsuppgifter är undervärderade. Det var inte det som det gällde. Jag tror att vi måste få en helt annan arbetsvärdering. Men vad jag sade var helt enkelt att man inte skall tro att man med ett arbetsvärderingsinstrument i Stockholm skall kunna klara sig på hela vår breda arbetsmarknad. Vi måste därför få med oss arbetsmarknadens parter i en verksamhet ända ned på verkstadsgolvet. Det är det som det är fråga om. Jag menar också att kvinnorna måste få ett helt annat inflytande inom fackföreningsrörelsen på alla nivåer för att kunna medverka till detta. Vi kan inte sitta i Stockholm och göra alla värderingar, och därför måste arbetsmarknadens parter vara med.

Jag delar i övrigt helt Kjell-Arne Welins åsikt att vi måste komma fram till en helt annan värdering av kvinnornas arbete i vårt samhälle. Jag tror att vi alla kommer att ha nytta av det.

Anf. 16 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Att centerpartiet har finansierat sitt förslag till skattereform vet Kjell-Arne Welin mycket väl, men med det förslag som folkpartiet har lagt fram blir det en ökad rundgång. Vi får ökade boendekostnader, och därför kommer det att krävas ökade bostadssubventioner, som måste tas någonsans ifrån. Detta leder i sin tur till kostnadsökningar och kanske till skattehöjningar.

Jag talade bl.a. om effekterna av dyrare mat. En ökning av barnbidragen är helt i sin ordning, men om man finansierar den med ett borttagande av mjölksubventionerna, fördyras maten, och då är vi tillbaka vid att vi någonsans måste ta pengarna för att rätta till de ökade orättvisor som detta för med sig. Det blir inte bra när de lågavlönade får ökade kostnader utan att få del av fördelarna av skattereformen. De drabbas alltså av nackdelarna men får alltför litet av fördelarna, och det tycker vi är fel.

Anf. 17 KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Fru talman! Vad jag sade om skattereformen i mitt anförande var följande, Kersti Johansson. Kvinnorna jobbar i mycket stor utsträckning deltid. Den skattereform som delvis har beslutats och som skall beslutas i sin helhet under året innebär att det blir mycket fördelaktigt för kvinnorna att gå upp till heltid. Eftersom många jobbar inom omsorg, sjukvård och liknande, där man skriker efter personal, kommer många att kunna börja arbeta full tid, och de kommer att tjäna ganska betydande summor på det med den skattereform som jag hoppas skall vara en verklighet 1991.

Till Gustav Persson vill jag säga att jag vidhåller att det är att göra det lätt för sig att säga att parterna på arbetsmarknaden skall sköta det här. Parterna på arbetsmarknaden har ju haft decennier på sig för att lösa det här. De klarar inte av de här bitarna, Gustav Persson. Det krävs att man vidtar någon offensiv åtgärd för att de traditionella kvinnoyrkena skall få samma lönemässiga status som de traditionella mansyrkena.

Det räcker inte med att säga att vi har samma uppfattning. Vi i folkpartiet har den uppfattning som Gustav Persson hävdar att han har, men vi vet att det krävs en offensiv politik och offensiva åtgärder för att kvinnor på arbets-

marknaden lönemässigt skall nå samma status som männen har. Vi tror inte längre att man passivt kan överlåta det till arbetsmarknadens parter.

Anf. 18 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Fru talman! "Världens fattigaste kvinnor lever på existensminimum. De är politiskt och juridiskt maktlösa. De är fångade i en livscykel som börjar med tidiga äktenskap och graviditeter och alltför ofta slutar med död i barnsäng." Den som säger det är dr Sharon Camp, som har genomfört en studie av kvinnors villkor i 99 länder.

I dag, då det är den 8 mars – den internationella kvinnodagen – finns det anledning att lyfta blicken och säga något om kvinnors villkor i världen och inte bara i Sverige.

Kvinnor utgör mer än hälften av jordens befolkning, utför 90 % av allt arbete men äger bara 1 % av världens rikedomar – det är några andra uppgifter som visar på de olika villkor som män och kvinnor lever under.

FN:s befolkningsfond UNFPA har pekat på nödvändigheten av att satsa på kvinnorna i u-länderna för att komma till rätta med befolkningsökningen. Det har visat sig att kvinnor skaffar sig färre barn när de får möjligheter till ekonomiskt och socialt självbestämmande. Utöver de traditionella satsningarna på sjukvård, familjeplanering och utbildning pekar FN:s rapport på att kvinnor måste ges rätten att t.ex. äga jord och ta egna lån. Dessutom måste regeringarna se till att kvinnors politiska och personliga rättigheter respekteras.

I Sverige har vi förvisso nått längre på vägen mot jämställdhet än i de fattigaste u-länderna, men fortfarande har vi, som flera påpekat i dag, långt kvar till målen från propositionen om jämställdhetspolitiken inför 1990-talet, som vi tidigare fattat beslut om här i riksdagen:

- att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet,
- att var och en bör ha ett arbete som ger en sådan lön att man kan svara för sin egen försörjning,
- att kvinnor och män bör dela ansvaret för barn och hemarbete och
- att båda könen bör engagera sig lika mycket i politiska, fackliga och andra gemensamma angelägenheter i arbete och samhälle,

Faktum är att vi är kanske längre från dessa mål i dag än när propositionen antogs av riksdagen 1988.

Fortfarande är det så

- att många kvinnor inte har ett arbete med en lön som de kan försörja sig på,
- att männen inte delar ansvaret för barn och hem och
- att arbetsmarknaden är starkt könsuppdelad och att ungdomars utbildningsval är mycket traditionellt.

Mot den bakgrunden är det beklagligt att det betänkande som vi skall behandla i dag är så tunt och torftigt och bara handlar om budgetanslaget till jämställdhet. Det har ju under allmänna motionstiden skrivits ett antal motioner om jämställdhet, som borde ha kunnat behandlas i det här betänkandet. Från vpk har vi bl.a. skrivit en med krav på en översyn av JämO:s funk-

tion. Vi har krävt 2 milj. kr. till kvinnojourerna. Jag kan inte förstå varför inte de kraven hade kunnat behandlas i ett betänkande om jämfästlthet.

Dessutom handlar ju jämfästlthet om så mycket mer än en anslagspost i budgeten. Gustav Persson sade att jämfästlthetspolitik inte kan ses isolerad. Men vad är det här betänkandet om inte ett exempel på hur isolerat man har sett på jämfästlthetspolitiken?

Fru talman! Jämfästlthetsperspektivet är något som borde genomsyra alla frågor och inte bara behandlas i en speciell proposition. Jag har därför gått igenom den senaste regeringsförklaringen, den som Ingvar Carlsson presenterade i går, från jämfästlthetssynpunkt. Jag har då hittat kvinnorna omnämnda på ett ställe i texten, nämligen där man säger: "Arbetet med att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden och förbättra kvinnors villkor i arbetslivet fortsätter."

Man kan fråga sig hur en förändring av denna orättvisa arbetsmarknad skall kunna ske så länge som könsfördelningen mellan gymnasieskolans linjer ser ut som den gör. I praktiken har vi i dag faktiskt ett flickgymnasium och ett pojkgymnasium. Bara på ett fåtal av linjerna är könsfördelningen något så när jämn. På hälften av gymnasieskolans linjer är över 90 % av eleverna antingen flickor eller pojkar. Dagens gymnasieskola bidrar alltså inte till att öka flickornas valmöjligheter på arbetsmarknaden.

Skolöverstyrelsen lade förra året fram ett förslag till en reformering av gymnasieskolan som just nu diskuteras. Enligt vpk:s mening är det nödvändigt med en ordentlig förnyelse av gymnasieskolan, och en sådan reformering måste utformas så att dagens flick- och pojkgymnasium försvinner och ersätts av en bra utbildning som ger alla elever bra förutsättningar och valmöjligheter på arbetsmarknaden. Jag skulle vilja ställa en fråga till jämfästlthetsministern, nämligen på vilket sätt jämfästlthetsmålen, och den dåliga ställningen på arbetsmarknaden som kvinnorna i dag har, påverkar det arbete som just nu pågår inom regeringen med att utarbeta förslag till en reformering av gymnasieskolan.

Jag vill återgå till regeringsförklaringen, där det finns en enda mening där kvinnorna omnämns. Det kan man ju ha flera synpunkter på. Det kan ses som ett alldeles utmärkt exempel på hur kvinnor osynliggörs i samhället i dag. Av de stor slagna målen med jämfästlthetsarbetet på 1990-talet blir det en enda mening i en regeringsförklaring!

Fru talman! Kvinnorna är dagens arbetarklass. De har de sämsta arbetstiderna, de tyngsta jobben och de lägsta lönerna.

Kvinnorna har monotona arbeten och större utslagning ur arbetslivet än männen. Samtidigt är det hos kvinnorna som kraften och glädjen finns. Just nu växer det hos kvinnorna fram en protest mot att vara underordnad, mot att äsättas ett lägre värde på arbetsmarknaden. Men hur bemöts den rörelsen och den protesten? Kvinnor vill ha sex timmars arbetsdag, men erbjuds två dagars semester. Kvinnorna ville ta strid för högre löner, men möttes med förslag om strejkförbund och lönestopp.

Vpk har en annan politik, som innebär en omfördelning av samhällets välstånd till de grupper som har låga löner, dålig arbetsmiljö och litet inflytande över sin arbetssituation.

Från vpk:s sida har vi dessutom under den allmänna motionstiden lagt

fram 16 separata kvinnomotioner med ett femtiotal krav på förbättrade villkor för kvinnor, från kvoterad föräldraledighet till förbättrade pensioner. Vi har vidare krävt en utredning av de samhällsekonomiska konsekvenserna av bristen på jämsällldhet i samhället.

Det fanns alltså bara en mening i regeringsförklaringen där kvinnor var omnämnda, och det var ju illa. Men man kan också se efter hur regeringsförklaringens olika förslag kommer att påverka kvinnor och därmed också jämsällldheten. Och så, då blir bilden en annan. Resultatet av regeringens politik kommer att få stor betydelse för kvinnorna i Sverige.

Vi kan börja med att titta på den ekonomiska krisen. Regeringen är orolig för att den nuvarande utvecklingen skall leda till att målet om den fulla sysselsättningen hotas. Och det är sant att vi har mycket låga arbetslöshetssiffror i Sverige, men det gäller inte den ena halvan av befolkningen, Gustav Persson.

1989 var 84 % av kvinnorna ute på arbetsmarknaden och 89 % av männen. Kvinnorna ligger alltså 5 procentenheter lägre eller har 5 procentenheter högre arbetslöshet. 48 000 svenska kvinnor är deltidsarbetslösa men kan inte få ett heltidsarbete. Ungefär lika många kan över huvud taget inte ta ett arbete på grund av att det inte finns någon barnomsorg. Arbetslöshetsstatistiken luras, om man inte delar upp siffrorna på kön.

Så skall jag ta ett citat ur regeringsförklaringen: "En stram ekonomisk politik är nödvändig för att underbygga de ansträngningar som samtidigt görs för att dämpa de nominella löneökningarna." Dämpade nominella löneökningar innebär i klartext att lågavlönade inte får chansen att ta igen vad de förlorat i förhållande till de högavlönade under 80-talet. Och lågavlönade, det är liktydigt med kvinnor. Som jag sade tidigare, var det när kvinnorna stod i begrepp att strejka för sina löner som förslaget om lönestopp och strejckförbud lades.

Som jag nämnde tidigare, föreslås semestern bli förlängd med två dagar. Det är heller inget krav som kvinnorna har drivit. En förlängd semester enligt förslaget men med möjlighet att arbeta en femte och sjätte semestervecka är också ett dåligt förslag ur jämsällldhetssynpunkt. Kvinnorna inom värden kommer att få svårt att utnyttja den längre semestern med ett sådant förslag. Om det fattas personal och den personal som finns har låg lön och inte kan räkna med löneförhöjningar, då är arbete på semestern kanske enda utvägen. Hur kan en förlängd semester vara positiv ur jämsällldhetssynpunkt?

Så till skatteomläggningen och det kommunala skattestoppet. Det har sagts många gånger redan och de fördelningspolitiska studierna kommer att visa det, att kvinnorna är skatteomläggningens förlorare. De förväntas förbättra sin ekonomi med att söka heltidsjobb, som inte finns, inom en offentlig sektor som måste skära ner på sin verksamhet om förslaget om kommunalt skattestopp går igenom.

80 % av dem som arbetar inom den offentliga sektorn är kvinnor. Vårdbehoven kommer inte att minska bara för att kommunerna får minskade resurser. Och hur skall barnomsorgsutbyggnaden fullföljas under de villkoren? Hur kan ett kommunalt skattestopp bidra till att öka jämsällldheten i samhället?

Vpk har avvisat kravet på kommunalt skattestopp och vill ha en skattereform som främst gynnar låginkomsttagarna. Skatt efter bärkraft är fortfarande en mycket bra princip, tycker vi.

Nu har jag dragit något över tiden, men den här genomgången visar hur regeringsförklaringen inte bara nästan glömt att omnämna kvinnorna utan dess värre också innehåller flera åtgärder som kommer att motverka de mål som regeringen tidigare satt upp för jämställdhetsarbetet. Jag skall avsluta mitt inlägg med att be om ett svar på hur regeringen skall bedriva jämställdhetsarbetet mot bakgrund av den regeringsförklaring som Ingvar Carlsson lade fram i går.

Anf. 19 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Fru talman! Det är först då fågeln kastar sig ut i den fria rymden som den känner att den har vingar. Det kom jag att tänka på när jag lyssnade på professor Fredga här förut. Hon föreslog ju att vi skulle försöka byta perspektiv, och det var inget dumt förslag, särskilt en sådan här dag. Tänk, om man fick chansen att blicka ut över hela jordklotet och kanske också se hur kvinnor i andra länder har det!

Det är nödvändigt att göra den internationella utblicken, tycker jag. Vi kvinnor i Sverige och Norden är faktiskt trots allt privilegierade, i jämförelse med villkoren för kvinnorna i många andra delar av världen. Solidariteten ställer därför extra krav på oss. Vi har ett ansvar utanför vårt eget lands gränser. Kanske en sådan utblick också skulle hjälpa till att ge oss den stolthet, det tålamod och den energi som behövs för att driva jämställdhetsarbetet vidare.

Jag tänkte börja med att titta litet grand i backspeglarna och låta oss glädjas åt vad vi har uppnått. Pinfärsks 8 mars-statistik från statistiska centralbyrån visar t.ex. att vi i Sverige internationellt sett har en unikt hög förvärvsfrekvens för kvinnor. 1989 förvärvsarbetade 84 % av alla kvinnor i åldern 20–64 år, att jämföras med 89 % av männen. En jämförelse med andra länder visar att i övriga Norden är andelen kvinnor i förvärvsarbete 74–77 %, i England, USA och Kanada mellan 62 och 67 %, i Västtyskland 55 % och i Spanien 25 %.

Vi vet att en egen inkomst, att kunna försörja sig själv, är grunden för att man skall kunna känna sig jämställd och komma vidare med jämställdheten.

Vidare har utbildningsprofilen förändrats under 80-talet. Bland nyutexaminerade tekniker t.ex. har den kvinnliga andelen fördubblats.

Barnomsorgen har byggts ut mycket kraftigt. Trots att vi alltjämt har köer och fortsatt har mycket stora krav måste vi se att det har skett en utbyggnad under 80-talet.

Föräldraförsäkringen ger kvinnor och män bra möjligheter att kombinera jobb med föräldraansvar. Kvinnor behöver inte välja bort yrkesarbete när de skaffar barn.

Jag tycker att det är viktigt att se framstegen, dels för att vara rättvisa i bedömningen av utvecklingen, dels för att vi också skall känna tilltro till att det går att påverka. Om också vi politiker faller in i den ständiga klagolåten, är det inte så konstigt om många tappar framtidstron. Det är viktigt att säga att det går att påverka, om än alltför långsamt som vi nog alla tycker.

*Anslag till
jämslällthet*

Men 8 mars är givetvis också en dag då vi skall formulera drömmar om framtiden och samla oss till en diskussion om hur vi skall kunna förverkliga visionerna. Vi har stora uppgifter framför oss.

Nu finns alltså både kvinnor och män i arbetslivet, och utifrån den plattformen kan och skall vi ta itu med de brister som återstår. Jag skulle vilja prata om två ting: om att uppvärdera kvinnojobben och om kvinnofrid.

För att börja med kvinnojobben vill jag säga att den solidariska lönepolitiken och samordnade förhandlingar har betytt mycket för att utjämna löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Från mitten av 80-talet har utjämningen stannat av, och löneskillnaderna verkar öka nu igen. Därför är samordnade förhandlingar en viktig kvinnofråga. Det är sällan kvinnor får del av löneglidning och andra löneökningar vid sidan av de centrala avtalen.

Kvinnors arbetsmiljöer är ofta dåliga. Tunga lyft i vården och monotont arbete i industrin eller handeln är lika illa. Kvinnor slits ut och blir långtids-sjukskrivna på grund av värk, sjukdomar och skador eller väljer deltid för att orka fortsätta jobba. Nu pågår ett intensivt arbete för att förbättra arbetsmiljön. Arbetsmiljökommissionen har gett värdefull kunskap om olika arbetsmiljöer och hur de drabbar kvinnor och män. Nog är det på tiden att kvinnors arbetsskador värderas på samma sätt som man uppmärksammar dåliga arbetsmiljöer på manligt dominerade arbetsplatser.

Förra våren infördes arbetsmiljöavgifter, och de ger oss tio miljarder kronor som skall användas för att förändra dåliga arbetsmiljöer, för att förebygga skador och arbetssjukdomar och för en bättre rehabilitering. Nu har vi chansen att ta krafttag för att förbättra kvinnornas livsvillkor. Hälften av arbetsmiljöavgifterna är kvinnornas.

Kvinnor måste få mer att säga till om på jobbet, få mer att bestämma om hur arbetet organiseras. Därför skall löntagarinflytandet utvecklas.

Kvinnors rätt till arbete måste också gälla rätten till den arbetstid som man önskar. Deltiderna, som var en förutsättning för mödrarna på 60- och 70-talet att komma ut i arbetslivet, har nu blivit ett hinder för döttrarna som vill arbeta heltid.

Arbetsförmedlingar, kommuner, landsting och fackliga organisationer arbetar med detta runt om i landet. Alla som vill måste ha rätt till heltidsarbete så att de kan försörja sig, samtidigt som arbetsorganisationen måste vara så flexibel att den som tillfälligt vill gå ner i arbetstid måste kunna få göra det.

Så några ord om kvinnofrid.

Väldet mot kvinnor är väl det mest extrema uttrycket för bristande jämställdhet. Det är en fråga som privatiseras i alltför hög grad. Vi har länge lagt skulden på enskilda män eller kvinnor, eller pekat på brister i förhållandet mellan två parter. Ett samhälle där makten är ojämnt fördelad mellan könen kan skapa en föreställning hos män om makt över kvinnor. Som jag ser det är våld mot kvinnor en fråga om makt, en fråga om kvinnosyn och människosyn. Därför är det också ett samhällsproblem som berör oss alla.

Här, liksom i allt jämställdhetsarbete, är synlighet viktig. Vi har svårt att få fram fakta - mörkertalen är stora, eftersom många kvinnor inte vågar anmäla de brott de utsatts för.

Synligheten handlar dock inte bara om statistik. Vi måste få mer kunskap om orsaker. Därför föreslås att en särskild professur i kvinno- och jämställd-

hetsforskning inriktas på forskning om våld och sexuella övergrepp mot kvinnor. Detta föreslås i forskningspropositionen.

Jag har också gett anslag till kvinnojourerna för att utveckla information och utbildning. Vi har också tillsatt en arbetsgrupp som bl.a. skall föreslå förebyggande åtgärder och ett ökat skydd för utsatta kvinnor.

Det är lika intressant varje år att se hur massmedia skall ta grepp på den internationella kvinnodagen. Ena året är kvinnökampen död. Andra året har det hänt en del, men då skall vi ha med oss männen. Ett tredje år har man ett alldeles annorlunda grepp.

Vad är sant egentligen?

En sak är helt säker. Visst handlar jämställdhet om attityder och fördomar, och visst skall vi fortsätta att arbeta med information, utbildning och opinionsbildning – men det sitter djupare än så. Det handlar om makt och om fördelning av makt mellan kvinnor och män. Det är därför jämställdhet också är så provocerande och hotande. Men det är också därför som jämställdhetsarbetet är roligt och stimulerande.

Kvinnorna är på marsch. Vi finns i arbetslivet, och kvinnorna kommer både i facken och i politiken. Vi skall vara med och dela makten och ansvaret för framtiden.

Jag har själv värjt mig för att fastna i begrepp eller placeras in i fack. Vad är feminism? Att vara emot allt kvinnoförtryck? Vem ställer inte upp på det? I så fall vill jag härmed deklarerat att jag är feminist även i den mening som ges i svensk ordbok: att förbättra kvinnans ställning i samhället och åtminstone uppnå jämställdhet med mannen, vanligen i organiserad och något militant form.

Därmed inte sagt att vi kvinnor skall bli som män. Hittills har männen haft monopol på att formulera problem och beskriva verkligheten. Kvinnor har betraktats som avvikare. Nu är det dags att lyssna på kvinnors sätt att beskriva både nuet och framtiden. Män kan inte i all framtid ha tolkningsföreträde. Framtiden skall vi forma tillsammans på rättvisa och jämställda villkor.

Under detta anförande övertog tredje vice talmännen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 20 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Jag tog fasta på jämställdhetsministerns anslag när det gällde inställningen till nödvändigheten av nya perspektiv, vilket jag också talade om tidigare. Mot den bakgrunden vill jag ställa frågan om Margot Wallström ser på ett annat sätt på detta nya perspektiv än hennes partikollega tidigare i dag. Anser statsrådet att det är positivt att kunna hämta erfarenhet och utbyta erfarenheter med EG i jämställdhetsfrågorna?

Jag vet att ministern har varit där och informerat sig och säkert kan det mesta i detta sammanhang. Det vore intressant att få svar på den frågan.

Jag lade också märke till att Margot Wallström tyckte att man inte skulle instämna i klagolåtar utan se positivt på framtiden. Är det så att EG och Sverige har saker att ge varandra i ett ömsesidigt utbyte på detta område? Är Margot Wallström i så fall beredd att verka inom regeringskretsen för

att man tar upp EG-EFTA-förhandlingarna även i denna fråga ihop med de övriga?

Anf. 21 MAGGI MIKAEELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag är beredd att hålla med om mycket av vad Margot Wallström sade i sitt anförande, framför allt detta att jämfästllldheten mycket är en fråga om makt. Mycket av forskningen av maktfrågor har visat att kvinnornas handlingsmöjligheter inom olika områden ofta är beroende av och begränsade och kontrollerade av män. Det är de som sätter ramarna.

Jag kan också ställa upp på behovet och nödvändigheten av att uppvärdera kvinnojobben, att man skall göra något åt kvinnornas arbetsmiljö. Men den fråga som jag ställde i slutet av mitt anförande hänger ihop med detta, och jag fick inget svar. Regeringens politik och regeringsförklaringen som vi fick höra i går går ju stick i stäv med många av dessa mål. Hur kan krav om låga löneökningar och kommunalt skattestopp fås att hänga ihop med att uppvärdera kvinnojobben? Skall man inte göra det i pengar? Jag skulle vilja ha en förklaring från Margot Wallström hur regeringsförklaringen som vi hörde i går kommer att påverka jämfästllldhetsarbetet.

Anf. 22 KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Herr talman! Statsrådet talade först om vilken ställning Sverige har i ett internationellt perspektiv när det gäller jämfästllldhetsfrågorna. Hon visade då att vi är föregångare i mycket. Det kan säkert vara rätt och riktigt att förutsättningarna i Sverige är bättre än på många andra ställen i världen. Därför kanske det kan vara på sin plats att man från andra länder tittar på hur jämfästllldshetsarbetet har gått i Sverige.

Däremot tycker jag inte att det är lika viktigt för oss i Sverige att titta på detta. Vi vet ju att det finns så oändligt mycket mer att göra, vilket statsrådet också kom in på i slutet av sitt anförande.

Om detta med relationer mellan män och kvinnor i vissa avseenden handlar om attityder, måste vi se till att ändra förutsättningarna för kvinnans roll i relation till männen.

Det är ju så, Margot Wallström, att 95 % av föräldraförsäkringen tas ut av kvinnor. Om vi skall kunna få en förändrad attityd mellan kvinnor och män måste vi arbeta för att männen i mycket större utsträckning utnyttjar föräldraförsäkringen än i dag. Männen måste ta ett mycket större ansvar i det traditionella familjearbetet.

Vi måste arbeta mycket mer offensivt med de förutsättningar som gäller inom arbetsmarknaden. Det är inte acceptabelt att kvinnorna under kanske hela 90-talet skall ligga så långt under männen i lön. Det är svårt att hävda att makten skall förskjutas i riktning mot kvinnorna när man från de lönesätandes sida markerar att kvinnoarbete är oändligt mycket mindre värt lönemässigt än männens arbete. Jag tror att en förutsättning för att kvinnorna skall kunna hävda sig i hierarkierna på arbetsplatserna är att de får en lönesättning som liknar männens.

Jag tror att det finns oändligt mycket att göra när det gäller offensiva åtgärder. Det skulle vara tacksamt om socialdemokratin också försöker hitta

visioner som är offensiva i detta arbete och inte bara förlita sig på utomstående krafter.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

*Anslag till
jämsällldhet*

Anf. 23 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mycket av vad Margot Wallström sade var positivt, inte minst när hon tog upp detta med våld mot kvinnor. Det är också viktigt att vi får en professur för kvinnoforskning som inte minst undersöker orsakerna till våldet. Rapporterna om våld mot kvinnor blir fler och fler. Jag tror också att det är viktigt att ge stöd åt kvinnojourer, och det har vi i centerpartiet också föreslagit.

Men det är också viktigt att hjälpa männen. Det är säkert så, vilket Margot Wallström också snuddade vid, att jämställldhetsdebatten och kraven på ökad jämställldhet av många män har upplevts som ett hot mot den egna identiteten. Detta kan var en förklaring till de identitetskriser som leder fram till övergrepp mot kvinnor. Det är mycket viktigt att verkligen arbeta vidare med detta och försöka komma till rätta med de missförhållanden som råder.

Jag vill ställa en fråga som rör det som det här betänkandet egentligen handlar om, nämligen anslagen till jämställldhet. En stor del av projektpengarna går faktiskt till arbetsmarknadens parter, vilket är en fråga som vi har tagit upp från centertpartiet. Jag vill fråga Margot Wallström: Skulle det inte vara möjligt att arbetsmarknadens parter själva står för mer av den här projektverksamheten? Det är mestadels inga fattiga organisationer som är inblandade, det är LO och det är SAF. Som jag har förstått saken går en stor del av dessa projektpengar in i den ordinarie verksamheten.

I höstas deltog en svensk delegation i en konferens på Island. Det var fråga om en avslutande konferens i ett jämställldhetsprojekt. Vid den redovisning från resp. land som där gjordes hade vi också ett grupparbete och en diskussion. Det fanns inget annat land som satsade så mycket pengar i olika projekt i jämställldhetsarbetet som Sverige. Man frågade efter resultatet och om vi hade utvärderat de olika projekten, *men det fanns ingen från den svenska delegationen som kunde svara ett odelat och bestämt ja på detta.*

Jag tycker att det är viktigt att vi får en utvärdering. Men frågan är om inte arbetsmarknadens parter kunde stå för litet mer av kostnaderna för projektet. På det sättet kunde vi få mer pengar över till kvinnoorganisationerna, vilka jag är övertygad om gör ett oerhört viktigt arbete när det gäller jämställldhet.

Anf. 24 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jag börjar nästan bli orolig när alla håller med mig så mycket. Jag har kanske varit otydlig på något sätt eller alldeles för snäll när jag talat om jämställldhet.

Jag vill börja med att kommentera Mona Saint Cyrs inlägg. Jag förstår inte riktigt vad det är som Mona Saint Cyr är bekymrad över. Jag vill påstå att regeringen i allra högsta grad följer EG:s arbete. Jag har särskilt intresserat mig för likalönssdirektivet, och jämställldhetsenheten bevakar hela tiden vad som händer inom EG. Vi kommer att göra allt både för att följa arbetet och för att se till att vi harmoniserar vårt jämställldhetsarbete med det som sker

i EG. Dessa frågor beaktas och behandlas dels inom arbetsgruppen för personers rörlighet, dels inom ramen för social policy-frågor, som det heter på EG-språk. Dessutom analyserar vi, som jag tidigare sade, de EG-direktiv som rör jämställdhetsfrågor. Detta är mycket intressant för oss. EG:s likalönedirektiv beaktas också av utredningen om en utvärdering av vår egen jämställdhetslag. Detta finns definitivt med i vårt arbete, och ett studium av EG och kvinnorna kommer att bli klart under varen.

Tillsammans med andra organisationer, eller i egen regi, genomför vi också seminarier som på olika sätt behandlar dessa frågor. Men man skall komma ihåg en sak när man ser på direktiv som ser radikala ut, nämligen att det inte räcker med direktiv eller lagstiftning. Det handlar också om att förändra verkligheten så att det blir en förbättring för kvinnorna. När det gäller den frågan kan man säga att direktiven och verkligheten ännu inte stämmer överens i de europeiska länderna. Vi kan i Sverige trots allt se att vi har hunnit ganska långt på en del områden.

Vi måste väl ändå vara överens om, Maggi Mikaelsson, att det är kvinnorna som tjänar mest på att landet har en stark ekonomi. Vi måste bekämpa inflationen, så att vi har möjlighet att satsa på den offentliga sektorn som arbetsmarknad för kvinnor och för att inte lägga ytterligare uppgifter inom vård och omsorg på kvinnorna, eller göra det till en privat uppgift för kvinnorna.

Vi kan bara värna den offentliga sektorn genom en stark ekonomi och genom att bekämpa inflationen. Det är den som är den allra orättvisaste fördelaren av inkomster och förmögenheter i samhället. Det är just därför som vi måste se på hela den ekonomiska politiken och dess effekter även för kvinnorna.

Jag vill nog påstå att även Kommunal har fått ett bra avtal och ett bra löneyft. Läraryrket är även det ett kvinnoyrke, och vi skall väl inte vara enögda när vi ser på det som har hänt på arbetsmarknaden.

När det gäller män och föräldraförsäkringen driver vi en kampanj som kallas Pappa kom hem. Vi vänder oss både till arbetsgivare och fackliga organisationer för att få dem att uppmärksamma denna fråga, ge information och skapa förutsättningar för män att utnyttja föräldraförsäkringen. Jag vill påstå att regeringen gör en hel del för att skjutsa på utvecklingen.

Kjell-Arne Welin talade i sitt första inlägg väldigt mycket om privatisering som en lösning på problemet med värderingen av kvinnors arbete. Jag tror att man måste gå litet djupare i analysen av orsaker än så. Om vi ser till det allra största kvinnoyrket i dag, sekreteraryrket, kan man inte direkt säga att det är fråga om en offentlig sektor som skulle sakna konkurrens från privata arbetsgivare. Men det handlar fortfarande om en värdering av arbetet som inte på något sätt kan mätas med hur man värderar manliga arbetsuppgifter. Orsakerna ligger djupare än så, och lösningen är inte heller så enkel.

Visst kommer vi fortsättningsvis att driva frågan om våld mot kvinnor hart, Kersti Johansson. Vi måste se till att vi både söker mer kunskaper om orsaker och att vi ser till att samverka mellan t.ex. sjukvården, polisen och kvinnojourer m.m. blir bättre. I dagsläget behöver kvinnojourerna framför allt ett mycket bättre kommunalt stöd, men vi har också från regeringens sida gått in med pengar.

Som jag ser det har projektpengarna framför allt varit en stimulans för att öka kvinnorepresentationen i statliga organ. Vi kan nu i siffrorna i statistiken se resultaten av dessa kampanjer. Procenttalen när det gäller kvinnorepresentationen i statliga organ har ökat från 17 %, när utredningen Varannan damernas lades fram, till 22–29 %. Detta är inte något som man kan vara helt nöjd med, men det är inte något som vi inte kan mäta eller se konkreta resultat av.

Projektpengarna har framför allt gått till de politiska partierna och arbetsmarknadens parter. Vi har behövt deras hjälp för att åstadkomma förbättringar. Trots allt har medlen styrts till en del av kvinnoorganisationerna och till de politiska partierna. Regeringen begär hela tiden att man från arbetsmarknadens parter själva skall ställa upp med en del av pengarna. Det är inte så att vi bara lägger till, utan projekten skall oftast så att säga samfinansieras. Men jag kan hålla med om att också de fackliga organisationerna kunde ta ett ännu större ansvar för arbetet.

Jag vill avslutningsvis säga något som jag tänkte på när jag lyssnade till Kjell-Arne Welin tidigare. När det gäller t.ex. löneskillnader och arbetsvärdering får vi väl säga som Winston Churchill sade: Det som är möjligt att göra skall vi genast ta itu med, och det som är omöjligt tar litet längre tid.

Anf. 25 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Statsrådet sade att regeringen följer det som händer inom EG. Det är en sak att följa – det gör vi på de flesta områden, och jag anser det självklart att vi gör detta på jämställdhetsområdet när vi har en jämställdhetsminister – men det är en annan sak att direkt samarbeta i en fråga som vi alla vill föra framåt och driva aktivt i ett bredare sammanhang. Jag vet att det bland många kvinnor i de organ som är knutna till EG finns ett intresse för en svensk medverkan. Min fråga var därför – jag fick inget direkt svar, utan ett indirekt – om Sverige är intresserat av att vidga det ömsesidiga utbytet i dessa frågor och om statsrådet i så fall är beredd att verka för det i regeringen, så att man tar upp just denna fråga i de pågående EG–EFTA-förhandlingarna.

Det lät som om statsrådet nedvärderade begreppet direktiv och dess innebörd. Jag tycker inte att man skall förringa detta. Det anger en klar inriktning för det arbete som hela tiden skall föras framåt. Man har bestämt sig för målsättningen och arbetar i den riktningen. Att det inte alltid går lika fort beror på att tolv länder är inblandade. Sverige är bara ett land. Det är väl bra att man drar åt samma håll och kan vidga de kunskaper och erfarenheter som man har. Man kommer en bit på väg i och med direktiven om man följer upp dem och ser till att de så småningom förverkligas. När det gäller dessa frågor måste man ha en positiv anda och inte alltid bara anse att vi är oss själva nog.

Anf. 26 MAGGI MIKAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill hålla med Margot Wallström en gång till. Även jag tycker att det är viktigt att vi har en stark ekonomi, och det är viktigt att vi försöker hålla nere inflationen, framför allt med tanke på de lågavlönade grupperna.

Det kan däremot knappast vara de lågavlönade kvinnorna som är orsak till den inflationsbrasa som man talar om att vi har just nu. Lågavlönade kvinnor finns inte bara inom den offentliga sektorn. De finns även inom andra områden, t.ex. inom handels- och fabriksområdet.

När det gäller inflationen kan man också fundera litet grand över vad skatteomläggningen kommer att innebära när den slår ut i full kraft om kanske något år med de enorma, ökade inkomster som vissa grupper i samhället kommer att få.

Jag tycker också att det är mycket viktigt att värna om den offentliga sektorn. Jag tror dock inte att man gör det genom att ålägga kommunerna ett kommunalt skattestopp. Hur skall de då kunna rekrytera personal till de verksamheter som de faktiskt måste ha och behöver ha för att få en bra kvalitet på den offentliga sektorn? Hur skall kommunerna klara av barnomsorgs-utbyggnaden om det finns ett kommunalt skattestopp?

Hur går det med löneförhandlingarna? Jag kan hålla med om att man trots allt har haft ett hyfsat avtal det här året. Det innebär emellertid inte att man har hunnit ikapp. Det finns krav på att lönerna inom den offentliga sektorn skall förbättras bland de lågavlönade även nästa år. Det blir då en förhandling under galgen om man vet att det finns ett kommunalt skattestopp. Den som förhandlar vet då att om man tar ut det i lön så får man ingen verksamhet. Detta är naturligtvis ingen fri förhandlingsrätt.

Slutligen vill jag göra en kommentar till kvinnojourerna och till att det är viktigt att de får kommunalt stöd. Jag tycker naturligtvis att det är viktigt. Med hotet om ett kommunalt skattestopp över sig är det dock knappast troligt att kommunerna prioriterar kvinnojourerna.

Anf. 27 KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Herr talman! Det som är möjligt genomför vi i dag, och det som är omöjligt genomför vi ganska snart. Så tycker jag att man skall resonera. Därför gläder det mig att statsrådet som avslutning på sin replik angav detta som målsättning för det framtida arbetet.

Däremot känner jag inte lika stor tillfredsställelse över att Margot Wallström när det gäller den offentliga sektorn, barnomsorg och annan omsorg som vi i folkpartiet säger att vi vill skapa alternativ inom, använder som ett argument för att vi skulle ha fel i vår strävan att t.ex. sekreterare inte kommer framåt, trots att de har en mångfald av arbetsutbud. Detta är kanske litet grand av skillnaden mellan Margot Wallström, socialdemokraterna och oss i folkpartiet. Vi försöker se möjligheterna, och vi försöker inte hitta argument mot någonting. Vi tror att en mångfald inom exempelvis barnomsorgen skulle medföra att vi kunde infria det beslut som har fattats här i riksdagen om att barnomsorgen skulle vara fullt utbyggd till 1991.

Nu kommer vi sannolikt inte att klara denna målsättning, som vi har varit överens om. Det beror till inte så liten del på att man från socialdemokraternas sida så konsekvent har motsatt sig varje form av alternativlösning till den typ av utbyggnad som man har låst sig fast vid. Vi tror att inom den offentliga sidan – där kvinnorna är den totalt dominerande arbetskraften, utom när det gäller de högsta chefsbefattningarna – finns en oändlig kraft, vision och framtidstro. Om de skulle få lov att utveckla detta utanför det monopolföre-

tagande som den offentliga sektorn innebär, skulle det hända mycket positivt när det gäller utbyggnad, service, kvalitet och inte minst när det gäller lönesättningen.

Om inte kvinnorna får lika lön som männen för samma arbete, kommer vi aldrig att komma särskilt långt i jämställdhetsarbetet. Jag är ganska säker på att Margot Wallström har samma uppfattning, nämligen att lönen är väsentlig för att vi skall nå framgångar i jämställdhetsarbetet. Därför hoppas jag att socialdemokratin är beredd att ompröva sin uppfattning om att vi bara skall ha den statiska utbyggnaden av den offentliga sektorn, som har visat att den inte klarar problematiken.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

*Anslag till
jämställdhet*

Anf. 28 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Margot Wallström säger att projektpengarna är stimulans för att öka kvinnorepresentationen i statliga organ, och vi får också siffror på ökningen. Det är bra att vi får en ökning. Sedan säger Margot Wallström att pengarna även går till de politiska partierna och arbetsmarknadens parter, eftersom de får söka av projektpengarna samt att arbetsmarknadens parter också släpper till en del pengar själva.

Det gör även kvinnoorganisationerna. De får stå för en inte så liten del av de små ekonomiska medel och möjligheter som de har. Det sker också mycket genom frivilligt arbete. Frivilligheten behövs, och den är nödvändig för att vi skall kunna komma framåt. Kvinnoorganisationerna arbetar även för att öka kvinnorepresentationen i kommuner, landsting och på länsnivå, för att nämna några exempel. Jag återkommer till att jag tycker att det är angeläget med ett högre anslag till kvinnoorganisationerna. Mera pengar skulle ge organisationerna större och bättre möjligheter att arbeta på fler håll och på fler händer. Det gäller att kunna stimulera, engagera, intressera, nå ut till många och att satsa på utbildning för att öka kvinnorepresentationen i de politiskt valda församlingarna. Skall vi få ett bra och fungerande samhälle förutsätter det att både kvinnors och mäns värderingar och erfarenheter tas till vara.

Jag skulle vilja referera till Elise Bolding. Hon säger att om människan har ett mål, en framtidsvision, så påverkar det hela hennes sätt att tänka och handla. Hon arbetar mot detta mål, och målet leder henne framåt. Det är viktigt att ha ett mål, att vara på väg framåt. Det är en viktig uppgift i framtiden att ge kvinnan samma rätt till samhället som mannen har. Jag tror att det krävs att vi måste försöka öka de ekonomiska möjligheterna i kvinnoorganisationerna, som bedriver mycket av det här viktiga arbetet.

Anf. 29 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Just nu förhandlar vi med EG om ett gemensamt europeiskt ekonomiskt område, kallat EES. En väsentlig del av de diskussionerna handlar om det som kallas medborgarnas Europa och möjligheten för ungdomarna att resa, studera och praktisera. Det handlar om kultursamarbete och om fackligt samarbete. Det handlar om miljöområdet, och det handlar om jämställdhet. Jag kan inte säga annat än att vi anser att det här är en fråga som är i allra högsta grad levande i våra kontakter med EFTA och EG. Frågan befinner sig inte alls i marginalen och vi är inte ointresserade. Där-

emot sätter vårt ställningstagande när det gäller medlemskap naturligtvis en gräns, precis som i alla andra frågor. Jämfällldhetsfrågorna finns definitivt med i alla de kontakter vi har med EG. Vi har ett givande utbyte i jämfällldhetsfrågorna. Vi har dessutom ett fint bilateralt samarbete med många av EG-länderna. Jag har själv varit i Spanien, och pratat om jämfällldhet och sett hur vi kan utveckla vårt samarbete. Jag ställer mig något undrande inför påståendet att detta inte skulle vara intressant för oss. Det är det. Vi söker hela tiden efter sätt att dra nytta av och kunna samarbeta med EG när det gäller jämfällldhetsfrågorna.

Jag har aldrig sagt att lönen är oväsentlig. Det är klart att lönen är jätte viktig. Det är det uppvärderingen av kvinnojobben handlar om. Problemet är nu att vi måste få ordning på Sveriges ekonomi. Vi måste få ned inflationen och komma till rätta med obalanserna i ekonomin. Det har naturligtvis även kvinnorna allt att tjäna på. Annars hamnar vi i ett läge med arbetslöshet igen. De ekonomiska bekymren kommer att slå mycket hårt mot kvinnorna, om utvecklingen fortsätter på samma sätt som vi kan se att den gör nu.

Det kan väl inte vara så, som kvinnan i den radioutfrågning som har nämnts sade, att kvinnorna skall ha lika mycket luft i lönekuverten. Det är väl inte luft i kuvertet man vill ha, utan en rejäl förbättring av sitt ekonomiska läge.

Lösningen på problemet när det gäller det kommunala skattestoppet är prioriteringar, precis som i alla andra sammanhang, som det har varit i budgetarbetet för regeringen under alla år sedan vi tog över regeringsmakten. Maggi Mikaelsson talade om miljonärerna. Att en del blev miljonärer berodde på att staten hade ett stort budgetunderskott och fick låna pengar. De som kunde låna ut pengar tjänade på detta. Det gör de också med inflationen. Det är en av orsakerna. Det är därför som det är viktigt att ta itu med ekonomin och skaffa sig en helhetssyn på detta.

Jag vill vända på det hela. Jag anser att det är kvinnorna som har allt att tjäna på ett sundare och rättvisare skattesystem. Inte är det kvinnorna som i dag får alla avdrag och möjligheter till löneförmåner, som det ser ut i skattesystemet. Kvinnorna har allt att tjäna på en skattereform.

Jag sade att det var fel på analysen av orsakerna till arbetsfördelningen, Kjell-Arne Welin. Det är för enkelt att säga att det bara beror på att vi inte har privatiserat, att vi har en sådan arbetsfördelning som vi har i dag. Det är att göra det för enkelt för sig. Det är alltså fel på analysen.

Det är klart att vi skall ha alternativ. Jag jobbar själv i ett föräldrakooperativ och har fått alldeles utmärkt stöd av politikerna lokalt, av socialdemokrater som har drivit denna fråga, och också från statligt håll. Visst finns det alternativ, och de skall självfallet ha stöd. Det är så vi måste jobba. Det viktiga är att politikerna sätter upp mål för verksamheten.

Jag tror att denna debatt faktiskt kan föra frågorna framåt. En uppvärdering av kvinnojobben måste innehålla alla dessa olika delar för att vi skall kunna nå resultat.

Tredje vice talmannen anmälde att Maggi Mikaelsson och Kjell-Arne

Welin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

Information från
regeringen

(forts. 6 §)

5 § Information från regeringen om biståndssamarbete med Östeuropa

Anf. 30 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman Jag vill informera riksdagen om några av de insatser som nu förbereds till stöd för de snabba förändringarna i Östeuropa och om vilka regeringen under februari fattat beslut – allt under förutsättningen av ett positivt riksdagsbeslut i denna fråga.

Statsministern tillkännagav i december 1989 att regeringen vill anslå 1 miljard kronor över de kommande tre budgetåren till stöd för Östeuropa. Huvuddelen av denna ram, 900 milj. kr., skall enligt förslaget tas från ökningen av biståndsanslaget. Övriga 100 milj. kr. utgörs av insatser från andra huvudtitlar i budgeten.

I budgetpropositionen föreslog jag att 300 milj. kr. avsätts ur biståndsbudgeten för insatser i Polen under treårsperioden. I budgetförslaget avsätts vidare 225 milj. kr. för bilateralt samarbete med andra delar av Östeuropa och för multilaterala insatser 375 milj. kr.

Redan i oktober informerade jag kammaren om det planerade biståndet till Polen. Sedan dess har regeringen gett beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) i uppdrag att bereda ett stöd på 270 milj. kr. inriktat främst på *miljöinsatser* och olika *utbildningsinsatser*, bl.a. inom den polska statsförvaltningen. I regeringsbeslut den 15 februari har regeringen nu fastställt en sådan inriktning på samarbetet. För att arbetet skall komma i gång redan under innevarande budgetår har oinbjudna reserveringsmedel avsatts. Bland de många insatser som för närvarande förbereds finns olika miljöskyddsprojekt för den polska industrin samt ett stöd via Kommunförbundet till den polska lokala förvaltningen.

En betydelsefull *multilateral* insats för Polen har också gjorts med hjälp av biståndet. Till stöd för det ekonomiska reformprogrammet i landet och särskilt till stöd för ansträngningarna att ge den polska valutan en stabil växelkurs har Polen fått tillgång till en internationellt samordnad stabiliseringsfond om 1 miljard US dollar. Sverige beslutade den 25 januari att bidra med 65 milj. kr. Bidraget ges i form av ett lån utan ränta.

Miljö- och utbildningsinsatser bör komma att prägla biståndssamarbetet även med andra delar av *Östeuropa*. Regeringen gav den 15 februari BITS i uppdrag att planera för ett *bistånd på miljöområdet* också till andra länder än Polen. En stor del av detta stöd kommer att gälla Östersjöområdet, inte minst de baltiska republikerna. Ytterligare samarbete på miljöområdet förbereds inom miljö- och energidepartementet och naturvårdsverket.

En betydelsefull multilateral insats på detta område är det samnordiska riskkapitalbolag för miljöinvesteringar i de östeuropeiska länderna som de nordiska miljöministrarna nyligen beslutat om. Avsikten är att det svenska

bidraget, som uppgår till ca 18 milj. kr. per år i sex år, skall finansieras med biståndsmedel.

Regeringen har inlett ett *erfarenhetsutbyte* med Sovjetunionen, som även kommer att förstärka stödet till de baltiska republikerna. BITS bereder för närvarande, efter ett regeringsbeslut den 1 februari, ett omfattande kursprogram för sovjetiska beslutsfattare inom förvaltningen och näringsliv. Utbildning kommer att ges främst i Sverige inom ämnesområden som ekonomisk politik, förvaltning och näringslivsfrågor. Ett av de områden som Sovjetunionen uttryckt intresse för är hur den svenska riksdagens förvaltning fungerar. En första kurs i lokalt självstyre planeras redan under våren 1990. Olika arbetsgrupper, bl.a. i arbetsmarknadspolitik, kommer också att mötas inom kort.

Sådana kunskapsutvecklande insatser, *förvaltningsstöd och annat tekniskt bistånd*, kommer att spela en viktig roll i biståndet till de östeuropeiska länderna. Det kommer också insatser inom ämnesområdena *kultur, information och utbildning* att göra. Regeringen återkommer till dessa frågor.

Herr talman! Att underlätta *folkrörelsernas samarbete* med organisationer i Östeuropa är en mycket viktig del av biståndet. Den demokratiska samhällsutvecklingen har ju drivits fram genom den breda folkliga aktiviteten i dessa länder. För att stärka den demokratiska utvecklingen bör ett generöst stöd ges till ett samarbete mellan svenska och östeuropeiska folkrörelser, kyrkor och andra organisationer. SIDA har fått regeringens uppdrag att bereda ett sådant stöd. Regeringen har redan tidigare beslutat om 30 milj. kr. för folkrörelsesamarbete i Polen. I beslut den 15 februari förutser regeringen 60 milj. kr. för samarbetet i övriga länder. SIDA har redan mottagit över 40 ansökningar för bidrag till projekt i Polen och har nyligen beviljat 8 ansökningar om sammanlagt 1,2 milj. kr.

Jag vill i detta sammanhang också påminna om att Röda korset, Hoppets stjärna och Erikshjälpen fått sammantaget 14 milj. kr. ur katastrofanslaget för insatser i Rumänien.

Ett svenskt stöd till utvecklingen mot demokrati, sociala framsteg, marknadshushållning samt en förbättrad miljö i Östeuropa måste bygga på breda kontakter mellan folken i Sverige och Östeuropa. Det är en gemensam uppgift för regering, folkrörelser, organisationer och näringsliv. Jag har här endast tagit upp den planering som görs för det direkt biståndsfinansierade stödet. Överallt i Sverige finns ett oerhört brett engagemang för att stödja utvecklingen i Östeuropa. Det är regeringens avsikt att med biståndet underlätta detta samarbete.

Anf. 31 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill först tacka för den information som vi har fått här i kammaren. Inte minst den som skall vara med och bereda det här ärendet i utrikesutskottet tycker naturligtvis att det är värdefullt att få en så konkret uppfattning som vi kan få om de problem som regeringen har för användningen av dessa pengar. Jag utgår från att arbetet kommer att konkretiseras ytterligare i kommande information från regeringen.

Den allmänna inriktningen av biståndet verkar vara rimlig och tillfredsställande. Centerpartiet presenterade i oktober förra året en motion här i

riksdagen om biståndet till Polen. I den angav vi en inriktning i av biståndet som vi menade borde kunna tillämpas även på andra östeuropeiska länder vartefter utvecklingen gjorde det möjligt för oss att gå in med bilaterala insatser. Vi framhöll särskilt miljöinsatser och utbildningsinsatser. Därför noterar jag med tillfredsställelse att detta också är den allmänna inriktningen i den planering som statsrådet Hjelm-Wallén nu redovisade.

Men det finns två viktiga problem förknippade med det förslag som regeringen nu har lagt. Det ena innebär den allmänna nivån. Genom att lägga ihop tre år kommer regeringen upp till det runda beloppet 1 miljard. Detta döljer dock inte det faktum att det inte handlar om mer än drygt 300 milj. kr. per år till hela Östeuropa. Det är alltså samma nivå som till ett normalt biståndstagarland. Det finns alltså anledning att fråga sig hur pass betydelsefulla insatser vi verkligen kan göra inom den ramen – biståndet skall ju fördelas på ett stort antal länder.

Vi tycker att en sådan nivå kunde vara lagom för insatser i ett enda land, nämligen Polen. Det skulle vara intressant att höra om regeringen kan överväga att för kommande budgetår öka denna ram ytterligare eller om 1 miljard kronor skall uppfattas som något slags tak för den närmaste treårsperioden.

Vi har föreslagit större satsningar, och de förslagen behandlas just nu i utrikesutskottet. Det finns ju alltid ett hopp om att riksdagen skall fatta beslut om ökade resurser.

Det andra problemet är naturligtvis finansieringen. Genom att ta dessa resurser ur biståndsramen gör egentligen inte Sverige några uppoffringar för att stödja Östeuropa. Hela uppoffringen läggs på våra traditionella mottagarländer i tredje världen. Det är anmärkningsvärt och cyniskt att göra på det sättet. Det är alltså länder som i ännu högre grad behöver vårt stöd som får stå för kostnaderna när vi nu börjar stödja Östeuropa.

Jag skulle vilja fråga huruvida regeringen bedömer att stödet till Östeuropa inryms i den 7-procentsmålsättning som FN har antagit och som DAC för bok över.

Jag skulle också vilja fråga om detta är en engångsföreteelse från regeringens sida eller om den tänker sig att förlänga detta finansieringssätt.

Anf. 32 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att enligt de rekommendationer som antagits av talmanskonferensen bör kompletterande frågor inte ta längre tid än två minuter i anspråk.

Anf. 33 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Styckevis och delat är ett gammalt svenskt uttryck som passar bra på regeringens beslutsprocess i fråga om Östeuropabiståndet. Det är spännande att så här från riksdagshorisonten följa hur regeringen i tal, pressmeddelanden och tidningsartiklar hanterar den här miljarden. Det är väldigt beklagligt att vi till riksdagen i stället inte har fått en proposition som innehåller ett rejält program för Sveriges bistånd till Östeuropa med klara riktlinjer, med klara angivelser som vi hade kunnat diskutera på sedvanligt sätt.

Även budgetpropositionen, som ändå var det givna tillfället för regeringen

att lägga fram klara riktlinjer för sin Östeuropapolitik, saknar ju sådana. Man får leta sida efter sida för att hitta dessa pengar som återfinns i delposter.

Mina frågor till Lena Hjelm-Wallén, som har haft vänligheten att komma till riksdagen och berätta om de här sakerna, är följande:

Är detta regeringens program för hjälpen till Östeuropa? Är detta riktlinjerna? Eller är detta bara ett av många papper? Kommer det något nytt, eller är detta det vi har att utgå från i regeringens Östeuropapolitik?

Anf. 34 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Jag förstår att det här inte kan vara regeringens hela program – i alla fall hoppas jag verkligen att det inte är det. Det behövs bra mycket mer för att vi skall veta vad vi har att vänta och vad vi kommer att få ta ställning till.

Jag vill ändå nu komplimentera regeringen i det avseendet att den inte har gått i den fälla som det nog finns viss risk för att den skulle ha drullat ned i, nämligen den fälla som skulle innebära en fortsättning av den politik som västvärlden under 1970-talet förde gentemot t.ex. Polen. Då gavs ju väldigt stora krediter utan några specificeringar av vad pengarna skulle användas till. Regeringen har nu insett att de områden där man kan göra de effektivaste insatserna handlar om kunskapsöverföring för att bygga upp en normal ekonomi, en normal förvaltning, normala organisationer och normal politik.

Jag har ett par frågor. Den första gäller de olika projekten i Polen. För drygt ett år sedan väckte vi, och även andra, förslag om att Sverige skulle engagera sig starkt i det s.k. Wisła-projektet i Polen. Det finns ju väldigt sällan, i det läge som vi nu befinner oss i, konkreta planer och konkreta projekt som snabbt kan sättas i verket i ett land som Polen, på grund av det tillstånd som den kommunistiska regimen har försatt landet i. Beträffande detta projekt finns dock konkreta insatser som kan göras mycket snabbt.

Jag skulle därför vilja få besked från statsrådet om vilket sätt som Wisła-projektet hittills har behandlats på vid de tillfällen under februari månad då beslut har fattats.

Min andra fråga ligger litet vid sidan om det rena biståndsämnets men är ändå väsentlig. Skall man över huvud taget få i gång ekonomisk utveckling måste det land det gäller komma in i det internationella varuutbytet. Östeuropas betydelse i världsekonomin är mycket liten. Bara 7–8 % av varuhandeln i världen kommer från östeuropeiska länder. Något mer än 3 % av importen till Sverige kommer från öst. Vi skulle kunna göra en mycket konstruktiv och effektiv insats på lång sikt genom att avreglera de delar av vår handelspolitik som berör tekoprodukter, skor och jordbruk, som är just de sektorer där Östeuropa snabbt skulle kunna få i gång en fungerande produktion och få in de nödvändiga exportinkomsterna. På vilket sätt har regeringen handlagt dessa frågor? När är man beredd att häva handelshindren?

Anf. 35 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill instämma när det gäller de frågetecken som Pär Granstedt satte. Det gäller alltså både nivån på det bistånd som vi har fått en redogörelse för och finansieringssättet. Jag tror att nivån på biståndet

med rätta kan betecknas som en droppe i havet, och jag förväntar mig naturligtvis att det skall bli mer pengar. Det vore bra att få ett svar på frågan hur det kommer att se ut under de närmaste tre åren.

När det gäller finansieringssättet är det många som tycker att det är väldigt utmanande. Det har ju anförts en ganska kraftig kritik från olika politiska partier, men också från frivilligorganisationer, mot att man använder biståndsbudgeten och på det sättet jämför de östeuropeiska länderna så att säga i klump, fast de ser mycket olika ut och har olika problem, och också jämför dem med tredje världens länder. Det finns ingenting som säger att behoven i våra traditionella biståndsländer i tredje världen på något sätt minskar för att vi har uppmärksammat den utveckling som förekommit i de östeuropeiska länderna.

Skall man fortsätta att använda biståndsbudgeten för att utveckla det ekonomiska, sociala, kulturella och politiska samarbetet med Östeuropa, eller skall man gå över till någon annan finansieringsform som bättre passar de syften som man ändå vill uppnå?

Anf. 36 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag vill instämma i en del av de frågor som redan har ställts här. Jag skulle gärna vilja veta hur man i regeringskansliet har diskuterat, när man nu har lagt Östeuropahjälpen inom biståndsramen. Ser man några farhågor i detta när det gäller den framtida hjälpen till u-länderna? Det är ju många som har anförts synpunkter på detta, och jag antar att man inom regeringskansliet har diskuterat för- och nackdelar med att göra på detta sätt.

Det skulle också vara intressant att få veta vilken ambitionsnivå det är i den kommande propositionen – om det finns en risk för att man aldrig kommer över 1 % för det totala anslaget, om Östeuropa kommer att inrymmas i det redan beslutade enprocentsmålet för u-länderna. Hur vill man hantera detta i framtiden? Det är viktigt, tycker jag, att redan nu ta upp och diskutera den frågan. Jag kan se att det är en praktisk lösning att göra så här tillfälligtvis. Men är målsättningen att man även i framtiden skall ha den här lösningen?

När det gäller nivån på ambitionen tycker jag att det är bra att man kommer i gång. Men skall man klara Östersjösituationen, så måste det till krafttag – för vår egen skull, som det ju faktiskt i ganska stor utsträckning är fråga om. Mycket av den här hjälpen gäller ju vår egen självhjälp.

Anf. 37 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag kan konstatera att det här i kammaren och bland partierna finns en samsyn vad gäller stöd till utvecklingen i Östeuropa mot demokrati, marknadshushållning och miljöförbättringar. Däremot finns det litet olika åsikter vad gäller finansieringen av detta stöd.

För min del anser jag att det går att ta dessa 300 milj. kr. för nästa år och ytterligare två år från biståndsbudgeten. Vi kan ändå stå fast vid våra åtaganden mot u-världen – och det är för mig något mycket viktigt.

Vad regeringen har sagt i budgetpropositionen, när vi har presenterat förslaget om den här miljarden, är att detta är den volym som skall gälla under

den här tidsperioden, nämligen tre år. Vi avvaktar nu riksdagsbehandlingen, och jag tycker att det är litet för tidigt att nu fråga mig om ytterligare medel.

Vad jag har presenterat i dag är de biståndsfinansierade insatserna. Jag presenterar inte i dag ett program för Östeuropa, för det måste naturligtvis ha en mycket större bredd, och det får ske i annat sammanhang.

Jag är därmed inte heller beredd att gå in i någon större diskussion om handelshindren. Men det är ju så, att import av tekoprodukter liberaliseras fr.o.m. augusti 1991, och importbegränsningar för skor tas bort före utgången av 1992. Detta är ändå ett litet svar när det gäller den frågan.

Det konkreta projekt som sedan har tagits upp här, och som har intresserat många, är Wista-projektet, som ju är ett stort miljöprojekt i Polen. Jag har själv fått direkt information om detta, och jag vet att både BITS och SIDA har haft kontakter med Svensk-polska miljöföreningen, som arbetar med projektet, liksom med den särskilda Wistaadministrationen. Det åligger nu de här myndigheterna att göra en bedömning – naturligtvis i diskussion med de polska myndigheterna. Vi får här avvakta den prioritering som kommer att göras i dessa diskussioner.

Jag fick också en fråga om huruvida Östeuropabiståndet skall räknas in i FN:s målsättning, 0,7 % av bruttonationalinkomsten i bistånd. Detta är någonting som diskuteras mycket inom OECD-gruppen och den särskilda biståndskommittén DAC i Paris. Min ståndpunkt är att Östeuropabiståndet borde lämnas utanför FN-målsättningen 0,7 %.

Anf. 38 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Låt mig först med tillfredsställelse notera statsrådet Hjelm-Walléns uttalande att Östeuropabiståndet bör ligga utanför FN:s målsättning 0,7 %. Jag tror att detta är mycket viktigt. Skulle man ändra på den principen, skulle det kunna få mycket allvarliga konsekvenser för de traditionella u-länderna – de verkliga u-länderna. Vi vet att det redan hittills har varit praktiskt taget omöjligt att få flertalet länder att nå upp till 0,7 %. Om de skulle kunna räkna in Östeuropabiståndet, skulle chanserna att pressa upp biståndet till länderna i Afrika, Asien och Latinamerika naturligtvis undergrävas ytterligare.

Men detta innebär att man, såvitt jag förstår, inte gärna heller för svenskt vidkommande i längden kan använda biståndspengar för Östeuropabistånd. Med de budgeteringsmetoder vi har kommer man förr eller senare i konflikt med 0,7-procentmålet också för svenskt vidkommande – det är min uppfattning.

Sveriges riksdag har emellertid fattat ett annat målsättningsbeslut, nämligen att 1 % bruttonationalinkomsten årligen skall anslås till u-länderna. Nu säger statsrådet Hjelm-Wallén att vi kan stå fast vid våra åtaganden i förhållande till u-världen. Och vårt viktigaste åtagande i förhållande till u-världen är väl just att anslå 1 % av bruttonationalinkomsten årligen till u-landsbistånd.

Jag vill fråga statsrådet Hjelm-Wallén: Anser regeringen att vi med det budgetförslag som vi nu har på riksdagens bord uppfyller riksdagens beslut om 1 % av BNI till u-landsbistånd?

Anf. 39 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Det är väl riktigt som Lena Hjelm-Wallén säger, att det råder en samsyn om att vi skall stödja utvecklingen i de östeuropeiska länderna på alla sätt – det är jag också övertygad om. Men det råder inte en samsyn om nivån på stödet, och det råder inte en samsyn om finansieringen av stödet.

Jag vet inte varför regeringen är så snål i det här avseendet, om det har att göra med att man har valt finansieringsvägen via biståndsbudgeten och att det inte går att ta mer där, för att vi i så fall inte kan uppfylla de mål som man har sagt att man vill uppfylla när det gäller tredje världens länder – eller vad det handlar om. Jag tycker att man bör kunna se detta i ett större perspektiv. Biståndspolitikerna är en del av säkerhetspolitiken, och säkerhetspolitiken rymmer också andra områden, där man kan tänka sig att skära till förmån för den här delen av verksamheten.

Det vore intressant att få höra om det förs några sådana diskussioner. Jag har vid olika tillfällen frågat flera statsråd om det inte är möjligt att nu börja överskrida gränserna och de tydligen vattentäta skotten mellan säkerhetspolitikens olika delar. Jag tänker då bl.a. på budgeten för det militära försvaret, försvarspolitikerna, som är en annan del av säkerhetspolitiken. Man kan ju tänka sig att pengar tas därifrån, om man nu anser att framför allt det ekologiska samarbetet med de östeuropeiska länderna är så viktigt och att de problem vi annars kommer att stå inför om inte dessa problem löses kommer att innebära säkerhetspolitiska risker. Den diskussionen borde därför vara möjlig att föra om det saknas pengar och om det är därför som nivån är så låg. Det vore intressant att få en kommentar till detta.

Anf. 40 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över beskedet att Östeuropabiståndet i princip ändå bör ligga utanför den vanliga biståndsramen. Jag vill också understryka att det är väsentligt att det anslag som vi nu talar om, 1 miljard, kan utökas i takt med att nya projekt tillkommer.

Det är glädjande att Wisła-projektet verkligen övervägs på allvar. Jag vill bara varna för den risk det kan innebära att göra sig alltför beroende av de polska myndigheternas förmåga att i dagens kaotiska läge och efter 40 års kommunistisk diktatur ta fram fungerande projekt med kalkyler och annat. Om detta så att säga skall kunna sättas i sjön kan det vara nödvändigt att vi själva bidrar med den typen av saker. Och jag förmodar att önskemål i den riktningen också framförs ibland.

Jag måste även ta upp handelshindren. Vi har nu fått höra att handelshindren på teko-området skall avvecklas i augusti 1991 och på skor 1992. Det är just inte mycket att komma med, tycker jag, i den rådande situationen då de östeuropeiska länderna befinner sig i ett läge då de mycket snabbt är tvungna att så att säga kasta sig över från ett kollapsande ekonomiskt system till något som kan likna en fungerande ekonomi. I många östeuropeiska länder, kanske alla, kommer detta att innebära oerhörda umbäranden för befolkningen på grund av det tillstånd som länderna befinner sig i nu. I detta läge är det av vital betydelse att de får i gång en fungerande exportindustri i stället för de hopplösa industrikombinat som har blockerat all ekonomisk utveckling i dessa länder under 40 års tid och som samtidigt förstört miljön. Därför är

det viktigt att beslut fattas också i ett litet land som Sverige om att dessa handelshinder hävs snabbt. Det finns inget som hindrar oss i Sverige från att göra det redan i dag.

Anf. 41 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag blev litet bestört när jag fick höra svaret på frågan om målsättningen. Jag trodde inte att det över huvud taget var möjligt att diskutera att 0,7-procentsmålet, FN:s målsättning, skulle kunna rymma även Östeuropabiståndet, åtminstone inte för Sveriges del. Jag menade givetvis vårt folkligt förankrade enprocentsmål och undrade om det över huvud taget var rimligt att Östeuropabiståndet skulle ligga inom ramen för detta. Jag tar för givet att Sverige mycket kraftigt kommer att arbeta för att 0,7-procentsmålet är avsett för de absolut fattigaste länderna, de länder som vi tidigare betecknat som u-länder, och att pengar till Östeuropa får tas från annat håll. Ett sätt att få fram pengar kan vara nedrustning i världen. Men när det gäller svenskt bistånd vill jag verkligen ha ett svar på om enprocentsmålet för u-länderna kommer att bestå och om Östeuropahjälpen kommer att läggas utanför enprocentsmålet, så att vi kan öka vår hjälp till dem som behöver den.

Anf. 42 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Frågan om huruvida enprocentsmålet är uppfyllt när vi nu även tar in 300 miljoner under tre år för bistånd till Östeuropa kan jag svara ja på. Enprocentsmålet gäller internationellt utvecklingsamarbete, och det kan även omfatta den här typen av insatser i de östeuropeiska länderna. Beträffande 0,7-procentsmålet anser jag att man skall vara mycket precis, eftersom det skiljer sig en hel del från enprocentsmålet. Det var det mitt svar till Pär Granstedt avsåg, Marianne Samuelsson, och det tror jag inte kan missförstås. Det är viktigt att man i fråga om 0,7-procentsmålet är mycket precis och att man så långt det går internationellt kan komma överens om att det gäller traditionella u-länder. Vad som kan räknas in under enprocentsmålet är något som riksdagen får fatta beslut om. I fråga om detta är vi i Sverige inte internationellt bundna, utan det är vi själva som bestämmer detta.

Det är viktigt med handel och näringslivssamarbete med Östeuropa. Och det är så att säga ett annat ben att stå på än beträffande det biståndsfinansierade stödet. Jag skulle verkligen välkomna mycket mer handel med Östeuropa liksom ett näringslivssamarbete som kan underlättas av utökade exportkreditgarantier som det har fattats beslut om ganska nyligen. Det rör sig om mycket större belopp än den miljard som jag har talat om nu. Och det borde möjliggöra en annan typ av ekonomiskt samarbete med Östeuropa.

Slutligen vill jag säga till Gudrun Schyman att jag håller med om att det är möjligt att föra ett säkerhetspolitiskt resonemang och att även på sikt hoppas att detta skall kunna ge möjligheter till finansiellt utrymme för mer konstruktiva utvecklingsinsatser än de ofta destruktiva insatser som en militär kapprustning innebär. Men detta är ett resonemang som får föras på sikt. I nuet och åren framöver skapar detta inte något finansiellt utrymme för oss.

6 § Anslag till jämställdhet

(forts. arbetsmarknadsutskottets betänkande AU9)

Prot. 1989/90:81

8 mars 1990

Anslag till jämställdhet

Anf. 43 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Jag går in i denna debatt eftersom jag i går kväll fick veta att Margareta Gard, som står på talarlistan, inte har möjlighet att närvara för Moderata kvinnoförbundets räkning.

Den jämställdhetsdebatt som nu förs har börjat anta en helt annan ton än för bara några år sedan. Det märktes inte minst i statsrådet Wallströms anförande för någon timme sedan. Den ekonomiska frigörelsen är viktig. Vi har nått långt, men vi har en bra bit kvar. Det faktum att kvinnor finns på arbetsmarknaden och har egna inkomster innebär inte i sig att jämställdheten är uppnådd. Denna insikt har börjat sprida sig.

Visst har det skett en hel del som ökar kvinnors möjlighet att välja förvärsarbete. Det viktigaste är kanske föräldraförsäkringen. Men åtskilligt har också lett till en krympande möjlighet att välja barn och familj. I synnerhet kan detta exemplifieras inom äktenskapslagstiftningen. Rätten till rätts hjälp vid bodelning har avskaffats. Rätten till underhåll för make har i princip försvunnit utom i undantagsfall. Pensionsförsäkringar har gjorts till enskild egendom. Allt detta är åtgärder som i de flesta fall drabbat kvinnor. Men även inom skatte-, social- och socialförsäkringslagstiftningen finns exempel på hur valfriheten för kvinnor har krympt. Ett faktum är att många familjer lider brist på tid för barnens behov.

Den materialistiska lära, i vilken socialdemokratin har sitt ursprung, har inte utmärkt sig för att ta hänsyn till mänskliga behov. Man har prioriterat det materiella på känslornas bekostnad. En hel del kvinnor känner sig i dag lurade. Det samhälle med storbarnkammare, Myrdals anvisade, blev inte så idylliskt i verkligheten som i teorin. Om man skulle fortsätta bakåt i historien visar även läsning av Marx och Rousseau en skrämmande syn på just barnen.

Barnen har ingen fackförening som försvarar deras behov. Därför har de drabbats i vårt överorganiserade samhälle. Det är deras tid med mamma som man har tagit. Men den tiden har inte ersatts av tid med pappa. Även om en långsam förbättring kan konstateras i detta avseende har många barn fått mindre tid med sina föräldrar, något som försvårar barnens liv genom att det skapar otrygghet och ger sämre möjligheter till personlighetsutveckling. Alternativt tas den över av kamratgänget.

Även om få föräldrar är perfekta har de flesta föräldrar mycket att ge sina barn, om de lämnas så mycket privat utrymme att de får tid och kraft till denna för samhället så viktiga insats. Häri ligger jämställdhetens dilemma i lika hög grad som i maktrelationen mellan man och kvinna.

Få vill bli jämställda på sina barns bekostnad, men en hel del har blivit det. Bakom varje framgångsrik man står en kvinna, brukar man säga. Bakom de flesta framgångsrika kvinnor står sällan en man utan oftast en annan kvinna, inte sällan en mamma eller mormor.

Kvinnor gör inte omedvetna, orationella val, som det har påståtts. De gör medvetna men altruistiska val. Många arbetar en tid deltid för barnens skull, därför att det känns rätt för både dem och barnen. Andra sliter hårt och

drömmer om den sextimmarsdag som vissa partier med förkärlek talar om i valtider men som synes långsiktigt ekonomiskt oréalistisk. Kostnaden motsvarar en sänkning av pensionsåldern till 50 år!

I stället utlovas kvinnorna den s.k. jaktveckan, dvs. en ny semestervecka att laga mat åt familjen på. Kvar har kvinnorna lika långa vardagar. Därtill kommer skatteomläggningen att lägga ekonomisk press på deltidsarbetande småbarnsmammor att öka sitt förvärvsarbete. Värst drabbas lågavlönade kvinnor på grund av momsbreddningen. Därtill skall finansministern försöka förmå arbetsgivarna att dra in halvtidstjänster, om nu pressen har framställt detta korrekt. I stället behövs hänsynstagande till barnens behov vid beskattningen, som vi moderater har föreslagit, och ett flexibelt arbetstidsuttag genom livet. En hårdare press på kvinnorna är att vänta: kvinnor som redan har de längsta totala arbetstiderna i alla åldersgrupper från 16 år betalar mest skatt på alla inkomstnivåer, har lägst lön i alla branscher och lägst ATP. När det framtida efterlevandeskyddet nyligen avskaffades tog många kvinnor privata pensionsförsäkringar. Dessa urholkas nu genom pensions-skatt, helt i strid med socialdemokraternas tidigare löfte. Kvinnorna får glädja sig åt den nya rätten att få arbeta två år längre. Rättigheter är positiva så länge de är frivilliga. Men skulle socialdemokraternas förslag i 90-talsprogrammet, att förlänga intjänandetiden för pension med tio år, bli verklig-het, då riskerar denna rättighet att bli ekonomiskt tvång för många, dvs. i praktiken handlar det om höjd pensionsålder.

Många föräldrar utövar sitt föräldraskap med minskat engagemang. Politiker-na kräver av föräldrarna i dag att de tar ökat ansvar för barnen. Många var de kvinnor som fick självförtroendet underminerat när de Myrdalska pa-rollerna om "imbecilla hemmafruar" spred sig över vårt land. Men nu går kvinnorna kurser för att åter bygga upp det raserade självförtroendet och få lära sig att starta eget. Men de har inte möjlighet att starta eget på sina egna traditionella områden där de oftast är bäst och vet och kan. Där förhindrar utformningen av statsbidragen valfrihet. Kvinnornas arbetsmarknadsvillkor är därför ofta mer begränsade och sämre än männens, eftersom kvinnorna oftast är hänvisade till *en* arbetsgivare. Om konsumenterna i form av patien-ter, föräldrar, gamla får styra vård och omsorg i stället för som i dag produ-centen, kommer utbudet att bättre anpassas till människornas behov. Vård-kvaliteten skulle höjas genom konkurrensen. Kvinnors arbetsmöjligheter skulle öka, liksom sannolikt tillväxt och småföretagande. Vi moderater har lagt förslag till detta inom exempelvis sjukvård, tandvård och vård av barn.

Många människor har fler livsuppgifter än förvärvsarbetet. Om lagstift-ningen enbart tar hänsyn till människan i hennes roll på arbetsmarknaden, kommer kvinnor även fortsättningsvis att missgynnas. Det kan även försinka jämställdhetsutvecklingen på arbetsmarknaden. Om lagstiftningen värderar även andra roller, kommer respekten för kvinnornas kunskaper och förmåga att öka.

Herr talman! Ett gott samhälle bör inte tvinga vare sig kvinna eller man att göra våld på sin natur. Ett gott samhälle skall stimulera varje människa till att utveckla sina egenskaper – även kvinnliga.

Anf. 44 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Det gläder mig att en allmän jämställdhetsdebatt på internationella kvinnodagen nu introducerats i Sveriges riksdag. Jag hoppas att den har kommit för att stanna. Socialdemokratiska kvinnoförbundet välkomnar debatten, och det kommer också att märkas här om en stund när vi för fram några av de jämställdhetskrav som vi driver. Men det kommer dock inte, herr talman, att innebära att vi avstår från att driva jämställdhetsfrågor i alla andra sammanhang där vi finner det befogat.

Det har blivit vanligt i massmedia att utse vinnare och förlorare på olika politiska förslag. Det är inte tid och plats att nu recensera den debatten, men jag vill anknyta till den och gärna peka på sextimmarsdagen som en reform med många vinnare. Jag är nämligen övertygad om att vi alla i längden tjänar på en reform som är så klart jämställdhetsinriktad som generell daglig arbetstidsförkortning, med målet 30 timmars arbetsvecka, sex timmars arbetsdag. Det gäller jämställdhet på många olika områden.

Först och främst jämställdhet i arbetslivet. Det är en stor klyfta i dag mellan heltidsarbetande och deltidsarbetande. Det är till nära 100 % en klyfta mellan män och kvinnor. Sextimmarsdag skulle fylla ut den klyftan. Inget annat förslag till arbetstidsreform skulle få en så utjämnande verkan. S.k. arbetstidsbanker stimulerar till koncentration av arbetstiden på ett sätt som missgynnar det dagliga livet i familj och samhälle. Flextider är bra, men ett sådant system gynnar bara den som kan utnyttja det. Det kan oftast inte vård- och servicepersonal, vars arbete måste organiseras utifrån de vård- och servicesökandes behov.

Kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar gynnar bl.a. den småbarnspappa, för all del även småbarnsmamma, som har ett väl organiserat, fysiskt lätt arbete, men den ger ingen lättnad till den medelålders nedslitna industriarbeterskan. Vi vet att i de flesta familjer med två vuxna står kvinnan för merparten av hushållsarbetet. Det är inte bara fråga om någon liten skillnad i arbetsinsats. Det är en myt att hushållsarbetet har blivit så mycket lättare med all den teknik som tillförts våra hem. Det har i stället medfört att ambitionsnivån har höjts. Jag behöver bara påminna de närvarande om de normer för tvätt och rengöring som tillämpades i vår mer eller mindre avlägsna barndom för att alla skall inse att det är så. Fortfarande är det kvinnorna som har huvudansvaret. Med kortare arbetsdag för alla blir det lättare att ändra på detta. Män som är intresserade av hem och barn får tid. Män som inte är så intresserade får det allt svårare att stå emot kraven på ett rättvist fördelat arbete i det gemensamma hemmet. Pappor, inte minst ensamstående sådana, får en helt annan chans till omistlig kontakt med sina barn.

Jämställdhet i samhället främjas också av en kortare arbetsdag. Få vet så bra som vi här i huset att demokrati kräver tid – tid för facklig och politisk verksamhet, tid för att inhämta kunskap och information, tid för att diskutera, resonera och tid för att tänka. Demokratin kräver också att *alla* ges den tiden. Framför allt är det de hittills eftersatta som behöver den, och det är till stor del kvinnorna. Därför vilar mycket av möjligheterna för kvinnor att rycka fram till en likvärdig position i samhällslivet just på en kortare arbetsdag. När vi letar nycklar för att utöka det kvinnliga deltagandet i olika beslut tror jag att vi har en här.

Jämställdhet och jämlikhet för barnen är också något som befrämjas av en kortare arbetsdag. Sextimmarsdagen ger fördelar för alla barn. De mindre barnen får stimulans och social kontakt som de behöver, föräldrarna får lättare att organisera sin dag och det blir kortare dagar inom barnomsorgen. Det blir större möjligheter att engagera sig i barnets skolgång. Det är särskilt viktigt för barn från arbetarhem där den stimulansen oftast saknas i större eller mindre grad på grund av ovana vid studier, osv.

Men även tonåringarna behöver sina föräldrar – kanske i högre grad än vad vi har haft klart för oss.

Herr talman! Det finns även andra fördelar att vinna med en generell daglig arbetstidsförkortning. Vi vet att många i dag har svårt att orka med ett heltidsarbete. Vi kräver naturligtvis arbeten som är så organiserade att man inte skall behöva extraordinära fysiska eller psykiska krafter för att orka med. Men samtidigt kvarstår att en kortare arbetsdag ger mindre belastning och därmed färre arbetsskador och kortare sjukskrivningsperioder.

Kortare arbetsdag för alla ger också effekter på samhällsekonomin. Det finns fortfarande en viss reserv av arbetskraft i de kvinnor som helt eller delvis står utanför arbetsmarknaden. Fler arbetshandikappade skulle kunna gå till en arbetsdag på sex timmar än till en på åtta timmar, och därmed få delta i heltidssysselsättning.

Men erfarenheten säger också att det tryck som en sextimmarsdag skulle skapa på arbetsgivarna, skulle tvinga fram effektiviseringar inom arbetslivet. Jag menar då i form av bättre hjälpmedel och bättre organisering av arbetsprocesserna. Det kanske allra viktigaste är av att bättre kunna ta till vara den outnyttjade resurs som de utbildade kvinnorna utgör på arbetsmarknaden. Den gruppen är faktiskt den största outnyttjade resurs som vi har.

Utbildning och andra kompetenshöjande åtgärder skulle följa i spåren av en kortare arbetsdag.

Sextimmarsdagen ger också möjligheter att förbättra servicen i förvaltning och socialt arbete. Om man ser det så, kan faktiskt behoven inom t.ex. långvården, med sex timmars arbetsdag, kunna styras bättre än vad det går med den i dag längre arbetsdagen.

En generell daglig arbetstidsförkortning gör det också lättare att sprida arbetstidens förläggning under dagen, vilket också får till följd en minskning av toppbelastningen i trafik, handel, tjänstesektorer osv. Jag hävdar att sextimmarsdagen kan ge en allmän möjlighet till ett bättre utnyttjande av det samhälleliga kapitalet.

För bara en stund sedan sades det från denna talarstol att sextimmarsdagen skulle kosta mycket. Låt oss i stället, som Kerstin Fredga föreslog vid middagstid, byta perspektiv. Kliv i stället upp på bänkklocken och säg vad en generellt förkortad arbetsdag kan ge för vinster, dvs. ekonomiskt, socialt, politiskt, kulturellt och mänskligt.

Anf. 45 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Ja, Ulla Pettersson, det lät ju bra. Börjar det inte snart att bli pinsamt att fortsätta att ställa dessa krav på sextimmarsdag när vi alla vet att det faktiskt bara handlar om ord? Statsrådet Margot Wallström avfärdade för cirka en och en halv timma sedan t.o.m. tanken på att lagstifta om ett

likalönedirektiv, dvs. den viktigaste jämställdhetsåtgärden inom EG. Statsrådet hänvisade i stället till arbetsmarknadens parter.

Det är sorgligt om Sverige inte har råd att hålla sig med lika bra jämställdhetslagstiftning som inom EG. Att likalönedirektivet tillhör det viktigaste området har alldeles nyligen verifierats av de nordiska jämställdhetsombudsmännen. De har sagt att just lönerna är det viktigaste för kvinnorna på jämställdhetssidan, och där kommer likalönedirektivet in. Detta kräver en mindre centraliserad arbetsmarknad. Detta har också verifierats av EG:s experter, som har diskuterat huruvida Sverige kan tillämpa likalönedirektivet. För närvarande är det en danska som ansvarar för detta arbete och som för ett par månader sedan skrev en lång artikel om detta.

Om vi finge en mer privat arbetsmarknad skulle möjligheterna att mäta arbetsinsatserna öka. Detta gynnar kvinnor. Då blir utrymmet mindre att ägna sig åt fördomsfull bedömning, i stället blir det än mera saklig bedömning. Erfarenheter från många länder visar att kvinnor har större möjligheter på arbetsmarknaden om där finns en större enskild sektor. En sådan är enbart av godo för kvinnorna.

Anf. 46 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld påminner om att detta är ett gammalt krav. Det är alldeles riktigt. Tyvärr var en av de käppar som sattes i hjulet den ekonomiska utveckling som det här landet hade mellan 1976 och 1982, men jag behöver väl inte gå närmare in på vad som hände då.

Beträffande EG vill jag hänvisa till den diskussion som fördes för en stund sedan här i kammaren. Jag tycker inte att vi behöver ta upp den en gång till.

Såvitt jag förstår finns det ingenting som pekar på att den privata verksamheten skulle ha mindre av fördomar, löneskillnader osv. än den offentliga.

Anf. 47 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Jag har inte påstått att det är mindre av fördomar inom den ena eller andra verksamheten. Det är säkert fråga om precis samma sak, det tvekar jag inte en sekund om.

Vad det handlar om är emellertid ifall arbetsinsatsen kan mätas. Vi har ju läst sida upp och sida ned i pressen om ineffektiviteten inom den offentliga sektorn. Vi vet att arbetsinsatser oftare mäts inom den privata sektorn.

Ett faktum är att kvinnor har allt att vinna på att man kan mäta arbetsinsatser. Det kan man konstatera i samband med undersökningar som har presenterats om vad män och kvinnor gör. Vi kan som exempel ta den Ingvar-Ingvar-beskrivning som kom upp vid jämställdhetsdebatten här i huset i går. Där presenterades en kvinna resp. en man som gjort samma sak, och det visade sig att kvinnan alltid blev lägre värderad i fråga om kompetens. Det finns klara fördomar, och dem hjälper man till att undanröja genom att värdera det arbete som utförs.

Det finns exempel på detta i bl.a USA, där man kan få se många kvinnor klättra väldigt högt i karriärer som försäljningschefer och även som VD för multinationella bolag.

Kvinnorna har t.ex. i många andra länder, både i USA och Frankrike, en bättre spridning hierarkiskt sett än vad vi har här i Sverige. Vi har en bredd,

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

*Anslag till jäm-
ställdhet*

men den finns så att säga på botten. I dessa andra länder har de en spridning även på höjden, trots att de har en sämre bredd när det gäller förekomsten av kvinnor på arbetsmarknaden.

Värderingen av arbetet är alltså mycket viktig, och en sådan värdering förekommer oftare på den privata sidan.

Anf. 48 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att kravet på en värdering av kvinnors arbete och av arbete över huvud taget är mycket viktigt. Det är ett av de viktigaste kraven som våra fackliga organisationer har att driva, detta gäller inte minst inom de kvinnodominerade arbetena.

Jag inser fortfarande inte att det skulle finnas någonting på den privata arbetsmarknaden som tyder på att man i det avscendet har kommit längre där.

Tredje vice talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 49 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Kjell-Arne Welin har i sitt inlägg redovisat hur vi liberaler, inte minst vi i folkpartiets kvinnoförbund, konsekvent genom tiderna har arbetat för kvinnors rätt och för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Jag skall inte här upprepa vad han har sagt.

Jag tänkte i stället ta upp en annan vinkling på mitt inlägg och knyta an till vad Kerstin Fredga sade om att se på saker och ting utifrån olika perspektiv. Jag tänkte ta upp riksdagsledamotens perspektiv, utifrån tanken "Gräv där du står, gör vad du kan i din närmiljö". Jag vill diskutera vad jag anser vara viktigt att vi kvinnliga riksdagsledamöter arbetar med i vår närmiljö i syfte att uppnå en ökad jämställdhet.

Vi måste bli fler kvinnor i riksdagen, i kommuner och landsting, i de politiska församlingarna, men då måste vi arbeta för att det politiska arbetet går att förena med ett privatliv värt namnet – annars kommer vi att få en snedkrytering till politiken.

Det har nyligen gjorts en undersökning av högskolan i Karlstad om vad ungdomar tror är viktigast i livet om ett decennium. Det är att vara frisk, att ha någon att älska och bo samman med, att ha ett intressant arbete och att få vara tillsammans med sin familj. Att tjäna pengar kommer först på femte plats. Att vara med och påverka utvecklingen i samhället finns inte alls med.

Detta går igen också i Ulf Blomdahls studie över de framtida organisationerna i Sverige. Intresset för att engagera sig politiskt, fackligt och i intresseorganisationer är vikande, och det lyser igenom att människor värderar sitt privatliv, sin enskilda sektor. Den är ganska snålt tilltagen i vårt dubbelarbetande liv – det finns inte utrymme för extra insatser t.ex. i politiken.

Detta är allvarligt, för det leder till en snedkrytering. Vi måste göra det möjligt för män och kvinnor att förena arbete, privatliv och politiska insatser. Då måste vi här börja säga ifrån när tidsplaner inte håller.

Jag gjorde det i mitt tidigare arbete i socialstyrelsen. Överbefälhavaren skulle ha en stor beredskapsövning, och en del av övningen skulle förläggas

till sportlovet. Jag sade då att det var en ovanligt dum tid att förlägga en sådan övning till, och han svarade: Oj! Jag har inte längre barn i skolåldern, så det hade jag glömt. Han flyttade på övningsveckan. Män kom efteråt och tackade, då de själva inte hade vågat ta upp frågan utan var färdiga att minska samvaron med familjen.

Man kan nu konstatera att tidningarna skrev mera om att riksdagsledamöter kom för sent till Nordiska rådets möte på Island på grund av regeringskrisen och mindre om att riksdagsledamöters försummade familjer fick resa i väg ensamma, utan pappa eller mamma, till andra orter under en ledig vecka.

Det handlar alltså om att göra arbetet förenligt med ett privatliv, ett enskilt liv värt namnet.

Men det handlar också om andra ting, inte bara om att öka andelen kvinnor i beslutande församlingar. Det handlar om att bli lyssnad till. Där tror jag att vi riksdagsledamöter har en hel del knep som gör att vi blir lyssnade till, medan andra kvinnor som kommer fram i beslutande församlingar finner att man inte lyssnar, börjar prassla med papper, tala med varandra eller säga något nedsättande, som "lilla vän", och inte fäster något avseende vid vad de säger.

Vi måste bidra till att stärka kvinnors självförtroende och tala om vad kvinnor är bra på. Vi är bra på att uttrycka oss rakt och tydligt, och det är bra för allmänheten, som då förstår vad politiker säger och menar, vad som är löfte och målsättning osv.

Vi är bra på att planera. Vi inser inte vilken kvalificerad planering det är att få iväg en barnaskara till förskola och skola, rätt klädda, med rätta prylar och vid rätt tidpunkt.

Vi är bra på att göra flera saker på en gång. Jag vill som exempel på det läsa upp en dikt som Berit Östberg har publicerat i den norska kvinnotidningen Sirene. Kvinnor skrattar igenkännande när jag läser upp den, medan män blir ganska tysta och skruvar på sig. Dikten har rubriken Husmor:

"På väg till toa städar jag.
När jag går genom vardagsrummet
vattnar jag blommorna,
sopar undan i öppna spisen,
viker ihop tidningarna.
På väg genom köket
ger jag hunden mat,
plockar undan koppar,
sätter på kaffet.
I hallen rättar jag till mattan,
lägger vantarna i lådan.
I badrummet äntligen.
Jag plockar ihop torra kläder,
byter handdukar,
slår på tvättmaskinen.
Och så sätter jag mig på toaletten.
Medan jag sitter där
torkar jag golvet."

Vi måste också uppmärksamma kvinnors problem, så att de inte tappas bort i prioriteringen. Kvinnors hälsoproblem kommer ofta, även om man talar mycket om dem, längre ner på listan när det gäller att satsa ekonomiska resurser. Några tydliga exempel är fördröjningen av genomförandet av hälsoundersökning med mammografi, smärtlindring vid förlossning, eftervård av bröstcanceropererade, tillskapande av gynekologisk expertis i primärvården och behandling av läkemedelsberoende hos kvinnor. Listan kan göras lång.

Här tycker jag att kvinnor är för tysta. Debatten om mammografin har förts av män men av få kvinnor. Där gick vi kvinnor i riksdagen – representanter för olika partier – in för ett och halvt år sedan, och det gav effekt. Jag tror att vi genom att höja tonläget här kan åstadkomma en hel del i fråga om en förändring av prioriteringarna.

Vi måste också ge stöd åt kvinnor i arbetet. Margot Wallström och Gustav Persson kom in på detta att jämställdhetsdebatten inte får bli en lyxdebatt för de kvinnor som har höga inkomster och som vill högre upp på karriärstegen. De sade att det talas mindre om den stora grupp kvinnor som har lågt betalda arbeten och sämre arbetsmiljö. Det är möjligt att det är riktigt, men jag vill understryka att vi inte får glömma bort att kvinnor med medellånga och långa utbildningar också har sina problem, och det är inte några lyxproblem. Om de kommer högre upp på karriärstegen kan de bidra till att deras sämre lottade systrars problem inte glöms bort. Vi måste satsa på alla kvinnogrupper som möter motstånd på arbetsplatsen. Mobbning av kvinnor är inte ovanligt. Kvinnliga präster vittnar om det liksom poliser.

Kerstin Ivarsson prästvigdes 1974 och beskriver de kvinnliga prästernas situation så här: Vi blir utfryssta. Vi är icke-existerande. Vi är inte präster enligt de manliga, högkyrkliga prästernas sätt att se.

Det är inte ovanligt att kvinnliga präster blir sjukskrivna på grund av den situation de har på arbetsplatsen. De kvinnliga läkarna har en högre självmordsfrekvens än de manliga, vilket har visat sig bero på dubbla arbetsbördor, stort ansvar, sämre resurser och stöd i arbetet än de manliga kollegerna har. Jag har också på senare tid fått signaler från kvinnliga arkitekter, journalister och andra yrkesgrupper som möter utfrysningsproblem.

Mobbning på arbetsplatsen är lika viktigt att åtgärda som monotona arbeten och fysiskt tunga arbeten, som ojämlikhet i lönesättning m.m. Vi kan här synliggöra dessa problem och lägga upp strategier för att komma åt dem.

Vi behöver mer av kvinnliga nätverk. Jag tycker att jag här i riksdagen möter nätverk över partigränserna, som jag tror att vi skall bygga vidare på. Vi måste också lyfta fram förebilder och lära ut knep och idéer om hur man kommer igenom hindren.

Jag har god hjälp av att läsa t.ex. ett citat om Karolina Widerström, den första kvinnliga läkaren, när hon en gång blev avtackad: "Det är ju aldrig så att en tanke som tiden ej är mogen för lyckas slå igenom utan måste komma igen men å andra sidan är det en stor förtjänst att i rätta ögonblicket säga rätta ordet ty det påskyndar tankens förverkligande. Och därför kan jag ej se annat än att svenska kvinnor och män är dig mycken tack skyldiga för vad du gjort och ha skäl att bedja dig inte bry dig om avundsamheten och det falska pryderiets dvärgalåt."

Till slut vill jag att vi kvinnliga riksdagsledamöter visar att kvinnor vill, bör, kan och törs ta på sig ansvarsfulla arbetsuppgifter för att åstadkomma ett bättre samhälle för både män och kvinnor och ha ett privatliv värt namnet.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

Anslag till jämställdhet

Anf. 50 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! På internationella kvinnodagen riktar vi, helt naturligt, våra blickar till andra länder, till alla våra medsystrar som lever under vitt skilda förhållanden. Generellt sett vet vi att kvinnorna utför det mesta arbetet i världen, har de lägsta lönerna och den minsta andelen av kapitalet. I de många länder där människor lever i armod är det kvinnor och barn som drabbas hårdast.

Vi, den rika världens kvinnor, får aldrig glömma bort att när det gäller kampen för rättvisa och solidaritet finns inga landgränser. Systerskapet skall vara globalt. Kvinnoförtryck och kvinnodiskriminering måste utrotas i alla länder. Förbättrade livsvillkor för kvinnor och därmed också för barn är en förstahandsfråga.

Under de senaste åren har vi, med både förundran och glädje kunnat iakttä hur förändringens vind blåser över hela världen med en aldrig tidigare upplevd styrka. Dag för dag, timme för timme, har vi fått rapporter om hur människorna fått mod och styrka att resa sig under förtryckets ok. Det har varit en omvälvande tid. Människorna vill skapa sin egen framtid. De kämpar för drägliga livsbetingelser och anser att ett demokratiskt styrelseskick är den bästa garanten för en bättre framtid.

Vi vet att det i dag är många som ser vårt land som en förebild för ett demokratiskt samhälle. Det förpliktar, dels givetvis att vidareutveckla vår egen demokrati, dels också att dela med oss av våra kunskaper och erfarenheter om politiskt arbete i ett samhälle med flera partier.

Flera länder är nu i färd med att införa folkstyre. Vi centerkvinnor ser det som en viktig uppgift att ge kvinnor från dessa länder politisk skolning.

Inför valet i Namibia förra året hade vi inbjudit elva kvinnor som under tre veckor fick en intensivutbildning i valarbete och allt som hör till ett demokratiskt val. Eftersom dessa kvinnor inte tidigare varit med om en valrörelse var allt nytt och okänt. De fick en speciellt utarbetad grundkurs och var ivriga att ta till sig så mycken kunskap som möjligt.

Deras vistelse här gav också oss centerkvinnor mycket. Vid besök ute i olika delar av vårt land berättade de namibiska kvinnorna om sin situation. Det gav många svenska kvinnor en inblick i hur livet kan gestalta sig för kvinnor vars vardag består i ständig kamp för överlevnad för sig själva och sin familj.

Dessa snabbutbildade valarbetare deltog mycket aktivt i valet i Namibia. Jämfört med de flesta andra var de mycket kunniga. Vi fick snart klart för oss att de hade ett stort behov av och en stark önskan att få en valturnébuss. Givetvis ville vi hjälpa dem att få detta fordon. Pengar sändes, och de kunde tack vare detta med buss nå många fler människor med sitt politiska budskap.

Under valrörelsen och senare vid valtillfället var centerkvinnor från Sveriges riksdag nere i Namibia som observatörer och träffade "våra" kvinnor.

Allt hade gått bra, och både utbildningen och bussen var till stor hjälp.

För någon vecka sedan skedde en uppföljning av projektet. Två namibiska kvinnor var här hos oss och rapporterade om valarbetet och valet vid ett seminarium. De reste också runt och träffade svenska kvinnor ute i landet. Det var mycket positiva reaktioner från alla håll.

Jag har berättat om detta, som jag ser det, mycket lyckade exempel på hur vi rent praktiskt kan stödja kvinnor som arbetar för självständighet och demokrati i sina länder. Det finns många länder och många kvinnor som nu har behov av vårt stöd och som söker sig till oss. Vi centerkvinnor kommer att fortsätta med kvinnokontakterna över gränserna, för kvinnosolidaritet får inte stanna vid vackra ord på internationella kvinnodagen. Kvinnosolidaritet måste också innebära handling.

Anf. 51 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill börja mitt anförande med att erinra om de kvinnor som redan år 1857 i USA demonstrerade för tio timmars arbetsdag, bättre löner och samma rättigheter för kvinnor som för män. 50 år senare bildades det första internationella kvinnosekretariatet, och 1910 beslöts att den 8 mars varje år skulle användas till diskussioner om arbetarkvinnornas förhållanden.

I dag, den 8 mars, firar vi den internationella kvinnodagen. Jag vill liksom en del tidigare talare ta tillfället i akt att tacka för att man här i riksdagen uppmärksammar denna speciella dag.

Det har i de anföranden som hållits i dag talats mycket om jämställdhet. Hur tolkar vi egentligen detta begrepp? Hur jämställda är vi egentligen, och hur fungerar jämställdheten på det psykologiska planet, i språket, individuellt, på organisationsnivå, ekonomiskt och på det politiska planet? Hur långt har vi i kvinnoorganisationerna kommit, och hur arbetar vi i de politiska partierna för att nå det verkliga jämställdhetsmålet?

Den 8 mars skulle handla om arbetarkvinnornas förhållanden, sade man en gång i världen, och jag vill i mitt anförande litet grand återknyta till detta. På arbetsplatserna i vårt land finns kvinnorna i de lågavlönade arbetena. Det är nästan enbart kvinnor som arbetar deltid, och de flesta kvinnor tillhör de underordnade i arbetslivet. Som vi redan hört i dag och vetat sedan tidigare är kvinnornas arbeten ofta monotona, trista och slitsamma.

Den svenska arbetsmarknaden domineras av manligt tänkande och hierarkiskt uppbyggda organisationer. Har vi inte egentligen i jämställdhetens namn försökt att pressa in de arbetande kvinnorna i de redan av män utformade rut- och triangelformade systemen för organisationen? Längst ned på botten av pyramiderna har kvinnornas plats funnits. Att avancera i dessa system har varit svårt, speciellt för den som varit kvinna. Kvinnorna stannar i dag på de lägre nivåerna, och männen blir förmän också för kvinnor. T.o.m. i de typiska kvinnoyrkena är kvinnorna underordnade en manlig tanke.

Vi som i vårt samhälle strävar efter effektivitet och kunnande borde egentligen långt tidigare ha insett vilka resurser kvinnorna utgör. Det är i sanning dags att börja riva pyramiderna!

Kvinnornas erfarenheter och förmåga måste komma till uttryck i arbetslivet. Vi kvinnliga politiker – och även manliga politiker – måste börja stötta

kvinnors nytänkande. Kvinnor skall uppmuntras att bilda självstyrande grupper, att arbeta flexibelt över förvaltningsgränser och att tilldelas ekonomiskt ansvar på sina arbetsplatser.

Vi måste se alla de möjligheter som finns. Som politiker har vi att fördela resurser och ställa upp mål, men det är de anställda som är bäst på att avgöra på vilket sätt målen kan uppnås.

Inom den offentliga sektorn, inom kvinnornas egen sektor, finns det stora möjligheter att pröva nya vägar. Vi skall reformera den offentliga sektorn, vi skall inte avskaffa den. Vi i det socialdemokratiska kvinnoförbundet vill slå vakt om välfärden och tryggheten för alla. Vi vill slå vakt om den gemensamma sektorn.

Arbete åt alla och full sysselsättning är viktiga förutsättningar för jämställdhet. I vårt land har de flesta kvinnor möjlighet till arbete, men hur värderar vi kvinnors arbete? Om det har diskussionen förts här i dag. Vi har regler som säger att det skall vara lika lön för lika arbete. Men med den könsuppdelade arbetsmarknaden och med de fördömar av olika slag som finns leder detta trots allt till att kvinnor i verkligheten har lägre inkomster än män.

Lika lön för lika arbete är inget nytt. På 1960-talet steg kvinnornas löner, och det gjorde de mycket tack vare att vi hade en solidarisk lönepolitik.

En äldre socialdemokratisk kvinnoklubbist i mitt län brukar berätta om sitt arbete som väverska: "Jag arbetade i många år. Jag var skicklig på mitt jobb. Jag lärde upp många nyanställda män, och när de var färdigutbildade fick de 25 öre mer i timmen än vad jag själv hade."

Det här är historia i dag, men verkligheten är att det skiljer flera kronor mellan de många kvinnliga väverskorna och de få manliga vävlagarna. Jag håller med många som har talat i dag om att vi måste hitta ett instrument för att arbetsvärdera på arbetsmarknaden. Det gäller att tala om lika lön för likvärdigt arbete.

När det gäller lika lön för likvärdigt arbete skall alla – kvinnor och män, fack och arbetsgivare – ta ett gemensamt ansvar i hela landet. Det går att arbetsvärdera.

Genom kritisk granskning av nuet kan vi arbeta vidare för den faktiska jämställdheten. Vi har här i landet fattat många beslut som har hjälpt oss på vägen mot att nå jämställdhet. Vi har den fulla sysselsättningen, som är en förutsättning för att jämställdheten skall kunna fungera. Vi har en utbyggd barn- och äldreomsorg. Vi håller på att bygga ut vår föräldraförsäkring. Allt fler yrken har öppnats för kvinnor. Vi har en lag mot könsdiskriminering på arbetet, och vi har målet Varannan damernas – ja, listan kan göras lång.

Det finns många medel för att nå målen. Vi inom det socialdemokratiska kvinnoförbundet vill arbeta för att höja statusen för vård- och omsorgsarbetet, vi vill minska antalet deltidstjänster, vi vill ha till stånd åtgärder för kvinnornas dåliga arbetsmiljöer, vi vill ha ett ökat inflytande över arbetets organisation.

I dag gäller det att synliggöra kvinnornas situation. Med den kunskap som vi kan få skall vi inte bara i dag den 8 mars utan varje dag fatta beslut som baseras på att kvinnors och mäns faktiska förutsättningar. Det gäller för oss inom de olika kvinnoorganisationerna att mer se våra gemensamma mål än att se det som skiljer oss åt.

Anf. 52 BRITTA SUNDIN (s):

Herr talman! Jag vill ta upp jämställdhetsfrågan från regionalpolitiskt perspektiv.

Sverige har haft en positiv utveckling under 1980-talet. Näringslivet har haft en stark tillväxt, men expansionen har koncentrerats till Storstockholmsområdet och ett fåtal andra områden i landet. Vi har en stor obalans i den nuvarande utvecklingen. Fortsätter den utvecklingen kan det leda till kännbara sysselsättningsproblem, om konjunkturen viker eller om det uppstår nya strukturproblem.

Under ett par årtionden har många kommuner tappats på folk. Utflyttningsvågorna har i första hand drivit med sig ungdomarna. Framför allt är det flickorna som har flyttat, ibland för att skaffa sig en utbildning, ibland för att kunna få ett arbetet, men ibland kan det också vara för att kunna förverkliga andra speciella intressen.

Visst har jag förståelse för att ungdomar, och då speciellt flickor, vill ut och upptäcka världen, och det är naturligtvis utvecklande och bra. Men vi måste göra det möjligt för dem att flytta tillbaka när de vill det, och vi måste i alla delar av landet ge dem som väljer att stanna kvar bättre möjligheter att leva och utvecklas där.

Hittills har regionalpolitik till största delen handlat om att skapa arbetstillfällena, och då till övervägande del manliga jobb. Numera talar vi allt oftare om att skapa en bra infrastruktur, dvs. vi skall ha en bra utbildning, kommunikationer, service m.m. Det är bra och viktigt, men det räcker inte med bara det.

Regionalpolitiken måste också få nya element med en karaktär som skiljer sig från den traditionella inriktningen. Betydligt större vikt måste fästas vid att ge också kvinnorna ett rikare utbud av fritidsaktiviteter och ett bredare kulturutbud. I dag är det till stora delar bara männens intressen som styr de satsningar som görs.

Det är inte enbart möjligheten att få arbete som gör att kvinnorna flyttar. Om man nu inte råkar ha samma intressen som männen, om man inte tycker om att jaga och fiska eller inte vill konkurrera med männen inom de idrottsgrenar som kan förekomma finns det ganska litet av fritidssatsningar för kvinnor ute på landsbygden. Det kan på sina håll också vara så att gamla traditionella könsrollsmönster lever kvar och att man har svårt att acceptera en aktivare och friare kvinnoroll.

Men de senare åren har också visat att det finns mycket av kraft och initiativförmåga hos kvinnorna på landsbygden. Det är ingen överdrift att säga att det är kvinnorna som har varit pådrivande när det gäller det utvecklingsarbete som pågår. Kvinnor bildar nätverk, startar småföretag och ställer sig i spetsen för det lokala utvecklingsarbetet på många håll. Kvinnor kan också på ett mycket mer okonventionellt sätt ta sig an problemen och hitta lösningar.

Kvinnorna utgör alltså en stor potential för det utvecklingsarbete som är nödvändigt, om vi skall kunna vända obalansen mellan storstad och landsbygd.

Men för detta krävs att regionalpolitiken, som jag tidigare sagt, får inslag av en helt annan karaktär än tidigare. Den får inte var så inriktad enbart på männens områden. Det gäller både sysselsättningsområdet och fritidssidan.

Många åtgärder skulle kunna vidtas för att ge kvinnorna bättre förutsättningar att trivas och utvecklas på landsbygden och därmed också stanna kvar i en miljö som ju förvisso också har många fina kvaliteter, och jag skall här nämna några.

Bygg upp någon form av kompetenscentra för kvinnor som skall kunna ge stöd och hjälpa till dem som vill starta företag men också ge stöd och hjälp inom andra verksamhetsområden. Dessa kompetenscentra måste på ett helt annat sätt än utvecklingsfonderna vara beredda att stödja traditionellt kvinnliga verksamheter.

Gör en förändring av flyttningsbidraget, så att de som vill flytta tillbaka till den gamla hemorten trots att de inte är arbetslösa kan få ett återflyttningsbidrag.

Erbjud körkortsutbildning till icke förvärvsarbetande kvinnor i glesbygd.

Gör försök med lokala kooperativa trafikpooler som alternativ till traditionell kollektivtrafik.

Stimulera kommunerna att satsa på fritids- och kulturaktiviteter som riktar sig speciellt till kvinnor. Det är nödvändigt med en breddning av de kulturella möjligheterna på landsbygden. I dag tillfaller det mesta av kultursatsningarna storstadsregionerna.

Utveckla modeller för samordnad social service med t.ex. barnomsorg, äldreomsorg, skola, Folkets hus, kyrkan osv. Detta ger möjligheter till kombinationssysselsättningar och heltidstjänster.

Och framför allt: Fördela de olika regionalpolitiska stöden så att hälften tillfaller kvinnorna.

Insatser av det här slaget skulle klart motverka den utflyttning som pågår, och det skulle leda till en mera harmonisk samhällsutveckling där behovet av omsorg i olika former, sociala kontakter och förutsättningar för en självständig personlig utveckling kan tillgodoses.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar

Anf. 53 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag lystrade verkligen till, när Britta Sundin sade att hon ville ta upp jämställdheten ur regionalpolitiska aspekter. Då är vi tillbaka där vi var strax efter kl. 12.00 i dag. Jag måste få påminna om att vi i centerpartiet så oändligt många gånger har blivit överkörda av socialdemokraterna när det gäller just satsningar på regionalpolitiken.

I centerpartiet har vi ideligen hävdatt att det behövs en medveten politik för regional balans och regional utveckling. Det är en avgörande förutsättning om vi skall få likvärdiga möjligheter till arbete och en trygg personlig ekonomi för både kvinnor och män.

I regionalpolitiken behövs det verkligen en helhetssyn på och en samordning av olika politikområden: näringspolitiken, trafiken, bostadspolitiken, utbildningen. Åtgärder inom de områdena är betydelsefulla när det gäller möjligheterna att få till stånd en positiv regional utveckling med levande bygder och där kvinnorna finns kvar, något som också leder till en mer balanserad storstadsutveckling och en förbättrad jämställdhet. Regionalpolitiken

är verkligen ett angeläget område för jämställdheten och jämlikheten.

Kompetenscentra talade Britta Sundin om. Vad är det för fel på utvecklingsfonderna? Det har skett en uppmjukning där, men tydligen är verksamheten inriktad på tillverkningsindustri och turism, och i centerpartiet har vi sagt – inte minst med tanke på kvinnors engagemang som företagare – att fondernas verksamhet måste breddas så att vi genom dem kan ge stöd även åt serviceföretag.

Detta har vi också tagit upp i en motion som kommer att behandlas så småningom i utskottet. Vi menar att ett bifall till den motionen skulle underlätta möjligheten för kvinnor till eget företagande inom tjänstesektorn och bidra till den offentliga sektorns förnyelse.

Efter Britta Sundins tal ser jag verkligen med stort intresse fram emot den regionalpolitiska proposition som skall föreläggas riksdagen. Nu har jag stora förhoppningar om att det verkligen händer positiva saker inom regionalpolitikens område.

Anf. 54 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Ja, Kersti Johansson, jag vet ju att centern gärna vill framhålla sig själv som det enda parti som engagerar sig när det gäller landsbygds- och glesbygdsfrågorna. Men det är ju faktiskt så att vi driver en engagerad och intensiv verksamhet för att klara balansen mellan storstad och landsbygd som jag pratade om.

Jag har inga invändningar att göra gentemot det som Kersti Johansson tog upp här. Det verkar som om vi i stort är överens. Men gör inte misstaget att tro att enbart centern klarar av att forma regionalpolitiken!

Anf. 55 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Britt Sundin sade att det drivs en engagerad och intensiv verksamhet för att klara balansen mellan storstad och landsbygd. Men titta på hur det ser ut i Sverige i dag! Se vilken koncentration vi har till storstadsområdena och hur glesbygderna ständigt åderläts på människor! Det är väl ingen regionalpolitik att stå och skryta över.

Jag hävdar fortfarande att om socialdemokraterna hade ställt upp på många av de centerförslag som har lagts i riksdagen, hade vi haft en annorlunda utveckling i landet i dag. Tänk, så många människor som var engagerade i landsbygdskampanjen "Hela Sverige skall leva.". Hade man samtidigt släppt till litet resurser, så att en del av de fina idéer som kom fram där kunat förverkligats hade vi också haft fler människor kvar på landsbygden och framför allt fler kvinnor.

Som sagt: Jag väntar med stor spänning på den regionalpolitiska propositionen.

Anf. 56 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Vi kanske inte skall ta upp någon stor regionalpolitisk debatt här i kammaren i dag. Vi får väl vänta tills propositionen kommer. Jag vill bara tala om för Kersti Johansson, eftersom hon nämnde kampanjen "Hela Sverige skall leva", att jag själv sitter med i glesbygdsdelegationen och har varit med aktivt under resans gång. Det har ändå hänt bra mycket ute i

landet, och kampanjen är inte slut än, utan vi fortsätter att se vad som kan åstadkommas på olika håll.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

*Anslag till jäm-
ställdhet*

Anf. 57 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Vi har i debatten och i anförandena här i kammaren i dag fokuserat kvinnors och mäns möjlighet till jämställdhet i vårt land. Det är den verklighet som ligger oss närmast. Flera tidigare talare har t.ex. påpekat att kvinnors ställning på arbetsmarknaden har försämrats så till vida att löneskillnaderna mellan män och kvinnor åter ökar.

Det är aldeles uppenbart att vi har långt kvar till dess vi når jämställdhet i arbetslivet, i familjen och i samhället. Men det är med våra mått mätt.

När jag träffar kvinnor från andra rika länder uttrycker de mycket ofta en uppriktig beundran över hur långt vi ändå kommit i de nordiska länderna och de frågar: Hur har ni gjort för att lyckats? Hur har ni burit er åt?

När jag träffar kvinnor från fattiga underutvecklade länder, då känns våra jämställdhetsfrågor som en lyxproblematik. I fattiga länder är det kvinnorna som är de fattigaste bland de fattiga. Våra självklara krav på arbete, utbildning och politisk representation kan tyckas ljusår från det stora flertalet kvinnors verklighet i Latinamerika, i Sydostasien, i Indien, i de afrikanska länderna söder om Sahara.

U-ländernas ekonomiska kris med sjunkande tillväxt och allt större skuld-tjänst drabbar både män och kvinnor – men allra hårdast drabbar den kvinnorna.

80-talets växande skuldbörda i länder som Mexico, Filippinerna, Ghana, för att ta några exempel, är en börda som framför allt de arbetande kvinnorna bär.

För två år sedan, den 8 mars 1988, sade Perez de Cuellar i ett tal "vi måste se på skuldkrisens konsekvenser för män och kvinnor. När stater genomför strukturanpassningsprogram för att minska sina skulder tvingas de göra smärtsamma val. Den börda vi lägger på dessa länder måste fördelas lika och den stora mängden av de fattigaste av vilka en stor del är kvinnor får inte lida oproportionerligt." Det var Perez de Cuellar på internationella kvinnodagen för två år sedan.

De ekonomiska anpassningsprogrammen är den medicin som skall rätas upp och sanera u-ländernas ekonomier. Rådgivare från Världsbanken och Valutafonden lägger i samråd med mottagarländerna upp ekonomiska rehabiliteringsprogram för att angripa de strukturella problem som en accelerande skuldsättning resulterat i. Det är en stark medicin som rekommenderas de fattiga länderna och den innebär att banken och fonden ställer krav på nedskärningar i offentlig verksamhet, större lönsamhet, högre tillväxt för att fortsättningsvis bevilja de krediter som är livsnödvändiga.

UNICEF, som är det av FN:s fackorgan som arbetar med insatser för kvinnor och barn, har påtalat att de ekonomiska strukturprogrammen måste genomföras med ett mänskligt ansikte. Det betyder att man varnar skarpt för att skära i t. ex. utbildnings- och hälsoprogram.

För hur skall en nation kunna resa sig och utvecklas om antalet skolor drastiskt minskar och hälsocentraler dras in?

Nedskärningar av det här slaget slår framför allt mot kvinnorna.

När man skall minska en utbildningsbudget, då är det första som försvinner vuxenutbildningsprogrammen – den utbildning som framför allt vänt sig till kvinnorna för att lyfta dem ur analfabetismens okunskap.

När man stänger skolor och eleverna får allt längre skolväg, då är det flickorna som är förlorarna. Det är flickorna som måste ställa upp för att utföra sysslor i hemmet och bidra till försörjning och överlevnad – då har skolgången låg prioritet.

När man skall minska i en hälsobudget då är det mödra- och hälsovård som drabbas. Det är förebyggande insatser och den så viktiga hälsoupplýsningen som drabbas, dvs. kvinnor och barn. Hälsokampanjer och folkbildningsinsatser som förklarar sambandet mellan förorenat vatten och sjukdomar har man inte längre råd med.

Effekterna av de ekonomiska åtstramningsprogrammen har också i många länder lett till ökande arbetslöshet, till högre priser och lägre löner. När statliga subventioner dras in från jordbruk och företag och kravet på ökad lönsamhet reses, då är det åtgärder som i slutändan slår hårt mot kvinnorna.

Fattigdomen feminiseras och kvinnorna marginaliseras, för att använda den vokabulär som brukas i de rapporter som analyserat strukturprogrammets effekter. I klartext betyder det att de fattiga kvinnorna blir fattigare och får svårare att klara sin egen och sin familjs överlevnad.

Vad kan vi göra för att motverka den här utvecklingen som i det korta perspektivet slår så hårt mot u-ländernas kvinnor?

För det första är det självklart att vi just en sådan här dag lyfter blicken utanför vårt eget lands gränser och solidariserar oss med alla de kvinnor som blivit förlorarna i strukturprogrammets spår.

För det andra handlar det om att aktivt agera för att ge de ekonomiska programmen ett mänskligt ansikte. Vårt bistånd, som går direkt till våra programländer, måste i ännu högre grad gå till insatser som förbättrar kvinnors livsvillkor och möjligheter till utveckling, dvs. åtgärder som främjar kvinnors möjlighet att bli jämställda genom arbete, genom tillgång till utbildning och hälsovård, genom insatser som främjar deras möjligheter till demokratisk utveckling, dvs. delaktighet i samhällsbyggandet.

Vi måste, för det tredje, genom våra representanter i Världsbanken och Valutafonden påverka och med kraft hävda att de ekonomiska programmen måste ha ett mänskligt ansikte, dvs. man måste i större utsträckning än vad som hittills gjorts ta hänsyn till ett lands sociala utveckling.

Vi måste slutligen i FN:s övriga fackorgan, dit vårt multilaterala bistånd kanaliseras, se till att kvinnors ställning förstärks genom åtgärder som leder till att kvinnor får arbete, att kvinnor får utbildning, att kvinnor blir jämställda sina män.

Fru talman! Rätten till arbete, rätten till lika löner för både män och kvinnor, rätten till lika del av samhällets välfärd, rätten till politiskt inflytande är självklara frågor att belysa när vi diskuterar jämställdhet. Vi har i vårt land kommit långt och vunnit framsteg även om vi inte nått ända fram – ännu.

För den stora majoriteten kvinnor i världen är jämställdhet en vision som ligger mycket långt fram i tiden.

Anf. 58 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Mycket har sagts här om rättvisa, om värdering av kvinnors arbete, om lika lön. Miljöpartiet de gröna ställer upp på detta. Vi har långtgående förslag när det gäller representation av kvinnor i olika organ. Men det är inte detta jag skall tala om i dag.

Jag skall försöka anlägga ett litet vidare perspektiv, både vidare i tid och vidare i rum.

Jag kan nämligen tala om för kammaren att något har gått snett i denna värld och att jag har den åsikten att mycket beror på att världen styrs på ett sätt som inte är rätt, på ett sätt som domineras av manliga egenskaper.

Då kanske jag också skall påminna kammaren om den gamla kinesiska vishetslärans begrepp yin och yang, de två motsatta kraftfälten, där yin skulle representera de kvinnliga och yang de manliga egenskaperna. Några av dem skulle t.ex. kunna vara yin-tillmötesgående och yang-aggressivitet, yin-samarbete och yang-konkurrens osv.

I vårt samhälle är det alltså faktiskt dominans av yang, av det manliga.

Det är inte så att alla kvinnor domineras av yin-karaktäristik och alla män av yang. Vi kan som exempel ta Margaret Thatcher som exempel på det ena och Nelson Mandela åt andra hållet. Men det är inte detta jag vill diskutera, utan att vi måste syfta mot en förändring av styrningen av samhället och världen, så att den domineras mer av kvinnliga egenskaper.

Hur skall detta gå till?

Mitt råd är att man börjar i den lilla skalan och går mot den stora. Börja med familjen, släkten, byalaget, gå sedan till samhället: det lilla samhället, det stora samhället, regionen, landet, världen. Det måste byggas upp inifrån på detta vis.

Nästa fråga är: Kan riksdagen göra någonting för detta? Det sätt på vilket vi här arbetar är att vi fördelar pengar och stiftar lagar. Dessa bägge två aktiviteter passar mycket väl till den manliga styrmekanismen.

Det är alltså möjligt att vi kan hjälpa till indirekt. Men det är mycket viktigt att vi har målsättningen klar för oss i vårt arbete med penningfördelning och lagstiftande. Det är mycket viktigt att vi har målsättningen att så småningom, och kanske snart, få in de kvinnliga egenskaperna snarare än de manliga i styrandet av världen. I så fall finns det ett hopp.

Anf. 59 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Jag kan inte underlåta att komma med en kort kommentar efter att ha lyssnat på Gösta Lyngå. Han talar om att börja i den lilla skalan, dvs. familjen, och gå mot den stora. Vid den förra debatten som fördes här i kammaren var Carl Frick den första angriparen av den moderata lilla och stora världen, något som han förhånade. Men det är vad partikamraten nu talar om här.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 8 §.)

7 § Anslag till kyrkliga ändamål m.m.

*Anslag till kyrkliga
ändamål m.m.*

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1989/90:KrU13 Anslag till kyrkliga ändamål m.m. (prop. 1989/90:100 del-
vis).

Anf. 60 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Fru talman! I dag infaller, som så många redan har sagt, den internationella kvinnodagen som vi kan kalla för den 80:e eller den 10:e. Alldeles i lagom tid till den dagen är det min uppgift att här i plenum tala för en reservation som grundas på en sexpartimotion undertecknad av sex kvinnor. Den handlar om att vi begär en kommentar till den allt annat än jämställda synen på kvinnan i Gamla testamentet.

Motionen har avstyrkts av kulturutskottet. Kanske bryr man sig inte där om jämställdhetsfrågor – de behandlas ju i arbetsmarknadsutskottet. Där är jämställdheten förlagd till arbetsplatsen; det gäller lika betalt för lika arbete, det gäller fysisk och psykisk arbetsmiljö. Det gäller också försök att locka flickor till typiskt manliga yrken och pojkar till typiskt kvinnliga yrken, något som hittills – vad jag har erfarit – ofta fått kortvariga resultat.

Det har inte varit särskilt svårt att få pengar för att kartlägga och göra försök med jämställdhet. Det är något av mode i det hela, och det är bra eftersom det är ett av tecknen på att samhället vill arbeta bort orättvisorna könen emellan. Det är ett tecken på en fortsatt positiv utveckling. Men det finns mer svåråtkomliga jämställdhetsproblem, problem av djupare ursprung som tar sig uttryck i subtilare former.

Varför går då jämställdhetsarbetet så långsamt? Jag är övertygad om att de allra flesta av mina kolleger här i riksdagen anser sig vara för, och arbeta för, lika villkor för män och kvinnor. Många kloka män har genom tiderna uttryckt liknande saker som den liberale riksdagsmannen Lars Johan Hierta vid 1800-talets mitt när han sade: "Den förnämsta mätaren på ett folks grad av civilisation visas av den rätt man ger kvinnan."

Ändå tog det 80 år från det att förslaget om kvinnlig rösträtt väcktes i England tills det gick igenom. 30 år tog det för förslaget om kvinnliga präster att gå igenom – och vi vet hur motigt de ännu har det, detta trots att prästens arbete kan rubriceras som socialt och därför typiskt kvinnligt.

Frågorna hopar sig. Varför är vi så ociviliserade? Varför bemöts kvinnan än i dag med de historiska vapnen förtigande, förhånande och svartmålande?

Varför vill inte riksdagens kulturutskott ge kvinnan den ynkligt lilla upprättelse som inte ens kräver en ekonomisk uppoffring, utan bara en förklarande text i den form som bibelkommissionen kan välja? I utskottets skrivning nämns som ett skäl till avslagsyrkandet att önskemålet i motionen kommer att tillgodoses, för detta borgar bibelkommissionens direktiv. Skall vi lita på denna godtrogenhet eller på kommissionens sekreterare, som uttryckligen sagt ifrån att ingen bakgrund till den svarta kvinnosynen kommer att ges? Eller har kulturutskottet fått andra uppgifter från kommissionen?

Frågor av existenciell art dyker upp. Hur har den råa och nedvärderande

gammaltestamentliga synen på kvinnan vuxit fram, och varför vågar man inte ifrågasätta den eller ens försöka förklara den i en kommentar? Är männen fega, rädda om sin makt och nävrrätt, sin självkänsla? Är de avundsjuka på kvinnans barnafödande förmåga? Också några kvinnor stretar emot. Är de rädda, orkar de inte upp ur sin förödmjukelse? Har de pinats till tystnad? Känner de sig som mannens ägodel, bara något mer värd än oxen och åsnan?

Hur djupt når våra rötter i historiens mull? Biologen förklarar att människan inte har förändrats påtagligt sedan stenåldern. Det kan vara en orsak till att vi handskas så vårdslöst med de tekniska redskap vi fått i våra händer och med den natur vi tror oss behärska med dessa fantastiska redskap. Kanske är vi också andligen fast i gamla myter? Men nedvärderingen av kvinnan var naturligtvis nödvändig för att besegra en äldre urmoder, en kvinnlig skaparkraft, och ge plats åt en manlig gud.

Om och om igen rasar dessa religionens känslostormar över världen. Stormens ursprung finner vi ofta i naturvetarnas upptäckter, som ju verkligen inte kan lastas för vad de ställer till med inom trons värld. När Copernicus på 1500-talet visade att jorden snurrade kring solen i stället för tvärtom påstods detta vara obiblskt, osant och oacceptabelt. Luther dömde Copernicus med orden: "Den dåren vill sätta sig upp mot Gud!"

Giordano Bruno utvecklade Copernicus teori – nu har vi kommit till 1600-talet – men när han föreslog att de heliga skrifterna skulle moderniseras i enlighet med de nya upptäckterna, då gick han för långt och brändes på bål. En ödets grymma nyck för den man som hade förfäktat att de flesta kvinnor som hade bränts på bål för häxeri var utan skuld.

Så småningom kommer Galileo Galilei med sitt bevis för att jorden ingår i ett ännu större sammanhang än man tidigare hade trott. I djupaste fruktan rycker präster, kardinaler och två påvar ut. Ordet måste skyddas – och ingen vågade titta i den "djävulstubb" som gav beviset. Galilei sattes i arrest och hotades med tortyr. Han tvangs att avsvärja sig sin teori under hot om avrättning.

Vi som har väckt den här motionen vill inte ändra ett enda ord i Gamla testamentet. Vi vill inte med denna motion störta den manlige guden från hans tron. Vi har ju alla, män och kvinnor, en möjlighet som ingen kan ta ifrån oss – att i våra hjärtan hysa den gud som vi känner är den rätta. Trots denna frihet används våld och tortyr på många plan i de många enda rätta religionernas namn. Är det möjligen denna oåtkomliga frihet från hierarki som rör upp känslostormarna?

Många tecken tyder på att vi nu lever i en tid av förnyelse, även om detta i ett inledande skede också medför kaos. För förnyelse krävs ett fritt tänkande och mod att förklara och bekämpa orättfärdigheter hur djupt rotade i historien de än må vara.

Detta – att begära att bakgrunden till Gamla testamentets svarta syn på kvinnan förklaras – är verkligen ett mycket litet steg mot den jämställdhet och rättvisa, som vi väl alla vill se som en del i ett framtida lyckligare samhälle, en högre civilisation. Därför kan också alla ni som snart samlas för votering utan att tveka rösta ja över alla partigränser, efter fri vilja och känsla, till vår sexpartimotion – om ni är fria nog, om ni sätter jämställdhe-

ten högt, om ni tror på att framtidens samhälle kan formas bara i ett gott samarbete mellan man och kvinna.

Fru talman!

Sanningen skall göra dig fri
men först gör den dig galen.

Detta säger jag eder utan huvud
ty – som det står i Pauli brev till efesierna 5:23 –
”mannen är kvinnans huvud”
och jag haver ingen man.

Nu har vi varit galna länge nog; därför yrkar jag bifall till reservationen i kulturutskottets betänkande 13.

Anf. 61 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Som evigt takdropp en regnig dag, så är en gnatig hustru. En driftig hustru är sin mans krona, en dålig är som röta i hans ben.

Så lyder ett par verser ur den nya översättningen av Ordspråksboken som kommer att publiceras 1991, i den fjärde av bibelkommissionens volymer med gammaltestamentliga böcker.

En grupp kvinnor hävdar nu att sådana bibelställen, om de över huvud taget skall få tryckas, måste förses med giftstämpel i ett förord till den svenska bibel som skall vara färdig mot slutet av 1990-talet.

Vad skulle då stå i ett sådant förord? ”Obs! Denna syn på kvinnan formulerades för ett par tusen år sedan och att hysa sådana åsikter i dag är vid vite förbjudet.”

Behövs det verkligen? Eller tvärtom. Tjänar det någonting till?

Att dagens manssamhälle har en del av sina rötter i gammaltestamentliga förhållanden finns det goda skäl att uppmärksamma. Att feminister vill ställa kyrkan mot väggen ifråga om kvinnoyn är också begripligt, i den mån de är kyrkligt engagerade. Vad som däremot övergår mitt förstånd är varför kvinnor driver förföljelsekampanj mot arbetet med den nya bibelöversättningen.

Ursprungligen gick kampanjen ut på att påverka ordalydelseerna. I Nya testamentet kunde det t. ex. gälla att ersätta termen ”Guds söner” med ”Guds barn”. Det stora landet i väster, som givetvis är föregångsland också i detta sammanhang, har avancerade exempel på dylikt: Feministbiblar som utesluter anstötliga partier och även versioner som konsekvent omtalar Gud som ”hon”.

Visst, så kan man ju göra. Men den statliga svenska bibelkommissionens uppgift kan inte vara något åt det hållet över huvud taget: Den är att översätta grundtexten och ingenting annat.

Det ledsamma och besynnerliga är att dessa feminister läser Bibeln som de värsta fundamentalister. De begär att hitta Sanningen, sanningen med stort S, i den – en evig och för alla tider giltig sanning. Då är det klart att man blir upprörd om där står saker som man tycker är fel. Det som ligger närmast till hands är väl då emellertid inte att ändra översättningen, utan att ändra bibelsynen?

Fru talman! Det jag hittills har anfört är i sin helhet hämtat ur en artikel i Dagens Nyheter av författaren Gun-Britt Sundström, som är medlem av

bibelkommissionen. Hon har bättre än någon annan kunnat sammanfatta vad kulturutskottets majoritet har att anföra med anledning av den motion som sex av kammarens ledamöter väckt.

Utskottet avstyrker mycket bestämt motionen. Den är illa genomtänkt.

För det första föreslås där ett ingrepp i direktiven till den statliga bibelkommissionen, som består av parlamentariker, vetenskapsmän och företrädare för trossamfund. Ett sådant ingrepp är helt omotiverat.

För det andra bygger motionen på ett i grunden ohistoriskt betraktelsesätt. Riksdagen har ingen anledning att förändra historiska texter eller varna för dem, vare sig det gäller utgivning av Bibeln, Koranen, Iliaden eller Divina Commedia.

För det tredje föreslår motionärerna som författare till ett tänkt förord till Gamla testamentet en professor, som i tingsrätten i Stockholm helt nyligen vittnade till förmån för Radio Islam och som gjort sig beryktad för att förneka äktheten i Anne Franks dagbok och ifrågasätta judeutrotningarna under andra världskriget. Han bedöms ha särskilda förutsättningar att tolka den heliga skrift, som är gemensam för judendomen och kristendomen.

Fru talman! Vid behandlingen av den här motionen har jag osökt crinrat mig en uppsats av en annan riksdagsledamot, nämligen Kerstin Anér. Uppsatsen bär titeln "En stark kvinna" och ingår i boken "Guds ord i tiden". Den handlar om kvinnosynen i Bibeln och är ett ytterst stimulerande bibelstudium kring kvinnor och kvinnoroller. Kerstin Anér, som är litteraturhistoriker men också en framgångsrik lekmannateolog, förmedlar en intensiv upplevelse av hur levande och aktuell Bibeln är, eller i varje fall kan vara, om den läses rätt. För henne är Bibeln inte en bok som behöver förses med beskäftiga varningsetiketter eller naiva förord utan en bok som är så levande och aktuell att den bränns.

Fru talman! Jag yrkar avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 62 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Fru talman! Jag skall inte bli långdragen, eftersom tiden lider mot kvälls.

Det finns verkligen svartare bilder av kvinnan än den som Jan-Erik Wikström tog fram. Det är absolut inte någon förföljelsekampanj. Jag hoppas att det framgick med allsköns tydlighet av mitt anförande att vi ser det som en ytterst liten hjälp i jämställdhetens namn att vi får den bakgrunden. Den behöver icke vara en beskäftig varningstext. Det har vi aldrig begärt.

När det gäller att vi skulle ändra bibelsynen vill jag säga att det är självklart att för den som är van vid textanalyser och har läst en hel del religionshistoria är det inte alls svårt. Jag möter dock ganska ofta – eller i alla fall då och då – på allmänna kommunikationsmedel människor som vill övertyga mig om att Bibelns ord är de enda rätta. De gör det med en sådan naivitet att man förstår hur väldigt starkt intryck Bibelns ord har på människor som det enda sanna och rätta. För dem skulle det vara en otrolig hjälp att få den här bakgrunden till bibeltexten.

Jan-Erik Wikström tog upp en författare som har föreslagits. Det har dock inte bara föreslagits en författare, utan två. Författarnamnen är med i motio-

nen som exempel. Man behöver inte alls hänga upp sig på dem, de var bara ett förslag. Tack.

Anf. 63 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Jag ser en förtjänst med den här motionen. Den har nämligen lett till att både en del av riksdagens ledamöter och andra har fått anledning att på nytt ta fram Bibeln.

Jag tror dock fortfarande att Guds oförfälskade ord klarar sig ganska bra utan vare sig kommentarer eller förord av den typ som motionen har förordat.

Anf. 64 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Fru talman! Jag tror också att Guds ord klarar sig alldeles utmärkt, men hur kvinnorna klarar sig med dessa Guds ord som är så svarta vet jag inte.

Anf. 65 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Den heliga skrift är för miljoner människor runt om i världen den viktigaste bok de äger. De läser den som en andaktsbok och de hämtar tröst och förlåtelse, glädje och hopp ur denna rika bok. För oss som kristna är naturligtvis Nya testamentet med evangelierna och Pauli brev viktigast, där formuleras kristendomen och där redovisas Jesu liv och gärningar.

Gamla testamentet ger det för all kristen läsning nödvändiga perspektivet med dess skapelseberättelse, dess skildring av Israels framväxt och dess profetior. Det är som helhet Bibeln är den heliga skrift.

Några ord till Kaj Nilsson och Anna Horn af Rantzien, det viktigaste som jag har att säga: Kristi evangelium, så som vi har det formulerat i Nya Evangeliet, har den gamla judiska världen som bakgrund och relief, och det är gentemot den och vissa företeelser i den som kristendomens kärleksbudskap är riktad.

Därmed, fru talman, har jag sagt att detta är mitt svar på den i motionen om Gamla testamentets kvinnosyn ställda frågan.

Våra kyrkobiblar, Gustav Vasas bibel, Karl XII:s bibel och 1917 års bibelutgåva, är resultat av årtiondens översättningsarbete, och de är alla utförligt och intressant språkligt och teologiskt kommenterade. I anslutning till bibeltexter och ord finns kommentarer som avser att förklara och i sitt rätta sammanhang sätta in texten.

Det översättningsarbete som nu genomförs, med först Nya och nu Gamla testamentet jämte apokryferna, bedrivs i samma anda. Som utskottet konstaterar i sin till motionen starkt avvisande skrivning ingår i bibelkommissionens arbete att svara för en översättning med därtill fogade kommentarer.

I motionen om kvinnosynen i Gamla testamentet önskas att riksdagen ger bibelkommissionen tilläggsdirektiv för att få kvinnosynen i Gamla testamentet särskilt kommenterad.

Utskottet avvisar – självfallet och nödvändigt som jag ser det – detta motionskrav och skriver att det är helt uteslutet att ett arbete som inleddes med 1951 års kyrkomötesbeslut och nu pågått i över 15 år, skulle ges annorlunda inriktning, så mycket mer, vilket utskottet framhållit, som det är ett ytterst snävt och ensidigt perspektiv som motionärerna anlägger.

Det forntida judiska samhällets syn på människa och natur, på föräldrar och relationen föräldrar – barn, på herre och tjänare är liksom dess syn på t.ex. kvinnor, annorlunda än 1990-talets svenska.

De till texten och översättningen nödvändiga kommentarer som alla bibelutgåvor utrustats med skall naturligtvis formas av bibelkommissionen och dess teologiska och språkliga expertis och inte – jag säger det med stort eftertryck – styras eller vinklas av Sveriges riksdag.

Som utskottet framhåller skulle en sådan styrning innebära att den vetenskapliga integriteten i bibelkommissionens arbete inte skulle komma att respekteras.

Jag är själv ledamot i Svenska bibelsällskapets styrelse och har nära och intresserat följt arbetet med de olika nyöversättningarna, och jag ser fram emot en situation, i slutet på 1990-talet, då kyrkomötet kan komma att förordna en ny svensk kyrkobibel, vars utgångspunkt främst är det översättningsarbete som bibelkommissionen bedrivit.

Med stort eftertryck, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets skrivning beträffande motionen om kvinnosynen i Gamla testamentet.

Så till något helt annat: Några ord om behovet av restaureringen av Varnhems klosterkyrka – denna fråga behandlas också i betänkandet. Jag hoppas att riksdagens ledamöter har besökt denna riksklenod som bättre än de flesta kyrkliga byggnader i vårt land för oss samman med både medeltidens katolska kyrkoliv och klosterväsen och det gamla svenska samhällets stormän.

Sten Svensson har i en genomarbetad och mycket insiktsfull motion redovisat problemen kring den pågående restaureringen. Riksdagen står, genom de budgetbeslut vid tidigare fattat, för 80 % av de beräknade kostnaderna. Det är bra och ansvarsfullt. Varnhems församling har dock utomordentligt svårt att finansiera de resterande 20 procenten. Motionens syfte är att framhålla denna svårighet och efterlysa långsiktiga lösningar.

I ett särskilt yttrande har jag för egen del konstaterat att det gäller att finna en principlösning som garanterar att restaureringen kan fortsätta och slutföras.

Fru talman! Med detta yrkar jag på alla punkter bifall till utskottets hemställan.

Anf. 66 ELISABETH PERSSON (vpk):

Fru talman! Det hör till saken att Jan-Erik Wikström liksom jag själv har läst Gun-Britt Sundströms inlägg i DN förra året. Precis som han har jag funnit hennes formuleringar utmärkta och knyckt en del av dem. Därför har vi identiskt lika inledningar i våra anföranden i dag. Citaten ur Ordspråksboken är så bra att de tål att upprepas.

”Som evigt takdropp en regnig dag, så är en gnatig hustru. En driftig hustru är sin mans krona, en dålig är som röta i hans ben.”

Skall det få stå så?

Borde det inte i en kommentar markeras att detta är ett uttryck för en föräldrad kvinnosyn och inte relevant för dagens förhållande mellan man och hustru?

Det har föreslagits att den nyöversättning av Gamla testamentet som är

under utarbetande skall kompletteras av kommentarer eller ett förord som avslöjar den kvinnosyn som är förhållande i Bibeln.

Även om jag är övertygad om att det här förslaget är ställt i all kvinnovälmening och avsett att vara ett uttryck för en feministisk inställning i kvinnokampen tycker jag inte att det är ett bra förslag.

Gamla testamentet såväl som Nya testamentet är s.k. kanoniserade skrifter. Det finns risk för att kommentarer, av vilka slag de än må vara, också kanoniserats eller åtminstone uppfattas som om de vore det. Men eftersom kvinnoforskningen i allmänhet och den religionsvetenskapliga kvinnoforskningen i synnerhet hela tiden utvecklas kan det, tvärt emot avsikten, efter en tid få konserverande effekter att ha kommentarer eller förord, eller vad det nu än må vara, i anslutning till själva bibeltexten.

Kvinnovetenskap eller jämställdhetsforskning eller kvinnoforskning är ju lika litet som annan forskning eller vetenskap ideologilös.

Som marxistisk feminist har jag vissa utgångspunkter och värderingar också visavi vad som är relevant kvinnovetenskap och användbara kunskaper. Man kan säga att jag utgår från en viss analysmetod när jag vill beskriva exempelvis kvinnoförtrycket. Troligen har Lola Björkquist och Anna Horn af Rantzen andra utgångspunkter, andra analysmetoder och därmed också andra åsikter om exempelvis patriarkatet än vad jag har.

Med detta vill jag bara visa att även om vi kan bli överens om att kvinnosynen i Gamla testamentet fortfarande ställer till en massa elände eftersom det av många alltjämt betraktas som helig skrift och därmed "sann", tror jag det skulle bli väldigt svårt att skriva ett förord eller kommentarer som skulle tillfredsställa oss alla tre.

Jag kan väl förstå den entusiasm som exempelvis Birgitta Onsell's publikationer väcker. Det är hon som ligger bakom förslaget om en kommentar. Det är roligt och ger en hisnande känsla att ta del av hur hon sågar patriarkatet i Gamla testamentet jäms med fotknölnarna.

Naturligtvis är det alldeles särskilt spännande om man nyligen har blivit medveten om kvinnoförtrycket och inte heller haft möjlighet att ta del av vare sig den tidigare kvinnoforskningen från 70- och 80-talen eller den religionsvetenskapliga kvinnoforskning som faktiskt börjat spira de senaste tio åren.

Fru talman! Men jag tror att det finns bättre sätt att närma sig Gamla testamentets skrifter än att gå via förklarande kommentarer. Ett vore ju att fundera över den egna bibelsynen och inte fortsätta att läsa Bibeln som de värsta fundamentalister som begär att hitta Sanningen i den – en evig och för alla tider giltig sanning.

Gamla testamentet speglar inte bara det gamla patriarkatets kvinnoförtryck som det tog sig uttryck för 2000–3000 år sedan. Böckerna beskriver också produktionsförhållanden, olika gudssyner, människors vardagsliv och mycket, mycket mer. Rätt använda är böckerna i såväl Gamla testamentet som Nya testamentet utmärkta läroböcker, men för att travestera Thorild kan man säga att skrifterna skall bedömas utifrån sin speciella art och framför allt sin tid.

Och för att kunna göra det måste vi ha kunskap och analysmetoder, vi

måste ha intresse av att blottlägga kvinnoförtrycket och vi måste ha instrument för att känna igen patriarkatets förtryck inte bara i Bibeln utan i all litteratur, i all konst, i alla samhällen – också i vårt eget.

Vill man hitta förskräckliga uppfattningar om kvinnor, uttalade av bemärkta män, är det dess värre inte svårt att hitta exempel från vare sig litteraturen, konsten eller historien. Det finns åtskilliga skrifter som i så fall borde behäftas med kommentarer, förord eller rent av dödskallemärken – Aristoteles, Platon, Paulus, medeltidens höviska riddardiktning, kyrkofäderna, Luther. Ja, just det – hela gänget handlar det om!

Det är naturligtvis bättre att ha kunskaper och analysmetoder som kan användas på all litteratur, historia och konst, och inte minst på vårt eget samhälle och vårt eget kvinnoförtryck i dag. Vi måste helt enkelt lära oss att utgå från ett kvinnoperspektiv i stället för ett mansperspektiv.

Vi måste ta på oss feministiska glasögon och lära oss att se! Vi kan utgå från våra egna erfarenheter och lära oss av andra. Vi kan stödja den kvinnoforskning som fortfarande motarbetas med olika metoder av det etablerade manssamhället.

Vi kan se till att det finns bra läroböcker som inte fortsätter att osynliggöra kvinnor och som inte enbart ger uttryck för manliga värderingar.

Vi skall ta upp kvinnokampen i vår egen vardag, i vårt eget parti, i vårt eget samhälle. Vi skall skaffa oss makt inte bara i familjen utan i hela samhället.

Detta är nödvändigt. För det är ju faktiskt så att det patriarkaliska förtrycket fortfarande osynliggör kvinnorna, tilldelar oss en underordnad betydelse, bedömer oss som avvikande – mannen är normen, kvinnan avviker från normen – eller helt enkelt betraktar kvinnor som objekt för mannen.

Men när vi ger oss in i den kampen, då – det kan jag försäkra er – kommer vi att upplevas som precis så grälsjuka och besvärliga som exempelvis kvinnorna i Syraks bok:

”Som en sandig backe för en åldrings fötter är en grälsjuk kvinna för en stillsam man.”

”Inget huvud är farligare än ormens och ingen vrede är värre än kvinnans.”

”Från kläder kryper det ut mal och från en kvinna kvinnlig ondska.”

Fru talman! Det är en angelägen uppgift för oss att kritiskt granska vår egen litteratur, allt från läroböcker till kiosklitteratur – och protestera, och kommentera!

Utifrån ett kvinnoperspektiv bör vi granska arbetslivets organisation, samhällsekonomin, maktförhållandena i familjen och samhället – och förändra dem! Det är kanske t.o.m. dags att införa ett nytt ämne i skolan. För enkelhetens skull kan vi kalla det för jämställdhet!

Men innan vi är där kan vi kanske vara överens om att man redan i koltåldern måste uppmärksammas på att det existerar ett kvinnoförtryck och att man måste lära sig att blottlägga det överallt där det finns – inte bara Gamla testamentet – för att slutligen medverka till att det upphör.

Fru talman, systrar i kammaren! Droppar kan urholka stenen. Låt oss fortsätta att vara som ett evigt takdrop en regnig dag, fortsätta att vara gna-

tiga tills vi nått vårt mål: en värld utan kvinnoförtryck, en rättvis och jämlik värld. Låt oss bli en frätande röta i patriarkatets ben!

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 67 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Fru talman! Jag undrar om inte Elisabeth Persson skulle bli en alldeles utmärkt kommentarskrivare. Kommentaren skrivs ändå, och varför inte anlägga den här aspekten – en åtminstone mänsklig aspekt. Vi behöver ju inte gå så långt att det blir en rent kvinnlig aspekt, utan det borde vara en mänsklig aspekt. Då skulle vi få bort mycket av eländet.

Många andra böcker, säger Elisabeth Persson, är värre eller lika hemska som de värsta citaten i Bibeln. Men de har ju inte den stämpeln på sig att det skall vara den stora sanningen, den sanna boken över alla andra böcker. Vi har sju år kvar för bibelöversättningen. Det kanske räcker för den här lilla kommentaren som vi begär.

Anf. 68 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Fru talman! Jag kan hålla med om mycket av det som Elisabeth Persson sade. Jag vill hävda att vårt förslag i den här motionen är sex droppar som i alla fall kan hjälpa till att urholka stenen. Och jag blir alltmer övertygad om att vi har väckt en viktig motion. Att den dessutom skulle råka behandlas den 8 mars, på den internationella kvinnodagen, är en händelse som ser ut som en tanke.

För oss liberaler har denna dag varit extra högtidlig. Vi har tack vare talmannen blivit påmind om Kerstin Hesselgren, den första kvinnan som kom in i riksdagen, sedan även kvinnorna ansetts kapabla att rösta och vara valbara. Ingen vill väl nu förvägra oss den rätten. Men vägen dit kantades av diskussioner i årtal om lämpligheten. Alla upptänkliga hinder hade lagts ut. Varför? Hur hade det kunnat bli så? Var det en kollektiv effektiv hjärntvätt som förhindrade både män och kvinnor att se och tänka klart den gången? Det tål att fundera på i dagens ljus.

Varför har då vi sex kvinnor väckt en motion som begär att bibelkommissionen i en kommentar, eller uppsats, skall ge en historisk bakgrund till Gamla testamentets allför mörka kvinnosyn? Jo, därför att i vår kultur är alltjämt Bibeln en auktoritet och ett rättesnöre som direkt eller indirekt präglar samhällslivet. Mycket har ju förändrats sedan de ursprungliga texterna till Bibeln skrevs. De äldsta är från år 900 f.Kr. Men synen på kvinnorna, som Bibeln har präntat in i vårt undermedvetna, har varit svår att ändra på.

För kyrkan och bibelkommissionen borde det, tycker jag, vara en självklarhet att på alla sätt medverka till att kvinnorna får upprättelse. Ett litet led skulle då vara att man på några sidor i kommentardelen i den nya bibelöversättningen gav en historisk bakgrund till Gamla testamentets kvinnosyn. Det är mycket viktigt att detta finns inom Bibelns pärmar, för att det skall tas på allvar. Att tillföra detta skulle inte heller nämnvärt försena utgivningen. Själva översättningen beräknas ju ta ca 22 år och vara klar 1997.

Tyvärn har företrädare för bibelkommissionen och dess översättare Gun-Britt Sundström förklarat att det inte finns någon anledning att ägna kvinno-

synen speciell uppmärksamhet. I det läget har vi valt att ta upp frågan i en sexpartimotion till riksdagen.

Läser man kulturutskottets betänkanden välvilligt, kan man tolka det så att kommissionen kommer att gå oss till mötes, men det sägs inte uttryckligt. Därför kommer jag att stödja miljöpartiets reservation, som föreslår att det ges ett tilläggsdirektiv.

Översättningen bekostas med statliga medel. I direktiven till bibelkommissionen påpekas att det inte kan anses vara enbart en inomkyrklig angelägenhet. Från allmänskulturella utgångspunkter har staten ett intresse av att det finns en användbar bibelöversättning. Staten bekostar, och riksdagen har tidigare givit direktiven – och där säger man att det skall vara en tillförlitlig och tidsenlig version.

Just detta faktum att vi motionerat i riksdagen har ifrågasatts. Vi skulle i stället använda oss av den fria debatten. Men det blir ju inte mycket till fri debatt, när metoden från berörda hittills har varit att tuga ihjäl dem som yttar sig.

Eller också gör man som i en dagstidning. I en ledarartikel utan namn gick man ut hårt och angrep speciellt mig, eftersom jag är liberal, för att jag har skrivit på motionen. Sedan väntade man i två och en halv vecka med att ta in ett genmäle. Först den dag då betänkandet skulle justeras i utskottet kom detta genmäle in. I en kommentar från ledarsidan säger man: Delta i stället i debatten! Men då hade ju människor hunnit glömma vad som stod i den första artikeln.

Ett annat vanligt sätt att bemöta kvinnor prövades i Östergötland. Där beskrevs vi som sex damer som skrivit en töntig motion och ägnade oss åt fjollerier och dårfinkerier. Vi var dessutom beskäftiga.

Men att det förs en infekterad debatt i skumrasket är helt klart. Motionen har lett till att jag anonymt uppmanats att studera Nietzsche, den tyske filosofen.

Jag fick ett utdrag ur boken om Zarathustra. Där uppmanas män att ta med sig piskan då de går till kvinnor.

I ett annat brev, som var undertecknat, får jag ta del av en berättelse om vilka helvetiska kval som drabbar dem som hamnar i dödsriket. Det välkända bibelcitatet från Kor. 11:3 om att mannen är kvinnans huvud medföljde, liksom citatet i 1 Mos. 3:16 att han, dvs. mannen, skall råda över dig. Nu kan man uppfatta detta som att det är en och annan som har sådant för sig. Men under ytan finns det väldigt mycket av detta.

Alla känner också till hur svårt en del kvinnliga präster har det, trots att det har gått 32 år sedan man tillät kvinnor att bli präster. Det är tyvärr även unga manliga präster som motarbetar sina kvinnliga kollegor. En ung präst uttryckte sig på följande sätt sedan drygt hälften av de 50 kvinnliga prästerna i Linköping stift hade vänt sig till biskopen förra sommaren. Han sade att han var för en öppen debatt, men att han hoppades att diskussionen inom kyrkan världen över skall leda fram till att man hittar så starka bevis för att kvinnliga präster är mot Guds vilja att denna åsikt kommer att bejakas. Och i ett sådant läge skulle kvinnorna självmant avstå från att vara präster.

Författarinnan Birgitta Onsell är en luttrad person vid det här laget. Hon

är en varm kristen. Oförtrutet har hon försökt föra fram att en av anledningarna till Gamla testamentets kvinno- och kvinnosyn skulle kunna vara att det patriarkala samhället uppstod sedan man i ett religionsskifte störtat och tillintetgjort en förutvarande gudinnerreligion. Sedan dess har allt som kvinnor står för nedvärderats, t.o.m. födandet. I Bibeln är det männen som föder söner, och stamträden för dem är pedantiskt beskrivna, medan kvinnorna bara finns där plötsligt då de av någon anledning behövs. Gamla testamentet skrevs av män för män. Andra har här i dag beskrivit hur Bibeln genom århundradena använts mot kvinnor och mot andra, t.ex. Galilei.

De förhållandevis få positiva kvinnobilder som dock finns i Bibeln lyfts inte heller fram. Så sent som 1983 infördes i gudstjänstordningen ca 180 gammaltestamentliga läsningstexter. Det har sagts mig att endast två kvinnonamn finns nämnda, Hanna och Rakel. Varför bara dessa två? De som inte vill lyssna på oss brukar just peka på att Bibeln visst innehåller bra kvinnobilder. Men varför får de då inte träda fram? Förmedlas dessa positiva kvinnobilder ordentligt till våra konfirmander?

Birgitta Onsells och andras arbete bemöts på samma sätt som jag beskrivit förut – med tystnad eller förlöjliganden. Kyrkan vill ogärna göra någon historisk tillbakablick, som skulle kunna förklara mycket av de kvarvarande fördomar och attityder mot kvinnor som genomsyrar hela vårt samhälle. Därför tiger man. Därför kämpar alltså många kvinnliga präster för att få verka på samma villkor som sina manliga kolleger. Därför missbrukas Bibeln för att skrämna kvinnor till lydnad. Och det är just därför som vår motion är viktig. Därför yrkar jag bifall till miljöpartiets reservation.

Anf. 69 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Nu byter vi ämne för en stund. Jag antar nämligen att Kent Lundgren tänker återkomma till det som debatten gäller.

Jag skall kortfattat bara kommentera behandlingen av motionen Kr417, som handlar om statsbidrag till andra trossamfund än svenska kyrkan. Vi motionärer har funnit det ganska anmärkningsvärt att dessa statsbidrag har fått en så dålig utveckling under 80-talet. Det s.k. verksamhetsbidraget har minskat med 50 % realt sett sedan slutet av 70-talet. Om vi jämför detta med övriga folkrörelseanslag finner vi att de fria trossamfunden missgynnats mycket kraftigt. Lokalbidragen, som också utgör ett stöd till nybyggnation, har minskat lika mycket realt sett under samma tid. Av dessa lokalbidrag ingår särskilda handikappanpassningsbidrag som också är mycket illa åtgångna.

Ovanpå detta kan vi vänta oss försämringar som följd av skatteuppgörelsen. Den medför ökade momskostnader som de fria trossamfunden inte utan vidare kan kompensera sig för genom ökade intäkter. De har inte några minskade skatter att kompensera den ökade momsen med.

Vi motionärer har hemställt om en skyndsam översyn av det här statliga stödet. Vi kan konstatera att utskottets svar är mycket glädjande. Det är inte en skyndsam översyn utskottet begär utan det är i stället en direkt uppmaning till regeringen att i nästa budget vidta åtgärder. Det innebär alltså en tillstyrkan av motionen, vilket vi motionärer naturligtvis är tacksamma för.

Det finns en formulering i utskottets tillstyrkan om att det är fråga om en

real uppräknig av verksamhets- resp. lokalbidraget. Och det skulle kunna tolkas som att denna uppräknig bara skulle inrymma en inflationsuppräknig, att man följer med inflationen. Och det är vi motionärer inte nöjda med, utan vi förväntar oss att det sker en markerad uppräknig av dessa båda anslag, så att det klart överstiger inflationen, vilket innebär att man under några år framöver kan hämta in det förlorade realvärdet som dessa två bidrag har varit utsatta för. Vi utgår från att regeringen kommer att tolka utskottets skrivning på det sättet.

Anf. 70 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Här är texten given. Den kan tolkas på olika sätt, men jag skulle vilja ansluta mig till den tolkning som Berndt Ekholm har gjort. Och jag tror mig veta att det var det som var utskottets avsikt när vi i utskottet enade oss om denna formulering.

Anf. 71 KENT LUNDGREN (mp):

Fru talman! I begynnelsen var det inte min avsikt att lägga mig i denna debatt, utan jag förlitade mig på att klokskapen och mognaden hos kulturutskottets medlemmar skulle borga för att utskottet insåg det värdefulla i att kommentera – eller i särskild uppsats redovisa – den historiska kvinnosynen på ett objektivt sätt, när man nu gör en nyöversättning av Gamla testamentet.

Eftersom de bibliska skrifterna alltid berört medborgarnas innersta känslor så intensivt, är det nödvändigt att – med en sådan förklaring – balansera den mörka kvinnobild som Gamla testamentet ger, så att inte en fortsatt nedvärdering skall kunna ske utifrån religionens äldsta aspekter.

När jag nu ser resultatet av utskottets arbete blir jag dock mycket förskräckt och undrar vilka "mörka krafter" som är i verksamhet. Ty av utskottets åtta kvinnor och nio män är det endast en enskild man som inser vad vi håller på att ställa till med och därför reserverar sig, detta trots att motionen ursprungligen är undertecknad av sex kvinnor som representerar vart och ett av riksdagens partier.

Vad är på gång? Börjar modet svikta även hos kvinnorna själva? Är vi på väg tillbaka till den medeltid som förtryckte människorna för att hävda religionens rätt till tolkningsmonopol av världsbilden?

Är det partipiskorna som börjar vina, av rädsla för att stöta sig med de fundamentalistiska krafterna, eller är det påtryckningar från de mest extrema delarna av rörelser som inte borde kalla sig kristna? Religiositetens medlemmar är talrika och representerar många röster. I så fall är detta synnerligen intressant, eftersom det ju här endast handlar om att lägga till "en objektivt förklarande text" i en nyöversättning av Gamla testamentet som man arbetar med sedan ett antal år.

Det krävs således inte någon förändring av arbetets art eller av översättningens innehåll. I så fall kunde jag ha förstått om en reaktion hade uppstått. I stället gäller det ett separat stycke text om kvinnans roll i gammalbibliskt perspektiv som skall bifogas. Det kostar således inte ens några pengar att tala om.

Jesus själv har ju förklarat att Gamla testamentets skrifter var "hans bibel" och att han var styrd att uppfylla dess profetior. Men Jesus var också den som definitivt avslutade Gamla testamentets hämndprinciper om öga för öga och tand för tand som dessa skrifter står för. I stället införde Jesus kärleksprincipens och tjänandets religion om att allt vad I viljen att människor skola göra Eder, skolen I ock göra dem.

De krafter som sätter sig emot att detta förklaringslägg om kvinnans ställning tillfogas till översättningen lever således kvar i en gammal era, trots att de kallar sig för kristna. Detta är ganska otroligt i ett samhälle som kallar sig upplyst, jämlikt och rättvist, och det tyder på att en oerhört stor rädsla alltså är styrande på denna jord, en rädsla för förändring, förbättring och sanningsavslöjande utveckling som ger en förklaring till de trauman, den destruktivitet, den självmordsfrekvens, den egoism och den degenerering av det medmänskliga och humanistiska i dagens samhällsmönster och i dessa individers uppträdande.

Fru talman! En annan sak som slår mig, när vi talar om kvinnans roll i samhället, är att vi i riksdagen har lagt större delen av jämställdhetsfrågorna i arbetsmarknadsutskottet. Varför degraderar och begränsar vi jämställdheten till arbetslivet, när det i stället är fråga om en grundlagsmässig suveränitetsförklaring av de kvinnliga livsvärdena? Ekonomisk status och standard är ju bara *en* aspekt av hela det komplex som den kvinnliga organismen utgör.

Jag vill dessutom i detta sammanhang dessutom påstå följande: Många människor – inte minst politiker – påstår att vi just nu beskådar planekonomins sammanbrott. Jag hävdar att detta är en felaktig slutsats. Vad vi i stället beskådar för närvarande är den diktatoriska planekonomins sammanbrott.

Jag anser också att vi ganska snart kommer att se den heligförklarade marknadsekonomins kollaps, eftersom en concertillväxt av denna typ alltid dödar såväl världsorganismen som sig själv, om man inte upptäcker och oskadliggör svulsterna i tid.

Vad återstår då?

Jo, en ekologisk ekonomi, som baseras på naturens egen planekonomiska resurshushållning. Och har jag rätt i dessa mina antaganden, så kommer vi dessutom att beskåda den hierarkiska samhällsstrukturens sammanbrott inom en snar framtid, eftersom den inte fungerar i en ekologisk planekonomi. Ty i en sådan ekonomi fungerar endast mänskliga nätverk, personligt ansvarstagande och lagom-är-bäst-insiktens guldfisk som simmar i det nära perspektivets livgivande vatten.

Det går inte att styra en ekologisk hushållsekonomi uppifrån – dvs. i en hierarkisk struktur – eftersom man i så fall måste skapa en gigantisk kontrollapparat, såsom i de östeuropeiska kommunistländerna.

Det är endast via ett underliggande nätverk av medvetna individer med stark och jordnära känsla för såväl artens – dvs. barnens – överlevnad som för resurshushållning, återbruk och återvinning som en sådan ekonomi kan fungera.

Mina kära manliga kamrater i denna kammare! Det är den kvinnliga halvan av mänskligheten som kan, förstår, vill och inser nödvändigheten av en nätverksdriven ekologisk planhushållning!

Varje försök till nedvärdering av kvinnan och hennes livsroll hotar därför själva grundvalarna för livets existens. Och varje underlåtenhet att uppvärdera kvinnans unika förmågor är lika förödande för vår gemensamma framtid. Det är därför denna reservation om att en objektiv historik om kvinnans nedtryckta roll i patriarkatet är så viktig att få in i nyöversättningen av det Gamla testamentet.

Den kvinna i denna kammare som går emot reservationen låter resterna av detta forntida och föråldrade synsätt tvinga igenom en fortsatt förnedring av sina egna döttrar. De män som – av rädsla för sin egen rolls sammanbrott och de egna revirens fortbestånd – röstar emot denna reservation slår undan benen för den ekologiska ekonomin och därmed också för sina söners framtida överlevnad.

Till sist, fru talman! Vad händer med de individer som låter sig partipiskas till underdånighet – på bästa inkvisitionsmanér – och röstar emot sin egen övertygelse eller röstar för sitt eget köns nedvärdering? Kan man fungera med ett sådant samvete?

Och om jag minns rätt, så är det i Matteusevangeliets 16:e kapitel som Jesus frågar sina lärjungar: "Vem säger människorna att jag är?" Dessa svarar: "En del säger att Du är profeten Elia, andra Jeremia och åter andra Johannes Döparen."

Det finns människor som tolkar detta som att reinkarnationen existerar även i kristendomen. Om de har rätt, så innebär ett "nej" till den aktuella reservationen att vi avsäger oss vår egen framtid, eftersom det är mannens bejakande av det kvinnliga inom sig samt kvinnans självaktning och samhällsliga upprättelse som är garantin för vår planets och vår egen överlevnad.

Därför är det livsviktigt att rensa upp bland de gamla fördomar som fortfarande är en diskrimineringsorsak gentemot Evas döttrar. Därför måste vi sätta in uråldriga religiösa skrifter i rätt perspektiv, utan att för den skull förvanska dessa klenoder. Jag kan inte inbilla mig att den milde, förlåtande Gud som Jesus förmedlar till oss avsåg att diskriminera 50 % av jordens befolkning.

Fru talman! Adams söner har ingenting att frukta från Evas döttrar, tvärtom! Jag yrkar därför bifall till reservationen gällande mom. 7 i detta betänkande.

Anf. 72 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Kent Lundgren ansåg att det var lätt att skriva "en objektiv förklarande text" till kvinnosynen i Gamla testamentet. På det har Elisabeth Persson replikerat i förväg, och jag kan ansluta mig till det.

Kent Lundgren undrade också vilka mörka krafter i utskottet som stod bakom denna text. Svaret på det är: Ingrid Sundberg, Maja Bäckström, Berit Oscarsson, Jan-Erik Wikström, Jan Hyttring, Anders Nilsson, Lars Ahlmark, Sylvia Pettersson, Erkki Tammenoksa, Leo Persson, Margareta Fogelberg, Stina Gustavsson, Alexander Chrisopoulos, Ingegerd Sahlström, Ulla Berg och Göran Åstrand.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 8 §.)

8 § Beslut

Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU9 och kulturutskottets betänkande 1989/90:KrU13.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU9

Mom. 2 (jämställdhetsåtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Börje Hörnlund och Kersti Johansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU13

Mom. 1–6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7 (Gamla testamentets kvinnosyn)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 22 för reservationen av Kaj Nilsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ylva Annerstedt (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

9 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU12 Anslag till medlemskap i Unesco (prop. 1989/90:100 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Meddelande om en särskild debatt om den ekonomiska politiken

Anf. 73 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att torsdagen den 15 mars kl. 12.00 anordnas en särskild debatt om den ekonomiska politiken. I debatten deltar en företrädare för varje partigrupp och finansminister Allan Larsson.

11 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1989/90:70 om våldsskildringar i rörliga bilder 1989/90:Kr5 av Ingrid Sundberg m.fl. (m)

1989/90:Kr6 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:Kr7 av Elver Jonsson m.fl. (fp)
1989/90:Kr8 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp)
1989/90:Kr9 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Maria Leissner (båda fp)
1989/90:Kr10 av Maj Britt Theorin m.fl. (s)
1989/90:Kr11 av Birthe Sörestedt m.fl. (s)
1989/90:Kr12 av Jan Hyttring m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:71 om några processrättsliga frågor
1989/90:Ju20 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:Ju21 av Ingbritt Irhammar m.fl. (c)
1989/90:Ju22 av Britta Bjelle m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1989/90:74 om ny taxeringslag m.m.
1989/90:Sk44 av Allan Ekström (m)
1989/90:Sk45 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1989/90:Sk46 av Kjell Johansson m.fl. (fp)
1989/90:Sk47 av Görel Thurdin m.fl. (c)
1989/90:Sk48 av Ylva Annerstedt (fp)

12 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 8 mars

1989/90:139 av *Guðrun Schyman* (vpk) till statsrådet Anita Gradin om EG och kommunerna:

Oro och brist på kunskap inför den pågående EG-anpassningen är stor bland Sveriges kommunalråd. Det visar en undersökning gjord av Lokalradions Reportagebyrå.

Av drygt 260 kommunalråd är en tredjedel rädda för att stödet till de fattiga kommunerna försvinner, och nära 100 anser att EG-anpassningen kommer att skapa regionalpolitiska problem. Undersökningen visar också att 112 av de 260 kommunalråden är rädda för att det kommunala självstyret hotas. En överväldigande majoritet är dessutom mycket missnöjda med att regeringen inte informerat om EG och kommunernas framtid.

Rädslan för att det regionala stödet försvinner är störst i de svaga regionerna. Man är rädd för att EG kommer att förhindra anpassade länder att föra en självständig regionalpolitik samtidigt som man konstaterar att EG:s egna regionala fonder är utformade på ett sådant sätt att Sveriges kommuner aldrig kommer att få en enda krona därifrån.

En majoritet av kommunalråden anser att det kommunala självstyret hotas

i och med att en hel del av besluten kommer att flyttas till Bryssel. Ett exempel är kommunernas större inköp. I dag kan man styra inköpen till sitt område för att på så sätt gynna de lokala företagen, men vid en EG-anpassning skall varje större uppköp gå ut på anbud i Europa.

Oron är alltså stor och frågetecknen många. Över 80 % av de kommunalråd som deltog i undersökningen ville ha besked om vilka konsekvenser EG-anpassningen får för kommunerna. Ingen enda kommun har i dag gjort en egen analys.

Mot bakgrund av de refererade undersökningsresultaten vill jag ställa följande frågor till utrikeshandelsministern:

1. Anser utrikeshandelsministern att kommunalrådets oro är berättigad?
2. Vilka konsekvenser kan man i dag se att EG-anpassningen kommer att ha vad gäller det kommunala självstyret?
3. Vilka är de i dag överblickbara regionalpolitiska konsekvenserna av EG-anpassningen?
4. Vad tänker utrikeshandelsministern göra för att stilla kommunalrådets oro?

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 mars

1989/90:441 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om Blekinge kustbana:

Regeringen uttryckte den 21 december 1989 i proposition 1989/90:66 om Blekinge att "en särskild satsning skall göras på Blekinge kustbana". Den 18 januari 1990 beslutade regeringen att klassa ned banan till länsvägväg men att anslag till upprustning skulle prövas i annat sammanhang. Den 15 februari beslutade så regeringen att i planerna för länstrafikanläggningen skall inrymmas totalt 150 milj. kr. för investeringar i Blekinge kustbana under perioden 1991–1996. En vecka senare presenterade vägverket direktiv om länstrafikanslagets (LTA) fördelning länsvis, där kustbanan under återstoden av 1990-talet endast tilldelats 160 milj. kr.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Menar regeringen att dessa 150–160 milj. kr. är en sådan särskild satsning som på sikt kan rädda Blekinge kustbana?

den 8 mars

1989/90:442 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till utbildningsministern om TV-licensavgifterna:

I framtiden kommer utvecklingen inom TV-området att leda till att TV-apparaterna sannolikt kommer att kunna plomberas i syfte att konsumenten inte behöver/kan mottaga de program som ej önskas.

De som t.ex. är nöjda med internationella satellitsändningar kan välja att endast se dessa och således bortse från sändningar initierade och producerade av Sveriges Television.

Om sådana möjligheter uppstår är då statsrådet berett medverka till att de som inte kan/vill mottaga sändningar från Sveriges Television delvis eller helt slipper nuvarande licensavgift?

1989/90:443 av *Viola Claesson* (vpk) till försvarsministern om privata initiativ för bevakning av Sveriges kuster:

Kustbevakningens regionchef i Göteborg har enligt uppgift i massmedia beklagat att statsmakterna satsar så litet på västkustens försvar. Därför hyser regionchefen nu förhoppningar om att en nybildad privat stiftelse "till hyfsat pris" skall få köpa en 16 meters kustjakt av försvaret. Initiativtagarna hoppas att privata företag och allmänheten skall sponsra inköpet. Stiftelsen som kallar sig "Västkustens försvar" tänker använda fartyget för insatser vid t. ex. ubåtsincidenter.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Anser regeringen att det är lämpligt att den svenska västkusten försvaras med hjälp av privatägda kustjakter?

1989/90:444 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om privatägda riksvägar:

Svenska Vägföreningen, som är vägbygnadsbranschens eget organ, har nyligen presenterat ett förslag som går ut på att staten skall sälja riksväg 40 (Göteborg-Borås-Jönköping) för den symboliska summan 1 kr. För denna summa erbjuder sig Svenska Vägföreningen att rusta upp den 15 mil långa riksvägen till en modern och privatägd motorväg. Intressant i sammanhanget är att riksväg 40 av staten har utnämnts till försöksområde för demonstration och utprovning av ny teknik som utvecklas genom det datoriserade bilprojektet Prometheus och EG-programmet DRIVE.

Svenska Vägföreningen räknar med att deras eventuella ägarskap av riksväg 40 skall ge vinst genom att bilisterna tvingas betala vägtullavgifter på 50 kr. per bil. För de bilister som inte kommer att ha råd att t. ex. arbetspendla på riksväg 40 mellan Borås och Göteborg återstår i så fall två alternativ. Antingen tvingas de ta omvägar och småvägar med risk för en farligare trafiksituation, eller kan de tvingas söka nytt arbete på grund av att kollektivtrafiken inte byggs ut.

Jag vill därför fråga:

Anser Georg Andersson att privatägda riksvägar är en modell som regeringen kan acceptera?

1989/90:445 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om Sveriges ekonomiska satsningar på vissa forskningsprojekt om vägtransporter:

Enligt det av Nordiska ministerrådet finansierade NORDIT-projektet deltar Sverige i 20 internationella konsortier som forskar kring specifika projekt

som rör EG:s DRIVE-program. DRIVE är samordnat med det tidigare startade projektet Prometheus, som bl.a. syftar till utvecklingen av en "intelligent bil". Svenska vägverkets förstudier till det senare kallades ARISE och bearbetades under lång tid utan att ha diskuterats i riksdagen. I förhållande till Prometheus är DRIVE ett övergripande infrastrukturprogram som kalykulerar med en europeisk samordning av vägtrafiken samt övervakning med hjälp av satelliter. Prometheus presenteras av NORDIT:s bulletin nr 1, som ett projekt som framför allt har syftet att öka den europeiska bilindustrins konkurrenskraft. DRIVE påstås syfta till att klara de ökade kraven på smidig trafik inom EG:s inre marknad efter 1992.

Jag vill fråga kommunikationsministern:

Hur mycket har statens hittills totalt satsat på Prometheusprojektet, på dess föregångare ARISE samt på EG:s DRIVE-program och hur mycket planerar regeringen att satsa under 90-talet?

1989/90:446 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om betydelsen för trafiksäkerheten m.m. av det internationella forskningssamarbetet om vägtransporter:

Sverige satsar stort på det internationella forskningssamarbetet med EG och Eureka när det gäller vägtransporter. Enligt proposition 1989/90:90 skall särskild vikt fästas vid vägtrafikens säkerhet och miljöeffekter när det gäller deltagandet i aktuella projekt som Prometheus och EG-programmet DRIVE. Enligt forskare som på olika sätt deltar i de svenska satsningarna talar mycket för att användningen av informationsteknologi i vägtrafiken kommer att kunna förbättra vägtrafikens "effektivitet och ekonomi". Där emot anses trafiksäkerheten vara mycket svår att beräkna. När det gäller miljön anser forskarna att "miljön i varje enskild resa" kanske kan förbättras, men de ifrågasätter samtidigt om den totala miljöeffekten kan förbättras när vägtrafiken ökar genom bättre framkomlighet.

Min fråga till kommunikationsministern är:

Har regeringen oberoende av bilindustrin gjort någon utvärdering som styrker uppfattningen att satsningarna på Prometheusprojektet och DRIVE-programmet ökar trafiksäkerheten och minskar miljöstörningar i vägtransporterna?

1989/90:447 av *Gudrun Schyman* (vpk) till försvarsministern om privata initiativ för bevakning av Sveriges kuster:

En nybildad stiftelse, med en f.d. kontraktsprost som ordförande, planerar enligt Svenska Dagbladet att bygga upp frivilliga försvarsförband. Med hjälp av en privatägd kustbevakningsjakt vill man övervaka svenska kuststräckor. Initiativet har mottagits väl från marinens sida och föranlett ett lyckönskningstelegram från chefen för marinen.

Min fråga är:

Tycker försvarsministern att det här är en bra utveckling eller tänker försvarsministern vidta några åtgärder för att förhindra att den svenska marinen på detta sätt kompletteras med privata initiativ?

1989/90:448 av *Olle Östrand* (s) till jordbruksministern om besiktning av vilt som överlåtes av jakträttsinnehavare:

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

Enligt uppgift kommer de nya föreskrifter för köttkontroll som nu utarbetas av livsmedelsverket att permanenta nuvarande regler för hantering av kött från vilt som skjutits på eget jaktområde. Detta innebär att en jägare som överlåter obesiktigt kött av t.ex. älg som skjutits på hans jaktområde till någon utomstående riskerar att bli bestraffad.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga:

Är jordbruksministern beredd medverka till att föreskrifterna för köttkontroll får en sådan utformning att en jakträttsinnehavare har möjlighet att utan påföljd överlåta obesiktigt kött från eget jaktområde till utomstående.

1989/90:449 av *Bengt Rosén* (fp) till jordbruksministern om kompensation till mjölkproducenter inom stödområdet:

Riksdagen beslutade våren 1988 att det s.k. tvåprissystemet för mjölk skulle avskaffas per den 1 juli 1989.

I en kommittémotion, 1987/88:Jo69, föreslog folkpartiets representanter i jordbruksutskottet att 100 milj. kr. skulle reserveras för justering av producentpriset på mjölk inom stödområdet för den händelse ett avskaffande av tvåprissystemet skulle leda till kraftigt sänkt pris.

Folkpartiet fick inte gehör för detta yrkande. Men riksdagen beslutade i enlighet med jordbruksutskottets förslag att ge regeringen till känna att statens jordbruksnämnd bör ges i uppdrag att utreda och lämna förslag om åtgärder inom den ordinarie prisregleringens ram, som förhindrar att mjölkproducenterna inom stödområdet drabbas av tvåprissystemets avskaffande.

Tvåprissystemet är nu avskaffat, och det har lett till en sänkning av producentpriset på mjölk inom stödområdet med ca 25 öre/liter.

Jag önskar nu fråga jordbruksministern:

Kommer producenterna inom stödområdet att få någon kompensation?

1989/90:450 av *Karin Falkmer* (m) till industriministern om den maringeologiska karteringsverksamheten:

Riksdagen ställde sig hösten 1988 bakom en plan för en snabbare maringeologisk kartering. I budgetpropositionen 1988/89:100 upptogs medel (30 milj. kr.) till ett nytt undersökningsfartyg.

Genom ett mycket förmånligt köp av ett begagnat fartyg har SGU snabbt och till en avsevärt lägre kostnad än beräknat införskaffat ett ändamålsenligt karteringsfartyg. Undersökningsfartyget M/S Ocean Surveyor kan, under förutsättning att erforderliga driftsmedel anvisas, tas i bruk redan under innevarande seglationsssäsong.

Regeringens underlåtenhet att föreslå riksdagen behövliga driftspengar strider mot riksdagens intention att snabbt öka den maringeologiska karteringsverksamheten. Det nya undersökningsfartyget kommer på grund av brist på driftsmedel att tvingas ligga vid kaj i sommar.

Prot. 1989/90:81
8 mars 1990

Är industriministern beredd att tillse att medel för drift av ovannämnda undersökningsfartyg blir tillgängliga?

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.25.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 8 mars

Högtidlighållande av internationella kvinnodagen	1
Förste vice talmannen	
Professor Kerstin Fredga	
Klass 6b och 6c från Adolf Fredriks musikklasser	
1 § Förlängd ledighet	3
2 § Hänvisning av ärenden till utskott.	4
3 § Meddelande om samlad votering	4
4 § Anslag till jämställdhet	4
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU9	
Debatt	
Kersti Johansson (c)	
Gustav Persson (s)	
Mona Saint Cyr (m)	
Kjell-Arne Welin (fp)	
Maggi Mikaelsson (vpk)	
Statsrådet Margot Wallström	
<i>(forts. 6 §)</i>	
5 § Information från regeringen om biståndssamarbete med Östeuropa	37
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén	
Pär Granstedt (c)	
Tredje vice talmannen (om debattreglerna)	
Margaretha af Ugglas (m)	
Håkan Holmberg (fp)	
Gudrun Schyman (vpk)	
Marianne Samuelsson (mp)	
6 § Anslag till jämställdhet (forts. AU9).	45
Charlotte Cederschiöld (m)	
Ulla Pettersson (s)	
Barbro Westerholm (fp)	
Gunilla André (c)	
Ingegerd Sahlström (s)	
Britta Sundin (s)	
Kersti Johansson (c)	
Kristina Svensson (s)	
Mona Saint Cyr (m)	
Gösta Lyngå (mp)	
<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
7 § Anslag till kyrkliga ändamål m.m.	62
Kulturutskottets betänkande KrU13	
Debatt	
Anna Horn af Rantzien (mp)	

	Jan-Erik Wikström (fp)	
	Göran Åstrand (m)	
	Elisabeth Persson (vpk)	
	Lola Björkquist (fp)	
	Berndt Ekholm (s)	
	Kent Lundgren (mp)	
	<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
8 §	Beslut	76
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU9	76
	Kulturutskottets betänkande KrU13	76
9 §	Anslag till medlemskap i Unesco	76
	Kulturutskottets betänkande KrU12	
	Beslut	76
10 §	Meddelande om en särskild debatt om den ekonomiska politiken	76
	Förste vice talmannen	
11 §	Bordläggning	76
12 §	Meddelande om interpellation	
	1989/90:139 av Gudrun Schyman (vpk) om EG och kommunerna	77
13 §	Meddelande om frågor	
	1989/90:441 av Viola Claesson (vpk) om Blekinge kustbana . .	78
	1989/90:442 av Sten Andersson i Malmö (m) om TV-licensavgifterna	78
	1989/90:443 av Viola Claesson (vpk) om privata initiativ för bevakning av Sveriges kuster	79
	1989/90:444 av Viola Claesson (vpk) om privatägda riksvägar	79
	1989/90:445 av Viola Claesson (vpk) om Sveriges ekonomiska satsningar på vissa forskningsprojekt om vägtransporter . .	79
	1989/90:446 av Viola Claesson (vpk) om betydelsen för trafiksäkerheten m.m. av det internationella forskningsarbetet om vägtransporter	80
	1989/90:447 av Gudrun Schyman (vpk) om privata initiativ för bevakning av Sveriges kuster	80
	1989/90:448 av Olle Östrand (s) om besiktning av vilt som överlåtes av jakträttsinnehavare	81
	1989/90:449 av Bengt Rosén (fp) om kompensation till mjölkproducenter inom stödområdet	81
	1989/90:450 av Karin Falkmer (m) om den maringeologiska karteringsverksamheten	81